

asya.studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar

Asya'dan Avrupa'ya Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi

Number: 3 / Spring 2018

Editors

Dr. Mehmet Ak

Lect. Mehmet Akif Kara

Subeditors

Dr. Merve Güven

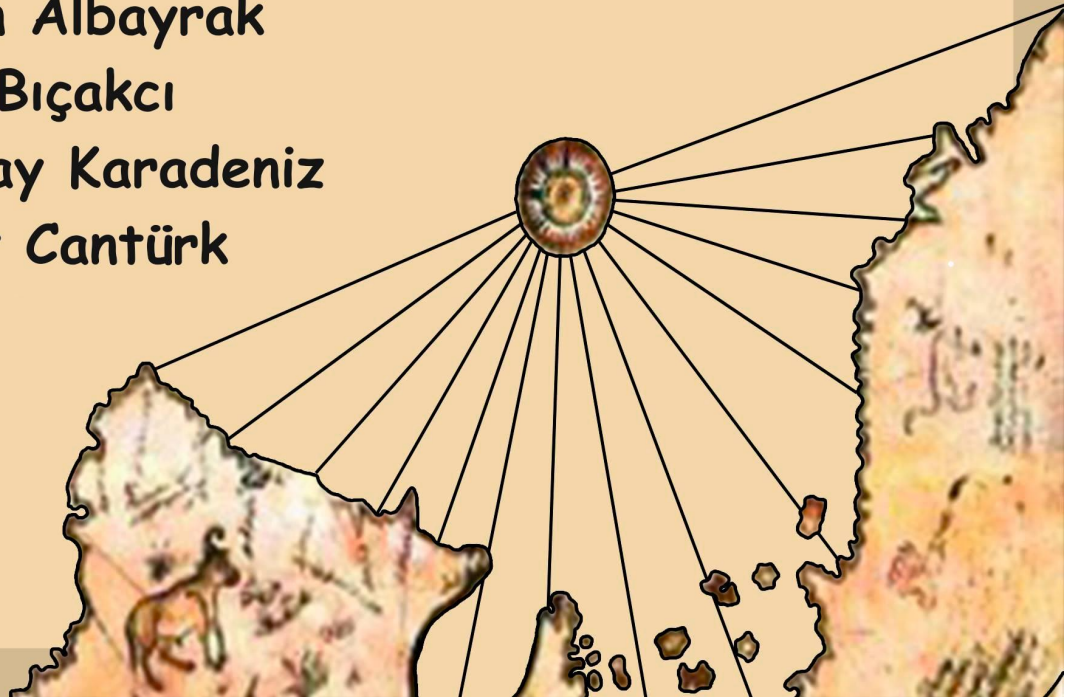
Lect. Osman Albayrak

Lect. Cihat Bıçakcı

Lect. Çağatay Karadeniz

Lect. Samet Cantürk

ISSN: 2602-2877
e-ISSN: 2602-263X

Academic Social Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar

Academic Social Studies dergisi yılda dört defa yayın yapan uluslararası hakemli bir dergidir.

Academic Social Studies dergisinde yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukûki açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları <http://dergipark.gov.tr/asya>'ya aittir.

Yayınlanan yazılar yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz.

Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir.

Gönderilen yazılar iade edilmez.

Academic Social Studies, Uluslararası hakemli ve indeksli bir dergidir. **Index Copernicus**, **ResearchBib**, **IJIF** (**International Innovavite Journal Impact Factor**), **SI2** (**Scientific Indexing Services**), **ESJI** (**Eurasian Scientific Journal Index**), **SCIWIN** (**Scientific World Index**), **Academic Keys**, **General Impact Factor**, **İdeal Online**, **İSAM** (**İslam Araştırmaları İndeksi**), **Cosmos Impact Factor**, **ASOS Index**, **Journal Factor** başta olmak üzere bazı veritabanı ve indeks tarafından taranmaktadır.

The Journal of Academic Social Science Studies is an international peer-reviewed journal that is published four terms per annum.

Language, science and the law of liability of all the articles published in the Journal of Academic Social Science Studies belong to their authors. <http://dergipark.gov.tr/asya>

The published articles partially or completely in any way cannot be printed, reproduced without the written permission of the publisher.

Editorial Board is absolutely free whether to publish or not publish all the articles send to journal.

Submitted papers will not be returned to the authors.

Academic Social Studies, is an international peer-reviewed and indexed journal. **Index Copernicus**, **ResearchBib**, **IJIF** (**International Innovavite Journal Impact Factor**), **SI2** (**Scientific Indexing Services**), **ESJI** (**Eurasian Scientific Journal Index**), **SCIWIN** (**Scientific World Index**), **Academic Keys**, **General Impact Factor**, **İdeal Online**, **İSAM** (**İslam Araştırmaları İndeksi**), **Cosmos Impact Factor**, **ASOS Index**, **Journal Factor** are scanned by index and some database.

ISSN: 2602-2877 / e-ISSN: 2602-263X

Giresun University Department of Turkish Language Giresun-TURKEY
31 / 03 / 2018

Number: 3 - Spring 2018

Akademik Sosyal Araştırmalar *Academic Social Studies*

Asia to Europe from International Journal of Social Sciences

Editors

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ak

Lect. Mehmet Akif Kara

E-mail: asyastudies@yandex.com

Web: <http://dergipark.gov.tr/asya>

Adress: *Giresun University Department of Turkish Language Giresun-TURKEY*

ASYA STUDIES

Number: 3 - Spring 2018

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar

Number: 3 - Spring 2018

ACADEMIC SOCIAL STUDIES

Uluslararası Hakemli Dergi / Asia to Europe from International Journal of Social Sciences

Editörler / Editors

Doç. Dr. Mehmet Ak
Öğr. Gör. Mehmet Akif Kara

Editör Yardımcıları / Assistants of Editor

Dr. Merve Güven
Okt. Osman Albayrak
Okt. Cihat Bıçakcı
Öğr. Gör. Çağatay Karadeniz
Okt. Samet Cantürk

Alan Editörleri / Field Editors

Dr. Abdullah Şengül	Turkish Language and Literature	N. H. Bektaş Veli University
Dr. Abdullatif Tüzer	Philisophy	Muş Alparslan University
Dr. Ahmet Şahin	Educational Sciences	A. A. Keykubat University
Dr. Ali Murat Kırık	Radio Television-Cinema	Marmara University
Dr. Ali Temizel	Persian Language and Literature	Selçuk University
Dr. Bülent Cercis Tanrıtanır	English Language and Literature	Yüzüncü Yıl University
Dr. Ebru Onurlubaş	Marketing	Trakya University
Dr. Emine Eratay	Special Education	A. İzzet Baysal University
Dr. Faruk Kaya	Geography	A. İbrahim Çeçen University
Dr. Fatma Koç	Fashion Design	Gazi University
Dr. Hayrettin Gümüşdağ	Physical Education and Sports	Bozok University
Dr. Hilal Şahin	Indology	Giresun University
Dr. İlknur Meşe	Sociology	Giresun University
Dr. İzzet Yücetoker	Fine Arts Education	Giresun University
Dr. Mehmet Ali Geniş	International Trade	Giresun University
Dr. Mehmet Çeribaş	Contemporary Turkish Dialects	N. H. Bektaş Veli University
Dr. Murat Yıldız	Social Work	Cumhuriyet University
Dr. Musa Özata	Healthcare Management	Ahi Evran University
Dr. Mustafa Aça	Turkish Folk Science	K. Teknik University
Dr. Mustafa Oral	History	Giresun University
Dr. Orhan Küçük	Management	Kastamonu University
Dr. Rasim Bayraktar	Sociology of Religion	Giresun University
Dr. Şafak Ünüvar	Tourism	Selçuk University
Dr. Sare Şengül	Math Education	Marmara University
Dr. Sibel Sönmez	Pre-School Education	Ege university
Dr. Soyalp Tamçelik	International Relations	Gazi University
Dr. Şuayip Özdemir	Theology	Amasya University
Dr. Tolga Özşen	Japanase Language and Literature	Ç. Onsekiz Mart University
Dr. Yusuf Şahin	Linguistics	Giresun University

Danışma Kurulu / Board of Advisory

Dr. Ali Çelik	Karadeniz Teknik University (Retired Instructor)
Dr. Ayşe Özcan	Giresun University
Dr. Beşir Mustafayev	Siirt University
Dr. Funda Toprak	Ankara Yıldırım Beyazıt University
Dr. İsmayıl Muharrem oğlu Musa	Bakü Devlet University / Azerbaijan
Dr. Leyla Karahan	Gazi University
Dr. Mirjana Teodiseviç	Belgrad University / Serbia

Dr. Mustafa Altun	Sakarya University
Dr. Mustafa Taşlıyan	Kahramanmaraş Sütçü Imam University
Dr. Peter Golden	Rutgers University (Retired Instructor) / New Jersey
Dr. Yavuz Kartallıoğlu	Gazi University

Yayın Kurulu / Editorial Board

Dr. Serdar Bulut	Giresun University
Dr. Salim Küçük	Ordu University
Dr. Ramazan Gök	Akdeniz University
Dr. Ahmet Şahin	Alanya Alaaddin Keykubat University
Dr. Burak Telli	Adıyaman University
Dr. Serkan Güzel	Pamukkale University

İndeks Sorumlusu / Indexing Responsible

Dr. Burak Telli	Adıyaman University
-----------------	---------------------

Hukuk Danışmanı / Legal Counselar

Av. Rahman Güdük	Bar Association of Giresun-Registry Number: 609
------------------	---

Yabancı Dil Uzmanları / Foreign Language Specialist

Dr. Ozan Deniz Yalçinkaya	Dicle University
Okt. Hakkı Şimşek	Adıyaman University
Okt. Hikmet Can Canıklıoğlu	Giresun University

Redaktörler / Redactors

Okt. Osman Albayrak	Giresun University
Arş. Gör. Ozan Gökdemir	Giresun University

Grafikerler / Graphic Designer

Öğr. Gör. Ferhat Büyükkalkan	Giresun University
Okt. Cihat Bıçakcı	Giresun University
Öğr. Kader Çavdar	Giresun University

Dış Temsilciler Koordinatörü / General Coordinator of Foreign Editors

Dr. Samet Azap	Ardahan University / Astana Gumuliev University
----------------	---

Sosyal Paylaşım Ağları Sorumlusu / Social Media Responsible

Okt. Cihat Bıçakcı	Giresun University
--------------------	--------------------

Bu Sayının Hakemleri / Referees of this Issue

- Prof. Dr. Hasan Bahar (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Mesut Doğan (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Özlem Sertkaya Doğan (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Üyesi İzzet Yücetoker (Giresun Üniversitesi)
Doç. Dr. Selçuk Kendirli (Hitit Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Burak Telli (Adıyaman Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fatih Konak (Hitit Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Hatice Gül Küçükbezi (Selçuk Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Kürşat Türkan (Mustafa Kemal Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Bölük (Munzur Üniversitesi)
Öğr. Gör. Hakkı Şimşek (Adıyaman Üniversitesi-Yabancı Dil Kontrol Hakemi)

FİLOLOJİ / PHILOLOGY

Serdar Bulut

Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Hayatı, Eserleri ve Türk Dili'ne Katkıları - Prof. Dr. Muharrem Ergin's Life, Works and Contributions to Turkish Language 1-7

SOSYAL, BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER / SOCIAL, HUMAN AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Aidana Kulmanova

Üstü-Hüre Festivali: Tuvaların Dini İnanışları ve Halk Müziği - Ustu-Hure Festival: Tuvan Religious Beliefs and Traditional Music 8-19

Ayhan Akış

Manavgat'ın (Antalya) Alternatif Turizm Potansiyeli - The Alternative Tourism Potential Of Manavgat (Antalya) 20-27

Ogün Şen

BIST 30 İçin (2016-2017 Dönemi) Beta Katsayısı Anlamlılık Testi - Significance Test Of Beta Coefficient For BIST 30 (2016-2017 Period) 28-38

Kürşat Bardakcı

Antikçağ'da Konya Ovasını Taşeli Platosuna Bağlayan Yollar - Roads Connecting The Konya Plain To The Taseli Plateau in Ancient Period 39-45

Editörden;

*“hic Rhodus, hic salta!”
“hünerimizi göstermenin zamanıdır!”
Ezop*

ASYA STUDIES (Academic Social Studies/ Akademik Sosyal Araştırmalar) dergisinin ikinci sayısını Kış sayısı olarak yayınlamış bulunmaktayız. Yayın hayatına sosyal bilimler alanında uluslararası bir dergi olarak başlayan ASYA STUDIES (Academic Social Studies/ Akademik Sosyal Araştırmalar), sosyal bilimler alanındaki bilimsel çalışmalara yer vermektedir. ASYA STUDIES dergisi olarak amacımız uluslararası bir boyutta nitelikli yayınlar sunarak bilim dünyasına hizmet etmektir.

Asya coğrafyası başta olmak üzere bilimsel çalışmalara konu olacak tüm bölgelerin kalkınması ve bilimsel anlamda toplumlara ışık olabilecek nitelikli üretimlerin yapılması amacıyla, sosyal bilimler alanına, mütevazı bir katkı sağlamak için yayın hayatına başladık.

Türkiye’de sosyal bilimler alanındaki dergilerde yaşanan kurumsallaşma ve süreklilik sorununu göz ardı etmeden, genç bir akademisyen topluluğu olarak, nitelikli bir yayın yapma sorumluluğunu ve aslolanın toplumsal ilerleme olduğunu unutmadan bu yola girdik.

Elbette ki en önemli amacımız, dergimizin yayın hayatı süresince nitelikli bir yayın çizgisini sürdürmesi ve sosyal bilimler alanında güvenilir, saygın bir noktada yer almasını sağlamaktır.

ASYA STUDIES dergisi uluslararası akademik bir dergi olmakla birlikte, bilim dünyasının siz değerli araştırmacılarının söz söyleyebileceği ve tartışabileceği disiplinler arası akademik bir zemindir. Yayınlamış olduğumuz sayılar bu çalışmanın ilk adımıdır.

Üçüncü sayımızda 5 makaleyi yayınlamanın mutluluğu içindeyiz. Bu süreçte dergimize gelen 3 makaleyi de reddettik. Ücretsiz yayın yapan bir dergi olarak amacımızın sadece bilim olduğunu belirtmek isteriz. Ayrıca üçüncü sayımızda da ORCID bilgisini makale pdf dosyasının ilk sayfasına yazar kurum bilgisinin altına köprü bağlantı oluşturarak ekledik. ORCID ID, yazar-makale-atf eşleştirmesinde kullanıldığı için ulusal ve uluslararası indekslerin veri girişçilerinin bu eşleştirmeyi yapabilmeleri için hem XML makale metadatasında bu bilginin yer alması hem de pdf dosyada bulunması önem taşımaktadır. Bu sayımızın hemen akabinde makalelerimize DOI numarası alacağız. Dergimizin 12 uluslararası indekste taranmaya başlaması ve ULAKBİM’in de dergimizi izlemeye alması ilk yılımızın arkasından yaşanan olumlu gelişmelerdendir.

Derginin kurulum ve yayın aşamasında başta emeği geçen dergi yönetimine, desteklerini veren danışma ve yayın kurulundaki değerli akademisyenler ile yazılarıyla ve hakemlikleriyle dergimize değer katan kıymetli yazar ve hakemlerimize teşekkürü bir borç biliriz. Bilim dünyasına ve akademik hayata yeni bir soluk getirmek amacıyla çıktığımız bu süreçte siz değerli akademisyenleri yazar ve hakem olarak yanımızda görmek isteriz.

Ayrıca bu süreçte görüş ve önerilerinizle bizleri en mükemmel ulaştırma noktasında yönlendirmenizi bekler, saygılar sunarız.

Doç. Dr. Mehmet Ak
Öğr. Gör. Mehmet Akif Kara
ASYA STUDIES Editörleri

From the Editor;

“hic Rhodus, hic salta!”

“hünerimizi göstermenin zamanıdır!”

Ezop

We have published the second number of ASYA STUDIES (Academic Social Studies) as the number of fall. ASYA STUDIES, which started publication as an international journal in the field of social sciences, includes scientific studies in the field of social sciences. As an ASYA STUDIES journal, our aim is to serve the world of science by offering quality publications on an international scale.

Mainly in Asia geography, we started publishing life in the field of social sciences to provide a modest contribution for the development of all the regions which will be subject to scientific studies and for the production of qualified productions which can be a light for the societies in scientific sense. Without overlooking the problem of institutionalization and continuity in the journals in the field of social sciences in Turkey, as a young academic community, we entered this path without forgetting our responsibility to make a quality publication and the fact that it is social progress.

Of course, our most important goal is to ensure that our journal maintains a high quality publication throughout its publishing life and is a trusted and respected point in the social sciences. ASYA STUDIES is an international academic journal and at the same time this journal is an interdisciplinary academic space where you valuable researchers can speak and discuss. The numbers we've published is the first step in this work.

Despite being our three number, we are happy to publish 5 valuable articles in this issue. In the process, we rejected 3 articles from submitted to our journal. As a free publishing journal, we would like to state that our goal is only science. Also at our three issue, we added ORCID information to the first page of the article pdf file by creating a hyperlink under the authority of the author. Because ORCID ID is used in author-article-attribution mapping it is important that data input of national and international indexes should be present in the pdf file in order to do this matching and this information should be included in the XML article metadata. We made an important start to journalism by giving this information at our first page. We will get Doi number to our published articles as soon as possible and we will begin our work to make sure that our journal is in the proper indexes.

At the first opportunity, we will do our workshop. During the establishment and publication phase of the journal, particularly to the board of the journal, we thank our valuable scholars in the advisory and editorial board for their support, our valuable writers and referees who added value to our journal by their writings and referees. In order to bring a new breath to the world of science and academic life we would like to see you esteemed academicians with us as writer and referee.

Also, in this process, we are waiting for you to guide us in this way with your opinions and suggestions and present our respects to all of you.

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ak
Lect. Mehmet Akif Kara
Editors of ASYA STUDIES

YAYIM VE YAZIM KURALLARI

Genel İlkeler

1. *Asya Studies (Academic Social Studies)*, uluslararası hakemli bir dergi olup yayın yeri Giresun-Türkiye'dir. Yılda 4 (dört) defa yayımlanır. Gerekli durumlarda bu sayıların dışında özel sayılar ve ek sayılar yayımlayabilir.

2. *Asya Studies (Academic Social Studies)*, Eğitim Bilimlerinin tüm alanları, İlahiyat, İktisadi ve İdari Bilimler Alanı, Resim, Müzik, Beden Eğitimi, Tarih, Sanat Tarihi, Coğrafya, Dilbilim, Edebiyat gibi Asya ve Avrupa Coğrafyası'nı ilgilendiren konularda sosyal bilimlerin tüm alanlarıyla ilgili bilimsel makaleler, röportajlar, çeviriler, tanıtım yazıları vb. çalışmalarını yayımlayan akademik bir dergidir.

3. Bilimsel makaleler, röportajlar, çeviriler, tanıtım yazılarının dergi sistemine eklenmesi, yazının yayınlanması için başvuru olarak kabul edilir ve yazı hakem sürecine gönderilir.

4. *Asya Studies (Academic Social Studies)* gönderilen yazıların bütün telif hakları dergiye ait olup, *Asya Studies* dergisinden izin alınmaksızın başka bir yerde yayınlanamaz, çoğaltılamaz, kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Ayrıca yazılardan doğabilecek herhangi bir yasal sorumluluk yazarlarına aittir. Editöryel ekip yazı üzerinde istediği değişikliği yapma hakkına sahiptir.

5. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'in yayın dili Fransızca, Türkçe, İngilizce, Rusça, Almanca, Farsça ve Arapça'dır. Ancak gerektiği takdirde diğer dillerde de yazı kabul edilebilir.

6. Makalenin başında en az 200 kelimedenden oluşan Türkçe (Özet) ve İngilizce (Abstract), 5 kelimelik Türkçe (Anahtar Kelimeler) ve İngilizce (Keywords); Türkçe ve İngilizce başlığa yer verilmelidir. Bu şartları yerine getirmeyen yazılar hakem sürecini tamamlasalar bile yayımlanmazlar.

7. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'e gönderilen yazılar hakem sürecine gireceği için, sisteme eklenen yazıların içine isim veya yazarın kimliğini deşifre edici bilgiler konulmamalıdır. Makalenin hakem süreci tamamlandıktan sonra yazar veya yazarlar ile ilgili bilgiler makaleye editör kurulu tarafından eklenecektir.

8. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'te makale sisteme yazar tarafından yüklendikten sonra aşağıdaki süreçler gerçekleşmektedir. Yüklenen makale editör/editör yardımcıları tarafından yayım ve yazım kurallarına uygunluk kontrolü yapılmaktadır. Editör onayı tamamlandıktan sonra yazı hakemlere yönlendirilmektedir. Editör onayından geçen her makale için 3 hakem atanmaktadır. Bu hakemlerden biri yabancı dil özet hakemidir. Diğer iki hakem ise ilgili anabilim dalında uzman akademisyenlerden oluşan alan hakemleridir. Makaleyle ilgili hakem raporları mail yoluyla yazarlara ulaştırılmaktadır.

9. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'te makaleler, dergipark üzerinden e-posta adresi ve parolayla girilen kişisel sayfadan gönderildikten sonra makalelerin hakem sürecini editöryal takip etmektedir. Bu aşamadan sonra, düzeltmelerin yapılması için, bütün hakemlerden (1 yabancı dil, 2 alan hakemi) raporların gelmesi beklenmektedir. Tüm hakem raporları sonuçlanınca yazara e-posta yoluyla gönderilmekte ve yazarın düzeltmeleri beklenmektedir. Düzeltilen makale dergiye ulaşınca tekrar hakemlere e-posta yoluyla gönderilmekte ve hakemlerden onay beklenmektedir.

10. Dergi sistemine eklenen yazılar daha önce başka bir yerde yayımlanmış olmamalıdır. Sempozyum bildirimleri ise, durumun makale içinde belirtilmesiyle yayımlanabilir.

11. Metnin sonunda **KAYNAKÇA** başlığı altında atıf yapılan eserler, yazar soyadı sırasına göre yazar soyadı ve adı küçük yazılmış bir şekilde düzenlenmelidir.

12. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'te hakemler editör ekip tarafından belirlenmekte ve sisteme eklenmektedir.

13. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'te hakem sürecini tamamlayan makalelerden herhangi bir ücret talep edilmemektedir. Hakem süreci tamamlayan makaleler tasarım şirketine gönderilmektedir. *Jasss* elektronik ortamda yayımlandıktan sonra yazarlara/sorumlu yazarlara kargo ile (kargo ve yayın ücreti bedeli yazar tarafından karşılanmak suretiyle) gönderilecektir.

14. Hakemlik süreçleri tamamlanan ve yayına hazır olan makaleleri yazarları yayından çekemez.

15. *Asya Studies* dergisi konusunda alakalı akademisyenlerin katıldığı çalışmalar düzenlenmektedir.

16. *Asya Studies* dergisinde yayınlanan makalelere DOI numarası (makale kimlik numarası) ve ORCID numarası (yazar kimlik numarası) eklenmektedir.

17. Yazılar, dergi sistemine eklenirken aşağıdaki ölçülere göre düzenlenmelidir:

Sayfa Düzeni

1. Yazılar, Microsoft Word programında yazılmalı ve sayfa yapıları aşağıdaki gibi düzenlenmelidir:

Kağıt Boyutu	A4 Dikey
Üst Kenar Boşluk	4 cm
Alt Kenar Boşluk	3 cm
Sol Kenar Boşluk	3 cm
Sağ Kenar Boşluk	3 cm
Yazı Tipi/ Yazı Stili	Times New Roman
Makale Sayfa Sayısı (En çok)	25
Yazı Boyutu (ana metin)	11
Boyutu (dipnot metni)	10
Paragraf Aralığı	Önce 0 nk - Sonra 0 nk
Paragraf Girintisi	1,25 cm
Satır Aralığı	Tek (1)

2. Microsoft Word programında olmayan özel bir yazı tipi (font) kullanılmış yazılarda, kullanılan yazı tipi, makale sisteme eklenirken font dosyası da eklenmelidir.

3. Yazılarda sayfa numarası, üst bilgi ve alt bilgi gibi ayrıntılara yer verilmemelidir.

4. İmla ve noktalama açısından, makalenin ya da konunun zorunlu olduğu durumlar dışında Türk Dil Kurumu imla kılavuzu esas alınmalıdır.

5. Makalelerde yapılan atıf sistemlerinde sadece tek bir formata bağlı kalınmalıdır. Her makalenin sonunda mutlaka kaynakça bulunmak zorundadır.

Yazım ve Yayın İlkeleri ile İlgili Açıklama

Başlık: İçerikle uyumlu, onu en iyi ifade eden bir başlık olmalıdır. Makalenin ana başlığı 14 punto ve koyu harfli yazılmalı, İngilizce başlığı ise 12 punto ve italik yazılmalıdır.

Bölüm Başlıkları: Makalede, düzenli bir bilgi aktarımı sağlamak üzere ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir ve gerektiği takdirde başlıklar numaralandırılabilir.

Özet: Makalenin başında, konuyu kısa ve öz biçimde ifade eden ve en az 200 kelimedenden oluşan Türkçe ve İngilizce özet (Abstract) bulunmalıdır. Özeti altında, 5 sözcükten oluşan anahtar kelimeler verilmelidir. Özet metni 9 punto, 1 satır aralığıyla yazılmalıdır. Özet metinleri sağ ve soldan 1cm. içten yazılmalıdır.

Ana Metin: A4 boyutunda (29.7×21 cm.) kâğıtlara, dikey olarak, MS Word programında, Times New Roman yazı karakteri ile 10 punto ve tek satır aralığıyla yazılmalıdır. Sayfa düzeni belirtildiği gibi olmalıdır.

Dipnot: Dipnotta yer alan bütün bilgiler 9 punto, 1 satır aralığıyla yazılmalıdır.

Tablolar ve Şekiller: Tabloların numarası ve başlığı bulunmalıdır. Tablolar metin içinde bulunması gereken yerlerde olmalıdır. Şekil numaraları ve adları şeklin hemen altına ortalı şekilde yazılmalıdır.

Resimler: Yüksek çözünürlüklü, baskı kalitesinde taranmış halde metin içerisindeki yerlerinde verilmelidir. Resim adlandırmalarında, şekil ve çizelgelerdeki kurallara uyulmalıdır.

Makalelerde yapılan atıf sistemlerinde sadece aşağıdaki format uygulanmalıdır. Metin içi göndermeler ve Kaynakça örneklerde belirtildiği gibi olmalıdır:

Örnek Kaynak Gösterme:

Kitap İsmi – Tek Yazarlı:

Kara, Mehmet Akif (2016). *İnşaatta Göçmen Olmak*, Ankara: Gece Kitaplığı.
Gönderme: (Kara, 2016: 78)

Kitap (İki Yazarlı)

Çağdaş, A. ve Şahin, Z. S. (2002). *Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi*, Ankara: Nobel Yayınları.

Gönderme: (Çağdaş ve Şahin, 2002: 46)

NOT: İngilizce veya başka dillerdeki makalelerde “ve” bağlacı yerine makale dilindeki bağlaç kullanılmalıdır.

Kitap (Üç ve Daha Fazla Yazarlı)

Mehmet Dursun Erdem, Serdar Yavuz, Mehmet Gürlek, Ayhan Dost (2013). *Tarihî Türk Lehçeleri-Eski Anadolu Türkçesi Bibliyografyası*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Gönderme: (Erdem vd., 2013: 28)

NOT: İngilizce veya başka dillerdeki makalelerde “vd.” yerine makale dilindeki ek kullanılmalıdır.

Derleme Kitaptan Makale:

Mc Nally, D. (1997). “Language, History and Class Struggle”, Wood, E.M. & J.B. Foster (der.), *İN Defense of History: Marxism and the Postmodern Agenda* içinde, New York: Montly Review, 26-42.

Gönderme: (Mc Nally, 1997: 35)

Çeviri Kitap

Bolman, L. ve Deal, T. (2008). *Organizasyonları Yeniden Yapılandırmak* (Çeviren: A. Aypay, A. Tanrıoğen), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gönderme: (Bolman ve Deal, 2008: 16)

NOT: İngilizce veya başka dillerdeki makalelerde “ve” bağlacı yerine makale dilindeki bağlaç kullanılmalıdır.

Dergiden

Abou-el-Haj, R. A. (1982) “The Social Uses for the Past: Recent Arab Historiography of Ottoman Rule”, *International Journal of Middle Eastern Studies*, 14 (2): 185-201.

Kurum tarafında hazırlanmış bir rapor:

DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü) (1994) *Temel Kadın Göstergeleri, 1978-1993*, Ankara: DİE.

World Bank (1993) *Turkey: Women in Development*, Washington, D.C: World Bank.

İki ya da Daha Fazla Ciltten Oluşan Kitaplar

Moran, B. (1995). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış* (3. Cilt). İstanbul: İletişim.

Gönderme: (Moran, 1995: 103)

Yazarı Belirsiz Kitaplar

The 1995 NEA Almanac of Highereducation (1995). Washington DC: NationalEducationAssociation.

Gönderme:(The 1995 NEA Almanac, 1995: 78)

Elektronik Makale

Erdem, M.D. (2008). "Anadolu Ağzlarında Görülen Birincil Ünlü Uzunlukları Üzerine", *Turkish Studies*, 3/3, 502-562. http://www.turkishstudies.net/Makaleler/565930511_Turkish_Studies_Volume_3.3_Spring_2008_p.502-562.pdf adresinden 04.06.2016 tarihinde erişildi.

Gönderme: (Erdem, 2008: 528)

Alıntılanan veya Aktaran Kaynak

Çalışmalarda birincil kaynaklara ulaşmak esastır, ama aksaklıklar nedeniyle asıl kaynağa ulaşamamışsa, dipnotta alıntılanan ya da aktarılan kaynak belirtilir. Kaynakçada alıntılanan ya da aktarılan kaynak bilgilerine yer vermeye gerek yoktur.

Gönderme: (Yavuz 2012: 8 ; Akt.: Bulut, 2016: 5)

Tez

Öztürk, S. (2004). Türkiye'de Üniversite Özerkliğinin Mali, Akademik ve Yönetmel Boyutlarıyla Kamu ve Vakıf Üniversiteleri İçin Betimlenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Gönderme: (Öztürk, 2004: 34)

Bildiri

Telli, B., Bulut, S. & Bulduk, T. B. (2014). Adıyaman Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar, Adıyaman Üniversitesi Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu - I Bildiriler Kitabı 03- 04 Nisan 2014 (s.119-130), Adıyaman: Adıyaman Üniv. Yayınları.

Gönderme: (Telli, Bulut & Bulduk, 2014: 122)

Ansiklopediler

Akün, Ö. F. (1992). *Divan Edebiyatı, Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (s. 398-422), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Gönderme: (Akün, 1992: 401)

Sözlük

Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük* (genişletilmiş baskı). Ankara: TDK.

Sadie, S. (Ed). (1980). *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. (6th ed. Vols. pp.1-20). London: Macmillan.

Gönderme: (TDK, 2005: 255)

Web Sayfası

UNESCO (2013). World Heritage List. <http://whc.unesco.org/en/list> adresinden erişildi.

Gönderme: (UNESCO, 2013)

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar

Number: 3, p. 1-7, Spring 2018

PROF. DR. MUHARREM ERGİN'İN HAYATI, ESERLERİ VE TÜRK DİLİ'NE KATKILARI

PROF. DR. MUHARREM ERGİN'S LIFE, WORKS AND CONTRIBUTIONS TO
TURKISH LANGUAGE

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
02.12.2017

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
31.03.2018

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.03.2018

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Öğr. Gör. Dr. Serdar Bulut
Giresun Üniversitesi Rektörlük
Türk Dili Bölümü,
serdarbulut07@hotmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0001-6286-4873>

Öz

Muharrem Ergin, Türk diline büyük katkılar sağlayan önemli bir Türkolog'dur. Ahıska Bölgesi'nde doğan Muharrem Ergin, Terekeme veya Karapapak Türklerindedir. Kısa bir dönem Türkçe Öğretmenliği de yapan Muharrem Ergin, 1969 yılında Reşit Rahmeti Arat'ın asistanı olarak İstanbul Üniversitesi'nde göreve başlamıştır. Dede Korkut Destanları üzerine doktora tezi yapan Muharrem Ergin, 1962 yılında doçent olmuştur. Muharrem Ergin, 1964 yılında hocası Reşit Rahmeti Arat'ın vefat etmesi üzerine Eski Türk Dili kürsüsü başkanı olmuştur. Muharrem Ergin, 1971 yılında profesörlüğe yükselmiştir. 1986-1990 yılları arasında Türk Dili Bölüm Başkanlığı da yapan Muharrem Ergin, 1990 yılında yaş haddinden emekli olmuştur. Muharrem Ergin'in yetiştirdiği tek doktora öğrencisi Osman Fikri Sertkaya'dır. 1991 yılında Azerbaycan İlimler Akademisi tarafından fahri doktora belgesi alan Muharrem Ergin, 1995 yılında vefat etmiştir.

Muharrem Ergin, sadece Türkolog kimliğiyle değil, bir şair, bir düşünür ve fikir adamı olarak Türkiye'nin meseleleriyle alakalı kitap ve makaleler yayımlamıştır. Birçok gazete ve dergilerde yazılar yazan Muharrem Ergin, Türk kültür ve tarihine önemli katkılar sağlamıştır. Türk diliyle alakalı birçok kitap ve makale kaleme alan Muharrem Ergin, bu noktada Türk diline önemli katkılar sağlamıştır. Özellikle Üniversite öğrencileri için yazdığı Türk Dil Bilgisi kitabının baskıları hâlâ devam etmektedir. Yine yazarın Orhun Abideleri, Dede Korkut ve Azeri Türkçesi kitapları baskı sayıları bakımından önemli sayılara ulaşmıştır.

Çalışmamızda Türk diline yaptığı hizmetlerle Türk dilinin dünya dili olduğunu perçinleyen çalışmalara imza atan Muharrem Ergin'in hayatı, edebi kişiliği, Türk diliyle ilgili eserleri ve Türk diline sağladığı hizmetleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Muharrem Ergin, Türk Dili, Muharrem Ergin'in Eserleri, Muharrem Ergin'in Hayatı, Türk Dili'ne Katkılar

Abstract

Muharrem Ergin is an important Turkologist who has made great contributions to Turkish language. Muharrem Ergin, Terekeme or Karapapak Turks born in Ahıska Region. Muharrem Ergin, who also worked as a teacher in Turkish for a short period, started to refer to him as an assistant of Reşit Rahmeti Arat in 1969 at Istanbul University. Muharrem Ergin, a doctoral thesis on Dede Korkut Epics, became an associate professor in 1962. Muharrem Ergin became the chairman of the Old Turkish Language Club in 1964 upon the death of his teacher Reşit Rahmeti Arat. Muharrem Ergin became a professor in 1971. Muharrem Ergin, who also served as the Head of the Turkish Language Department between 1986-1990, retired from the age limit in 1990. Muharrem Ergin's is the only doctoral student to be educated Osman Fikri Sertkaya. Muharrem Ergin, who received an honorary doctorate certificate from Azerbaijan Academy of Sciences in 1991, passed away in 1995.

Muharrem Ergin, not only by Turkologist identity, a poet, a thinker and ideas relevant to Turkey's problem as a man of books and articles have been published. Muharrem Ergin, who writes in many newspapers and magazines, has made important contributions to Turkish culture and history. Muharrem Ergin, who received many books and articles related to Turkish language, provided important contributions to Turkish language at this point. The prints of the Turkish Language Information Book, especially written for university students, are still in progress. Also, the authors Orhun Abideleri, Dede Korkut and Azeri Türkçesi have reached important numbers in terms of print numbers.

In our work we will focus on the life, literary personality, works related to Turkish language and the services that Turkish language has provided for Muharrem Ergin, who has signed the works that make the Turkish language the world language with the services he has done to the Turkish language.

Keywords: Muharrem Ergin, Turkish Language, Muharrem Ergin's Works, Muharrem Ergin's Life, Contributions to Turkish Language

Hayatı

Muharrem Ergin, Haydar Ergin ile Naime (Nüfus kaydında Hanım) Ergin'in oğlu olarak 1339/1923'te Ahıska vilayetinin Ahılkelek kazasına bağlı Gögye köyünde doğmuştur (Sertkaya, 1998: 9). Muharrem Ergin'in ailesi arasındaki adı Behram'dır (Gülensoy, 2012: 293). Ancak nüfusta adı Muharrem Ergin olarak geçmektedir. Muharrem Ergin'in ailesi daha sonra Muş vilayetinin Bulanık kazasına yerleşmiştir (Karaörs, 2006: 9). Muharrem Ergin'in on kardeşi vardır. Göç sırasında aile bölündüğü için karışık bir aile tablosu karşımıza çıkmaktadır (Alışık, 2005: 12). Muharrem Ergin, etnik yapı olarak Türkiye'de "Mesket Türkleri" olarak bilinen Terekeme veya Karapapak Türklerindedir.

Muharrem Ergin, ilk olarak Bulanık İlkokulunu, Muş Ortaokulunu, Balıkesir Lisesini bitirmiştir (Ergin, 2013). Daha sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne kaydolan Ergin, Reşid Rahmeti Arat, Ahmet Caferoğlu, İsmail Hikmet Ertaylan, Ali Nihat Tarlan, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mecdut Mansuroğlu, Janos Eckmann, Ahmet Ateş, Abdülkadir Karahan, Mehmet Kaplan gibi hocaların öğretiminde başarılı bir yüksek tahsil hayatı sürdürmüş ve 1946-1947 eğitim-öğretim yılı sonunda üniversiteden mezun olmuştur. Bir yıl kadar Boğaziçi Lisesi'nde Türkçe öğretmenliği yapan Ergin, 1969 yılında yapılan sınavı kazanarak Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne asistan olmuştur (Sertkaya, 1998: 10).

Muharrem Ergin, Türk Dili kürsüsünde Ord. Prof. Dr. Reşid Rahmeti Arat'ın asistanı olarak, Vatikan Kütüphanesi'nde ikinci yazması bulunan Dede Korkut Destanları'nın karşılaştırmalı metni üzerine doktora çalışması yapmış ve doktora tezini 1954 yılında tamamlamıştır. Muharrem Ergin, iki yıllık askerlik görevinden sonra doçentlik çalışması olarak Dede Korkut Destanlarının karşılaştırmalı metninin gramer ve sözlüğünü hazırlamış ve bu çalışması ile 1962 yılında doçent unvanını almıştır (Ergin, 1999: IX).

1964 yılında Reşid Rahmeti Arat'ın vefatı ile boşalan Eski Türk Dili kürsüsü başkanlığına getirilen Ergin, aynı yıl Özden Hanım ile evlenmiş ve bu evlilikten Çağrı adlı tek çocukları dünyaya gelmiştir (Gülensoy, 2012: 294).

Muharrem Ergin, 1971 yılında profesörlüğe yükseltilmiştir. Profesörlüğe yükseltilirken biri Orhun Abideleri diğeri Azeri Türkçesi adlı iki profesörlük takdim tezi sunmuştur. Ayrıca bu zamana kadar yazdığı 71 bilimsel makalesi de jüri tarafından değerlendirilmiştir (Gülensoy, 2012: 294).

1986 yılından Temmuz 1990'a kadar Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün başkanlığını da yürüten Ergin, başarılı ve parlak bir akademik hayat geçirmiştir. Milletler Arası Türkoloji Kongresi'nin üstün hizmet ve şeref armağanları ile taltif edilmiştir (Sertkaya, 1998: 11).

1990 yılının Temmuz ayında yaş haddinden emekli olan Ergin, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü tarafından üniversiteler yasasının 13b maddesine göre yeniden görevlendirilmiş ve bilimsel çalışmalarından yararlanılmıştır (Gülensoy, 2012: 294).

1991 yılında Azerbaycan İlimler Akademisi, Prof. Dr. Muharrem Ergin'e fahri profesörlük unvanını vererek, Türkiye dışındaki Türk ellerinin Türk bilgesine borcunu ödemiştir (Alışık, 2005: 15).

Muharrem Ergin, 6 Ocak 1995 Cuma günü öğleden sonra dört civarında evinde vefat etmiştir. 9 Ocak 1995 Pazartesi günü saat 11.00'de İstanbul Üniversitesi Merkez Binası'nda akademik tören yapılmış ve Muharrem Ergin'in eller üzerinde Beyazıt Camisi'ne taşınan cenazesi, kılınan öğle namazından sonra Hasdal Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir (Sertkaya, 1998: 13). Muharrem Ergin'in ilim âleminde yetiştirdiği ilk ve tek asistanı Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya'dır.

Edebi Kişiliği ve Eserleri

Muharrem Ergin, sadece Türkolog kimliğiyle değil, iyi bir şair, bir düşünür ve fikir adamı olarak Türkiye'nin meseleleriyle alakalı kitap ve makaleler yayımlamıştır. Muharrem Ergin, ayrıca teşkilatçı kimliğiyle ön plana çıkan iyi bir idareci ve liderdir. Muharrem Ergin, Türk dünyasının sorunlarına değinen ve Türk dünyasının birlik olmasını savunan sağlam bir Türkçüdür. Bu konuda fikrî yazılar kaleme almıştır. Türk kültür ve düşünce hayatına yaptığı katkılar, takdiri hak edecek katkılardır. Ergin, bu özellikleriyle Türk sosyal ve siyasal hayatında önemli bir yere sahiptir.

Muharrem Ergin'in fikrî yazıları, Orta Doğu, Tercüman ve Türkiye gibi gazeteler ile Türk Kültürü, Altın Işık, Orkun, Bayrak, Bilgi, Boğaziçi, Türk Edebiyatı, Kubbealtı Akademi ve Hayat Tarih Mecmuası gibi dergilerde yayımlanmıştır. Muharrem Ergin, bu gazete ve dergilerde, millî eğitim, millî kültür, Türk tarihi, Türk devlet anlayışı, Türk gençliğinin meseleleri, Türkiye'nin dış politikası, Türkiye'nin siyasi durumu, Türk radyo ve televizyonlarının nasıl olması gerektiği ve üniversiteler yasası

ile ilgili 150'ye yakın yazı yazmıştır (Tabaklar, 2006: 172). Muharrem Ergin, ayrıca "100 Temel Eser" isimli projeye yaptığı katkıyla da Türk kültür ve fikir hayatına olumlu etkilerde bulunmuştur.

Muharrem Ergin, Türkolog olarak birçok çalışma kaleme almıştır. Muharrem Ergin'in bu bilimsel faaliyetleri Türk dili alanında etkileri her dönemde hissedilebilecek niteliktedir. Muharrem Ergin'in ilmi araştırmaları, Türk dilinin çeşitli alan ve devrelerini inceleyen eserlerdir.

Farklı alanlarda birçok eseri bulunan Muharrem Ergin'in burada sadece Türk diliyle alakalı çalışmalarının isimleri verilecektir.

I. Kitaplar

✓ **Türk Dil Bilgisi**

İlk baskısı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No:785'te (İst. 1958, 384 s.) yapılmıştır. Türk Dili alanındaki Türkologların başucu eseri konumundaki bu çalışmanın, 27 kez baskısı yapılmıştır. Çalışma bu anlamda ulaşılması zor bir hedefi gerçekleştirmiştir.

✓ **Türk Dil Bilgisi**

Eğitim Enstitüleri, Yüksek Okullar ve Temel Bilimler Fakülteleri için, Minnetoğlu Yayınları tarafından Yaylacık Matbaasında (İstanbul 1972, XI+2y+391 s.) yayımlanmıştır. Eserin günümüzde 2 baskısı yapılmıştır.

✓ **Türk Dili**

Liseler için, Lise I (İstanbul 1976, 166 s.) Lise II (İstanbul 1997, 2y+212 s.) ders kitabı olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Milli Eğitim Basımevinde basılmıştır.

✓ **Türk Dili**

Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu 1. Sınıfları için (Ankara 1977, 432 s.) Prof. Dr. Mehmet Kaplan ve Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş ile ortak hazırlanan bu kitap, Güneş Matbaacılıkta basılmıştır.

✓ **Türk Dili**

Üniversitelerin bütünü için, Boğaziçi Yayınları tarafından (İst. 1986, 578 s.) yayımı yapılmıştır. Bu eserin 5 baskısı yapılmıştır.

✓ **Osmanlıca Dersleri**

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde okutulan dersleri içine alan bu kitabın ilk baskısı iki cilt halinde (İst. 1958, Cilt.1, Giriş ve Türk Dili Bilgisi. 1y+XX+364 s., Cilt.2, Eski Yazı Arapça Unsurlar, Aruz, Metinler. 2y+365+396+180+8 s.) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No:785'te yayımlanmıştır. Eserin 10 baskısı yapılmıştır.

✓ **Orhun Abideleri**

Eski Türkçeye alakalı olan bu başucu eserinin ilk baskısı 1000 temel eser serisinde Milli Eğitim Basımevinde (İst. 1970, 5y+VIII+1y+157+1y+9levha) yapılmıştır. 2015 yılı itibariyle 147 sayfadan oluşan eserin 44. Baskısı yapılmıştır. Eser, Boğaziçi Yayınlarından çıkmıştır.

✓ **Türklerin Soy Kütüğü**

Çağatay Türkçesi'nin son dönemine damga vuran önemli devlet adamı ve siyasetçi Ebulgazi Bahadır Han'ın "Secere-i Terakime" isimli eseri, Tercüman 1001 Temel Eser serisinde No:33'te (İst. 1974, 97+94 s.) yayımlanmıştır.

✓ **Azeri Türkçesi**

3 baskısı yapılan eserin ilk baskısı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No:1633'te (İst. 1971, XII+2y+254+1y s.) yayımlanmıştır.

✓ **Kadı Burhaneddin Divanı**

Bu eser, Türk Edebiyatının en büyük şairlerinden biri olan Kadı Burhaneddin Ahmed'in 1500 civarı şiirinden meydana gelen divanının, Muharrem Ergin tarafından İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:2244'den (İstanbul 1980, XVII+543 s.) yayımlanmasıyla oluşmuştur.

✓ **Dede Korkud Kitabı**

Türk dilinin önemli eserlerinden Dede Korkud Hikâyelerini ihtiva eden bu eserin, metin ve faksimile kısmını ihtiva eden birinci cildi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Sayı: 169'da basılmıştır. İndeks ve grameri içine alan 2. cildi ise yine Türk Dil Kurumu Yayınları, Sayı: 219'dan (Ankara 1963,) yayımlanmıştır. Eserin metin ve sözlük kısmı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, seri IV'de (Ankara 1964, VI+1y.+217 s.) yayımlanmıştır. Eser, Milli Eğitim Bakanlığı 1000 Temel Eser serisi No.1'de yalnız metin verilerek (İst. 1969, XIV + 1y + 240 s.) yayımlanmıştır. Eser, daha sonra Boğaziçi Yayınları No: 51'de (İst., 1980, 223 s. + Resimli) ve (İst., 1981, 223 s.) basılmıştır. Eserin giriş ve sözlük kısmından oluşan baskısı, Ebru Yayınları tarafından (İst. 1986, 181 s.) yapılmıştır.

✓ **Oğuz Kağan Destanı**

Muharrem Ergin'in basıma hazırladığı bu eser, 1000 temel eserinden No: 31'de (İst. 1970, IV + 39 s.) yayınlanmıştır. Eserin 2. baskısı Hülbe Basın ve Yayın A.Ş. tarafından (İst. 1988, 48 s.) yapılmıştır.

✓ **Türk Dünyası El Kitabı**

Muharrem Ergin, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından (Ank. 1976) hazırlanan bu eserin yazı kurulunda bulunmuştur.

II. Makaleler

- ✓ “Türk Dili ve Edebiyatını İlgilendiren Neşriyat” *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2/3-4, 1948, s.301-326.
- ✓ “Cami’ül-Meâni’deki Türkçe Şiirler”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 3/3-4, 1949, s.539-569.
- ✓ “Bursa Kitaplıklarında Türkçe Yazmalar”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 4/1-2, 1950, s.107-132.
- ✓ “Kadı Burhaneddin Divanı Üzerinde Bir Gramer Denemesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 4/3, 1951, s.287-327.
- ✓ “Dede Korkut Kitabı Üzerinde I”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 5, 1952, ss.121-151.
- ✓ “Bir Azeri Şâiri Ahmet Bey”, *Azerbaycan Yurt Bilgisi*, 4/37, 1954, s.18-21.
- ✓ “Dede Korkut Kitabı Hakkında”, *Türk Dili Dergisi*, 29, 1954, s.267-269.
- ✓ “Türkçeye en Uygun Alfabe”, *Türk Dili Dergisi*, 30, 1954, s.309-311.
- ✓ “Türkçe Bir Bütündür”, *Türk Dili Dergisi*, 32, 1954, s.456-459.
- ✓ “Dede Korkut Kitabı Üzerinde II”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 5, 1954, s.91-118.
- ✓ “Türkoloji Bölümü Çalışmaları I”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 9, 1959, s.119-149.
- ✓ “Türkoloji Bölümü Çalışmaları: Tez Çalışmaları II”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 10, 1960, s.133-160.
- ✓ “Türkoloji Bölümü Çalışmaları II: Tez Çalışmaları”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 11, 1961, s.109-128.
- ✓ “Reşit Rahmeti Arat’ın Eserleri (Doğumunun 60. yıl dönümü münasebetiyle)”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 11, 1961, s.1-10.
- ✓ “Atatürk ve Harf Devrimi”, *Türk Kültürü Dergisi*, 13, Kasım 1963, s.81-82.
- ✓ “Türkoloji’de Kıbrıslılar”, *Türk Kültürü Dergisi*, 14, Aralık 1963, s.81-82.
- ✓ “Doğu Türkistan Türkçesi Bir Mezuniyet Tezi”, *Türk Kültürü Dergisi*, 15, Ocak 1964, s.50-51.
- ✓ “Türkçe ve Dil Bilgisi Öğretimi”, *Türk Kültürü Dergisi*, 18, Nisan 1964, s.76-79.
- ✓ “Kutadgu Bilig II, Tercüme, Ankara 1959”, *Türk Kültürü Dergisi*, 27, Ocak 1965, s.218-219.
- ✓ “Bulgaristan’da Türkçe Yayınlar”, *Türk Kültürü Dergisi*, 28, Şubat 1965, s.279-280.
- ✓ “Haydar Baba Şiirinin Yankıları”, *Türk Kültürü Dergisi*, 31, Mayıs 1965, s.479-483.
- ✓ “Türkçe ve Dil Bilgisi Öğretimi”, *Türk Dili İçin I*, 1966, s. 104-106.
- ✓ “Atatürk ve Harf Devrimi”, *Kemalizm*, 5/51, Ekim 1966, s.8-9.
- ✓ “TRT’nin Dili”, *Bilgi*, 22, 1968, s.257.
- ✓ “TRT’nin Dili”, *Tercüman Gazetesi*, 11 Ekim 1968 Cuma, s.1-7.
- ✓ “TRT’nin Dili”, *Türk Kültürü Dergisi*, 78, Nisan 1969, s.1-8.
- ✓ “TRT’nin Dili (Tebliğ, 27-28 Nisan 1968’de II. Dil Kongresi’nde)” II. Dil Kongresi ve Akademi, 1969, s.109-114.
- ✓ “Devrimci Argosu (Türk Dili Hakkında)”, *Türk Edebiyatı*, 2/19, Temmuz 1973, s.13-14.
- ✓ “Türk Yazı Dilinin Tarihi Gelişmesi”, *Milli Eğitim Dergisi*, 2/29-30, Ağustos-Eylül 1975, s.10-14.
- ✓ “Türk Yazı Dilinin Tarihi Gelişmesi II”, *Milli Eğitim Dergisi*, 3/31-32, Ekim-Kasım 1975, s.33-38.

- ✓ “Eski Osmanlıca”, Türk Dünyası El Kitabı, *Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü*, Ankara 1976, s.223-275.
- ✓ “Türkiye Türkçesi”, Türk Dünyası El Kitabı, *Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü*, Ankara 1976, s.276-290.
- ✓ “Doğu Türkçesi (Çağatayca)”, *Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü*, Ankara 1976, s.291-296.
- ✓ “Türklerde Yazı ve Alfabeler”, *Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü*, Ankara 1976, s.340-373.
- ✓ “Reşit Rahmeti Arat'ın Hayatı ve Eserleri”, Reşit Rahmeti Arat İçin, *Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü*, Ankara 1976, s. IX-XXXII.
- ✓ “Hedefimiz İstanbul'u Türkoloji'nin Merkezi Yapmaktır”, *Yeni Devir Gazetesi*, 9 Şubat 1978 Perşembe, s.1-7.
- ✓ “Ders Kitapları” *Cevap-Dil Kurumunun Ders Kitapları Hakkındaki İddialarına Verilen Cevaplar*, Ankara 1978, s.39-51.
- ✓ “Milli Türkoloji Kongresi İle İlgili Olarak Röportaj”, *Kavgamız (Aylık Türkçü Siyasi Dergi)*, no:44, Nisan 1979, s.5.
- ✓ “Dil Davası”, *SİSAV Türk Dili Semineri*, İstanbul 26/27.12.1980, ss.14-15, 17-41, 106-107, 122-123, 127, 129-147, 188-189.
- ✓ “Amasya'da Dil Akademisi”, *Türk Edebiyatı*, 107, Eylül 1982, s.14.
- ✓ “Türk Dili (Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu)”, DPT: 1920 ÖİK 300, Ankara 1983, s.170-182.
- ✓ “Türkiye Türkoloji'nin Merkezi Haline Getiriliyor” (V. Milli Türkoloji Kongresinin Ardından) Muharrem Ergin'in Görüşleri”, *Boğaziçi* 17, Kasım 1983, s.26-33.
- ✓ “Son Osmanlı Abidesi”, *Boğaziçi*, 25, T”, *Türk Edebiyatı*, 145, Kasım 1985, s.19-22.
- ✓ “Türkçede Millet Felsefesi”, *Kubbealtı*, Temmuz 1984, s.37.
- ✓ “İstanbul'daki Son Osmanlı Abidesi” *Kubbealtı Mecmuası* 3, Temmuz 1984, ss.31-40.
- ✓ “Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşımız”, *Sanayi Odası Dergisi*, 230, 15 Nisan 1985, s.7-11.
- ✓ “Milli Destan ve Dede Korkut Kitabı”, *Akademi Mecmuası*, 15/1 Ocak 1986, s.53-69.
- ✓ “Şehriyar, Yazdığı İlk Türkçe Şiirle Zirveye Ulaştı”, *Tercüman*, 4 Ocak 1986, s.12.
- ✓ “Orhun Abideleri Üzerine”, *Türk Edebiyatı*, 173, Mart 1988, s.10-11.

Türk Dili'ne Katkıları

Muharrem Ergin sadece Türkoloji'ye değil sosyal, kültür ve fikir alanlarına da önemli katkılar sağlayan bir düşündür ve fikir adamıdır. Ayrıca yazılarıyla Türk dünyası ve Türkiye arasında köprü görevi görmüştür. Türk Bilgesi gibi unvanlarla da anılan Prof. Dr. Muharrem Ergin, doğrudan veya dolaylı olarak Türk milletine, Türk kavimlerine, Türkiye'ye ve Türkçeye büyük katkılar sağlayan önemli dil profesörlerindedir.

Muharrem Ergin, Türkoloji'ye büyük hizmetler sağlamış olan önemli Türkologlardandır. Türkçe, Türk milleti ve Türklük, Muharrem Ergin'in önem verdiği değerlerdir. Muharrem Ergin, Eski Türkçe, Yeni Türkçe ve Çağdaş Türk Lehçeleri alanlarında Türkçeye önemli katkıları olan Türk dilcilerindedir.

Zeynep Korkmaz'ın anlattığına göre Türk Dil Kurumu'nun 1962 yılında “*Dilde Özleştirmenin Sınırı Ne Olmalıdır*” isimli açık oturumda rahmetli yazar Aziz Nesin'in “*Biz yazarlar yeni sözcükler uydururuz. Dilciler ve bilim adamları bunlara kural ararlar.*” iddiasına şu cevabı vermiştir: “*Diyelim ki Türkçe hastadır, kabul ediyoruz. Ameliyat masasına yatırmak lazımdır. Onu da kabul ediyoruz. Ama ameliyat masasına yatırdığınız anda onu aklın ve bilimin eline vermek zorundayız. Apandisit ameliyatı bıçakla yapılır, ama doktor bıçağıyla, kasap bıçağıyla değil*” (Korkmaz, 2006: 250-251). Muharrem Ergin'in bu konuşmasından Türk diline ne kadar değer verdiği anlaşılabilir. Onu yakından tanıyanların da izah ettiği gibi onun tek derdi Türkçenin hak ettiği değeri görmesi olmuştur. Muharrem Ergin, yaptığı konuşmalar veya çalışmalarla Türkçenin bilimsel ve akademik veriler ışığında doğru şekilde kullanılan bir dil olmasını sağlamaya çalışmıştır. Toplantı ve konferanstaki konuşmalarıyla Türk diline verilen önemin artmasını sağlamayı amaçlayan yazar, yazarların kafalarına göre kelime üreterek dilin ahengini bozmalarının da önüne geçmeye çalışmıştır.

Muharrem Ergin, genel anlamda yaptıklarıyla Türk dilini sağlam temellere dayandırarak, öğrenen nesillerin yetişmesine zemin hazırlamıştır. Öğrencilerini Türkçeyi doğru kullanma konusunda da yetiştirmeyi amaçlayan yazar, bu sayede Türkçeyi doğru kullanan ve doğru öğrenen nesillerin yetişmesine ortam hazırlamıştır. Muharrem Ergin, bu sayede Türkçeye dolaylı yoldan hizmet etmiştir.

Muharrem Ergin, ilk ve tek asistanı Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya'yı yetiştirmiştir. Türkoloji'ye büyük hizmetleri olan Sertkaya, Türk dilinin önemli bilim adamlarındandır. Muharrem Ergin, Osman Fikri Sertkaya'yı yetiştirerek Türkçeye hem doğrudan hem de dolaylı bir katkı sağlamıştır.

Muharrem Ergin, Eğitim Enstitüleri, Yüksekokullar, Temel Bilimler fakülteleri, liseler ve üniversiteler için hazırladığı *Türk Dil Bilgisi* ve *Türk Dili* isimli kitaplarıyla lise ve üniversitede farklı bölümlerde eğitim alan öğrencilerin Türkçeyi doğru kullanan insanlar olarak yetişmelerine katkıda bulunmuştur. Muharrem Ergin, ders notlarından hazırladığı *Türk Dil Bilgisi* isimli kitabıyla kendisinden ders alma fırsatını yakalamayan öğrencilerin de Türk dili alanındaki eksik noktalarını kapatmalarını sağlamıştır.

Muharrem Ergin'in *Türk Dil Bilgisi* isimli kitabı, Türk Dili alanındaki akademisyenler ile Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinde eğitim alan öğrencilerinin önemli başucu eserlerindedir. Hatta Türkçe Eğitimi, Türkçe Öğretmenliği ve Çağdaş Türk Lehçeleri Bölümü öğrencileri de bu eserden fazlasıyla yararlanmaktadırlar. Muharrem Ergin, 27 kez baskısı yapılan *Türk Dil Bilgisi* isimli eserinde Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri ile Türk yazı dilinin tarihi seyrini güzel bir şekilde açıklamıştır. Bu eserinde Türkçenin ünlüleri ve ünsüzleri üzerine detaylı açıklamalar yapan Ergin, ayrıca Türkiye Türkçesi ses bilgisi özellikleri ile Türk Latin alfabesinde yer alan tüm seslerin ayrıntılı şekilde üzerinde durmuştur. Yine Muharrem Ergin'in bu eserinde kelime gruplarıyla alakalı yaptığı sınıflandırma önemlidir. Ergin, *dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliği*" (Altun, 2010: 1) şeklinde açıkladığı kelime gruplarını 19 ayrı bölüme ayırmış ve bu alandaki ilk sınıflandırmayı yapmıştır. Bu sınıflandırma, Türk dili alanında önemlidir. Ergin'in bu çalışması Türk dili grameri alanında görülmesi gereken çalışmalardandır. Ergin, gramer sahasında Türk diline daha birçok katkı sağlamıştır.

Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* eserinde yer alan dil tanımıyla Türkoloji dünyasına ve dilbilime yeni bir tanım kazandırmıştır. En çok tercih edilen bu dil tanımı şu şekildedir: "Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir" (Ergin, 2003: 3). Bu tanım, Türk dili ve dilbilimle ilgili çalışma yapanların faydalandığı bir tanım olması sebebiyle, Muharrem Ergin'in önemli hizmetlerinden olarak kabul edilmeyi fazlasıyla hak etmektedir.

Muharrem Ergin, fakültede bizzat kendisinin okuttuğu dersleri de içine alan çalışması olan *Osmanlıca Dersleri* isimli kitabıyla, Osmanlı Türkçesini doğru ve hızlı öğrenen nesillerin yetişmesine katkıda bulunmuştur. Osmanlı Türkçesiyle alakalı hazırlanan diğer eserlere ek olarak hazırlanan bu eser sayesinde Osmanlı Türkçesinin öğrenilme oranı artmış ve Osmanlı Türkçesiyle yazılmış eserlerin latinize edilerek Türkiye Türkçesine aktarılmasına zemin hazırlamıştır. Yazarın yine burada Türk diline ve kültürüne hem doğrudan hem de dolaylı katkısının olduğu görülmektedir.

Muharrem Ergin'in bir diğer önemli eseri olan ve toplamda 44 baskıya imza atan *Orhun Abideleri* isimli çalışması, yazarın altın çocuğu olarak değerlendirilebilecek niteliktedir. *Türk Dil Bilgisi* gibi bu eser de tüm Türk dilcileri ile Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencilerinin başucu eserlerindedir. Bu eser, Türk tarihi, edebiyatı ve dilini sonraki nesillere öğreten en eski eserlerdendir. Muharrem Ergin, Türk dilinin derli toplu ilk yazılı eseri olan Orhun Abideleri'yle ilgili yaptığı bu çalışmayla Eski Türkçe'nin öğrenilmesi ve öğretilmesi adına büyük bir katkıda bulunmuştur. Bu eser, insanların Eski Türkçe ile Yeni Türkçe arasında meydana gelen değişimi ve bu kelimelerin Eski Türkçedeki anlamlarını öğrenmelerini sağlamıştır.

Muharrem Ergin, Çağatay Türkçesi eseri olan *Secere-i Türki (Ebu'l Gazi Bahadır Han)*'yle ilgili yaptığı çalışmasıyla Doğu Türkçesi olarak bilinen Çağatay Türkçesi alanı temelinde Türkçeye önemli katkılar sağlamaya devam etmiştir.

Muharrem Ergin, Dede Korkut Kitabı ile de Eski Anadolu Türkçesi'nin dil özelliklerinin görülmesini sağlamış ve o dönemin gramer özelliklerine de katkıda bulunmuştur. Metin, sözlük, gramer, indeks ve tıpkıbasım bölümleriyle bu eser Türkçeye yapılan en büyük katkılardandır.

Muharrem Ergin, *Azeri Türkçesi* başlıklı kitabıyla Çağdaş Türk Lehçelerini ikinci plana atmadığını göstermiş ve Azerbaycan Türkçesinin Türkçenin önemli bir parçası olduğunu ortaya koymuştur. Bu eser de Türk dili için önemli bir çalışmadır.

Muharrem Ergin, *Bursa Kitaplıklarındaki Türkçe Yazmalarla* ilgili yaptığı çalışmayla da kütüphane de yer alan ve çalışılmamış birçok Türkçe yazma eseri bilim dünyasının gözleri önüne sermiştir.

Muharrem Ergin genel itibarıyla Türkoloji'yle ilgili yaptığı çalışmalar ve kaleme aldığı makalelerle, Türkoloji'nin gelişmesini ve Türkiye'nin Türkoloji için önemli bir merkez haline gelmesini sağlamıştır. Türkoloji, Muharrem Ergin'den sonra Türk dillerine önem veren ve Türk dillerinin gelişmesini sağlayan bir bilim dalı olma yolunda emin adımlarla yoluna devam etmiştir ve etmektedir.

Muharrem Ergin, Türk Dil Kurumunun Türkçeye büyük destek vermesi gerektiğini savunmuş ve bilimsel anlamda Türkçecilik yapmasını desteklemiştir. Muharrem Ergin, bu yönüyle Türkçenin dünya dili olması yolundaki ateşin yakıcılarından. Muharrem Ergin, Türkçeye sayısız katkıları olan ve yetiştirdiği öğrenciler ile yazdığı eserler vasıtasıyla katkıları devam eden Türkologlardandır. Kendisi "Orhun Abideleri" olarak bilinen Göktürk Yazıtlarını çözümlediği için Danimarkalı dilbilimci Wilhelm Thomsen'a teşekkürlerini iletmıştır fakat Türk diline yaptığı sayısız katkıyla aynı teşekkürü fazlasıyla hak etmiştir.

KAYNAKÇA

- Alışık, Gülşen Seyhan (2005). Görkemli Âlim Muharrem Ergin Beğ, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2, Sayı:4, Aralık, s.10-25.
- Altun, Mustafa, (2010). Muharrem Ergin'e Göre Kelime Grupları, www.dilbilimi.net, s.1-5.
- Ercilasun, Ahmet Bican (1995). Hocam Muharrem Ergin'in Ardından, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Şubat, Cilt: 1995/I, Sayı: 518, s.147-152.
- Ergin, Muharrem (1948) Türk Dili ve Edebiyatını İlgilendiren Neşriyat, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3-4, s.301-326.
- Ergin, Muharrem (1950). Bursa Kitaplıklarındaki Türkçe Yazmalar Arasında, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*,4/1-2, s.107-132.
- Ergin, Muharrem (1959). Türkoloji Bölümü Çalışmaları I, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 0, s.119-149.
- Ergin, Muharrem (1999). *Orhun Abideleri*, 23. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergin, Muharrem (2009). *Dede Korkut -1*, Ankara: TDK Yayınları, Ankara.
- Ergin, Muharrem (2009). *Dede Korkut -2*, 4. Baskı, Ankara: TDK Yayınları.
- Ergin, Muharrem (2013). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergin, Muharrem, *Türkçenin Tarihi Gelişimi*, <http://www.bilgicik.com/yazi/turkcenin-tarihigelisimi-muharrem-ergin/>.
- Gökyay, Orhan Şaik (1963). Tana Kaldık..[Muharrem Ergin: Dede Korkut Kitabı II], *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (Kitaplar – Tenkit), Ekim, Cilt: XIII, Sayı: 145, s.14-18.
- Gülensoy, Tuncer (2012). *Türkiye Türkologları ve Türk Diline Emek Verenler 1*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- İlaslan Tunay, Serap (1998). Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Eserleri, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 28, s.17-30.
- Karaörs, Metin (23 Aralık 2006). Hocam Prof. Dr. Muharrem Ergin, *Yeniçağ Gazetesi*, Kitap eki, s.9.
- Korkmaz, Zeynep (2006). Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Meslek Arkadaşlığı ve Türk Diline Yaptığı Hizmetler, *Türk Dili Dergisi*, Sayı:651, s.249-253.
- Sertkaya, Osman Fikri (1998). Prof. Dr. Muharrem Ergin (1923-1995), *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 28, s.8-16.
- Tabaklar, Özcan (2006). Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Fikri Yazıları, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 34, s.171-176.
- Tekin, Talât (1959). Osmanlıca Dersleri I: Türk Dil Bilgisi [Muharrem Ergin], *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (Kitaplar – Tenkit), Kasım, Cilt: IX, Sayı: 98, s.107-112.
- Toparlı, Recep (2006). Haberler: Prof. Dr. Muharrem Ergin Ölümünün 10. Yılında Anıldı, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Ocak, Cilt: XCI, S: 649, s.91-94.
- Türk Dil Kurumu (1995). Yitirdiklerimiz: Prof. Dr. Muharrem Ergin (1923- 6 Ocak 1995), *Türk Dili*, Şubat, Cilt: 1995/I, Sayı: 518, s.203-204.

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar

Number: 3, p. 8-19, Spring 2018

ÜSTÜ-HÜRE FESTİVALİ: TUVALARIN DİNİ İNANIŞLARI VE HALK MÜZİĞİ

USTU-HURE FESTIVAL: TUVAN RELIGIOUS BELIEFS AND TRADITIONAL MUSIC

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
28.02.2018

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
31.03.2018

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.03.2018

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Aidana Kulmanova
Sakarya Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans
Öğrencisi,
aidanaluck@mail.ru

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-000>

Öz

Tuva Türkleri, Budist ve şamanist olmak üzere iki dini inanca sahiptir. Günümüzde Tuva Budizm'i resmi din olarak kabul eden tek Türk topluluğudur. Budizm ve Şamanizm'in bir arada uyum içinde yaşamasındaki en büyük etken, Tuvaların tabiata duyulan saygıdır. Tuva'da Sovyetler Birliği'nin ardında yapılan Üstü-Hüre Festivalinde dini inanışların yeniden canlanması, bir hayat tarzının başlangıcı olmuştur. Üstü-Hüre Festivali'nin kutlanması SSCB döneminde, ne geldikleri yöreden, ne oraya ait deneyimlerinden ne de inanışların kendine özgü yapısından bağımsız olamamıştır. Geleneğin yeniden üretimi sürecinde bir taraftan bir şeyler yeniden üretilerek geleceğe aktarılırken diğer taraftan ortaya çıkan yeni şartlar biçiminde gerçekleşen yeniden üretim nedeniyle gelecek özgün bir formda inşa olmaktadır. Bu çalışmada, SSCB sonrası döneminde yeniden canlandırılan Üstü-Hüre Festival'i araştırılmaktadır.

Üstü-Hüre, Tuvaların kültürel-dini pratiklerden yola çıkılarak şamanizm ve Budizm bir arada kutlanan festivalidir. Bu festivalde, Tuvaların söylenen modernleşen müzikleri ve yapılan dini inanışları da yazılacaktır. Makalenin yazımsal incelenmesinde Tuva ve Rusya araştırmacıları hariç Batı seyahatçileri tarafından yapılan çalışmaları da içerir. Bununla birlikte, 8-28 Temmuz 2017 yılının arasında Tuva'da yapılan alan araştırmalarına dayanılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Tuva, Üstü-Hüre Festivali, Nadım, Şaman Ritüeli, Tuva Gırtlak Şarkıları

Abstract

Tuvan Turks have two beliefs, Buddhism and Shamanism. Today, Tuva is the only Turkish community that accepts Buddhism as its official religion. The greatest factor in the harmonious coexistence of Buddhism and Shamanism is the respect of Tuvan's nature. The revival of Ustu-Hure Festival in Tuva is the beginning of a new way of life after post-Soviet era. In the period of the USSR, to celebrate acceptance of Ustu-Hure Festival was depend on the region they came from, their experiences and the unique nature of their beliefs. In the reproduction process, tradition is reproduced from one side and transferred to the future, while the in a unique form. It takes place in the form of new conditions emerging from the other side.

In this article, we will try to talk about the feasts celebrated together with shamanism and Buddhism, starting from the cultural-religious practices of Tuvan. This bibliographical survey covers Tuva and Russian researchers except by Western travelers works. However, the article presents the author's field studies investigations in Tuva between July 8th and 28th, 2017. Importantly, this article includes observations during the time spent in the Ustu-Hure festival's.

Keywords: Tuva, Festival of Ustu-Hure, Nadym, Shaman's Rituals, Tuva Throat Singing

GİRİŞ

Bu makale, Yenisey ırmağının (Tuvaca: “Ene”, ene, anne ve “sey” ise su demektir) kuzeyinde yaşayan Tuva halkının SSCB sonrası dönemine odaklanılmaktadır. Yaşadığı coğrafyanın kültürüne uyum sağlayan ama bunun yanında kendine özgü özelliklerini de halen devam ettiren Tuvalar, Türk ve Moğol kültür mozağının bir parçası olmaya devam etmektedirler. Küreselleşme döneminde Tuvalar geleneksel kültürleri ile kültürel kimliklerini korumaya çalışmaktadırlar. Ayrıca Tuvalar, gırtlak şarkısının söyleyebilen ve eski gelenekleri koruyabilen halklar içinde ayrı bir modernleşme özelliğine sahip olan Sibiryadaki tek halk olarak karşımıza çıkmaktadır. Tuva'nın dini inanışları ve halk müziği SSCB yıkıldıktan sonra Tuva kimliğinin bir amblemi olarak benimsenmiştir. Tuva geleneksel bayramları ve törenlerinde yer alan ritüellerde farklı dini inanç türlerini taşımaktadır. Bu farklı inançlar Tuva geleneksel yaşam tarzlarında kullanılan özellikler taşıyan bir sistemdir. Bu nedenle makalenin ana konusu, Tuva halklarının geleneksel bayramları ve törenlerinde kullanılan farklı dini inançların ritüel ve törenleri açıklanacaktır. Buna SSCB çöküşünün ardından düzenlenen Üstü-Hüre Festivali ve Nadım (Naadym) milli bayramı örnek olabilmektedir.

Çalışmanın sorunsalı, Tuva geleneksel bayramları ve dini ritüellerin festivalleşmesi daha çok Batı kültürünü yansıtmaktadır. SSCB sonrası dönemde Tuva Milli Festivallerin yeniden popülerleşmesi, Tuva Halk Müziklerinin modernleşmesi ve Tuva gırtlak şarkılarının dünya müzisyenlerinin ilgisini çekmesi asla öngörülüyordu. Fakat, 90'ların sonlarında Tuva vokal grupları Üstü-Hüre Festival'inde rock tarzında kendi halk müziklerini söylemeye başlamışlardır. Üstü-Hüre Festivali, hem dini özgürlüğe hem de müziklerin canlı söylenmesine sahip çıkmıştır.

Bu çalışmada, Tuva geleneksel kültürünün modernleşmesi ve halk müziklerinin dünyaya nasıl tanıtıldığını araştırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, kültürel, tarihsel ve antropolojik literatürden yararlanarak, Tuva gırtlak şarkılarının SSCB sonrasında popüler kültürle ilişkilendirilmesi araştırılacaktır. Gırtlak şarkılarının, SSCB döneminden sonra nasıl modern bir tarzda geliştiği analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu çalışmada öncelik olarak Tuva dini inançları ve geleneksel kültürler ele alınacaktır. Artık, bu inançların ritüeller değil festival üzerinde bir içerikle sırasıyla analiz edilecektir. Ardından festivallerde modernleşen Tuva halk müziği etrafında şekillenen folk-rock ve folk-jazz müzik stilleri Tuva'da gerçekleşen festivallerde nasıl temsil edildiği tespit edilecektir.

Makale, çoğunlukla Rusça ve İngilizce kaynaklara odaklanılmaktadır. Ayrıca, 2017 yılının 8-28 Temmuz arasında Tuva'da Üstü-Hüre festivalinde yapılan alan araştırmaları bulgularına dayanmaktadır. Üstü-Hüre festivali hakkında Türkiye'de pek az tanındığı için bu makalenin, ileride yapılacak daha ayrıntılı çalışmalara yol açıp kaynak olması hedeflenmiştir.

1. ÇALIŞMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Tuva geleneksel kültürünün bir parçası olan geleneksel halk müziği kuşaktan kuşağa aktarılması kendi tarzını kaybetmemesini sağlamıştır. İlk antropologlardan Edward Taylor'a göre “kültür insanoğlunun, toplumun bir üyesi olarak sahip olduğu inançlar, gelenekler gibi alışkanlıklarını ve becerilerini kapsayan bir bütündür” (Taylor, 1958:269). Bu tanım geleneksel kültürün insanın yaşam boyunca edindiği bilgi ve becerilerin gelişimini ortaya koymaktadır. Taylor'ın yapmış olduğu tanımdan sonra Max Weber; “gelenek: alışılmış günlük hayattaki ruhsal tutumlar zincirini, günlük çalışmanın temelini oluşturduğu inancı ve bunun öteden beri var olduğu bilinen ya da sanılan bir şeye, inanışa dayanan bir iktidardır” olarak belirtmektedir (Weber, 1993:253).

Kültür kavramının, gelenek kavramıyla karıştırılması bir disiplin olarak antropolojinin incelediği konunun belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Birçok kişi, antropolojinin istilacı, sömürgeci Batı'nın Batılı-olmayan toplumlarla karşılaşması bağlamında ortaya çıktığına dikkat çekmiştir. “Ötekileri” anlamak antropolojik girişimin her zaman göbeğinde yer almıştır. Ancak daha az tartışılan şey, bu girişimin modernite'nin “öteki”sinin izah edilmesine doğru evrildiği gerçeğidir. 19. Yüzyılda, kapitalizm dünyayı yeniden şekillendirirken, modernite dönüşüm anlamına geliyordu. Eğer geleneksel kültür sürekliliği temsil ediyorsa, modernite de değişimi temsil etmekteydi (Kate Crehan, 2006:87).

Bu çalışma, araştırılan toplumun gırtlak şarkıları ile hem geleneksel hem de dini anlayışını dünya görüşünü irdelemek ve açıklamak üzere kurulmuştur. Gırtlak şarkıları Tuvalar için gündelik yaşam ve kutsal törenlerde kullanılan “Kültürel belirgenlik”tir. “Kültürel belirgenlik” çağdaş düşüncede çok yaygın bir yaklaşımdır. Bunda geleneksel kültürün büyük etkisi vardır (Kuban, 2015:334).

Alman bilim adamı Jan Assman, geleneksel müzik, masal gibi yaşam tarzlarının Aristoteles tarafından sanatın rolünün “doğanın taklidi” olduğunu aktarmıştır. “Mimesis”, insanda bir “taklit”

(mimesis) yeteneği ve hazzının bulunduğunu, sanatçının olayların ve varlıkların özündeki ideali, fikri taklit ettiğini söyler (Assman, 1997:117). Tuva geleneksel kültürün kaybolmasının sebebi ise, tarih, arkeolojik ve etnolojik incelemeler dışında antropolojik alanda “kültürel bellek” olarak incelenmektedir. Rene Guenon, “Gelenek kelimesinin tanımlarına baktığımızda, ortak olarak vurgulanan yön, geleneğin geçmiş zamanda meydana gelmiş olması ve bir kuşaktan diğerine intikal etmesidir. Gelenek, sözle intikal eden inançları olduğu kadar hem seküler hem de kutsal inançları içine alır” (Guenon, 2005:25-26).

Tuva geleneksel törenlerin korunmasına sebep olan halk müziği ve dini inançlardır. Örneğin, şamanizm ve Budizm inanışlarının Tuva törenlerinde ayrı gelenek türü olarak ele alınmasını sağlayan en önemli faktör; SSCB sonrasında yapılan ritüellerin festivalleştirilmesidir.

Şamanizmde gırtlak şarkıları, hasta insanı iyileştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Şamanlar gırtlak şarkıları ile cinleri çağırıp, nazardan ve doğa çerçevesinin koruması için ritüellerde söylenmektedir. Her Şaman’ın gırtlak şarkı tarzı ve kişisel öyküsü birbirinden farklıdır. Zaman içerisinde sosyal-siyasi değişimlerden ve etkilerden korunan Tuva gırtlak şarkılarının gelişimi görülmektedir. Halkların “hafıza ortamları” dediği şey; müziklerin çoğunlukla ritüeller ve inançlara dayalı olmasındandır. Pierre Nora’nın “hafıza mekanı” olarak söz ettiği kurumları içinde ritüeller ve inançlar yer alır. Ritüellerin “bellek mekânları” olarak kabul edilmesi, müziklerin bellek ve gelenek ile ilişkisini anlamaya başlamak üzere oldukça önemlidir. (Nora, 2006: 6).

Gerçekleştirdiğimiz alan araştırmasının belirleyicisi “SSCB sonrası dönemde Tuva geleneksel kültürü ve halk müziğinin modernleşmesi ile ne tür deneyimler yaşamışlar?” sorusu olmaktadır. Bu soru, “Tuva geleneksel kültürü bu deneyimleri nasıl açıklamaktadır?” şeklinde ifade edilebilir. Burada, Tuva şarkıcılarının, Tibetli Budistlerin, Lamaların, şamanların ve gazetecilerin sunduğu açıklamalar esas alınmıştır. Belirli mekanlar ve törenlerde söylenen gırtlak şarkıları analiz edilmiştir.

1.1. Tuvaların Kökeni ve Geleneksel Müziği

1912’de Ruslar, Tuva bölgesini “Uranhai” diye adlandırmışlardır. Bu arada Tuvalar zaman içerisinde Tıva, Tannu-Tuva, Tuva-Sayan, Tuva-Soyot, Tuva-Tofa, Tuva-Toju, Uranhay, Yenisey-Kırgızları olarak adlandırılmışlardır (Leonid Potapov, 1969:40). Bu adlandırmalar, Tuva Cumhuriyetinin eski dönemlerde sosyal-siyasi değişikliklerin göstermektedir. Bu nedenle, Tuvaları her zaman farklı halklar ile yaşadığı anlaşılmaktadır. Tofa Moğolların yaşadığı dönem ise, Tuva-Tofa olarak kaynaklarda yer almaktadır. Soyot Türkleri (Sayat Türkleri) ile yaşadığı döneminde Tuva-Soyot olarak anılmıştır (Anohin, 1924: 25).

“Bütün Türk Halkları içerisinde Tuva-Soyotlar en çok şarkı söyleyen halk olduğunu belirtmektedir. Buna sebep olarak günlük hayatta kullanılan eşyaların isiminin %95’inin müzikle ilgisi vardır” diye yazmaktadır. Bununla birlikte Anohin’in gırtlak şarkılarını araştırdığı dönemde Soyotlar ve Tuvalar’ın aynı dilde konuştuğunu söylemiştir. Böylece, Anohin, Uranhai bölgesindeki halk müziklerini araştıran ilk bilim adamı olarak tanımlanmaktadır (Anohin,1924:38).

Tuva-Soyotlarının müziklerini Tofa Moğolları ile beraber yaşamaya başladığında şamanlar tarafından yapılmıştır. Yani şaman yalnızca bir din adamı ve büyücü değil, aynı zamanda bir müzik icra eden kişiydi. Tuvaların sözsöz öğelerin ve ilk sözlerin doğurduğu ezgiler belirli aralıkta iki ses üzerinde oluşmuştur. Müzik yapmada ve yaratmada, öğrenmede ve öğretmede kuşkusuz doğaçlamanın ve göreneği yeri büyüktü. Şaman olabilmek için gerekli ön belirtiler kararlık ve direngenlikle gösteren genç şaman adayı, yaşlı bir şamanda eğitilir (Ali Uçan 2000:19).

Türklerde müzik ilk çağın başlarında, kendi başına varlığı olan bir sanat olmaktan çok çeşitli toplumsal görüngülerin bir ögesi idi. Bu dönemin ilk evrelerinde müziğin başlıca görevi, eğlendirici/dinlendirici ya da yüceltici bir etkinlik olmaktan çok, dinsel ve büyüsel idi. Tarih öncesine dayanan her müzik gibi Tuvalarda da dans devinimleriyle birlikte daha çok tapınma ve büyü amacı ile gerçekleştirildi. Özellikle, Sibiry’a da büyü sırasında müziğe de başvuran din adamı büyücü “şaman” dışında, “iş” ya da “mesleği müzik yapmak” olan başka bir kimse yoktu (Ali Uçan, 2016:18).

“Şaman” kelimesi Rusça’dan bilim terminolojisine Şaman olarak geçmiştir. Asıl kökeni Sanskritçe “samana” (kahin, tabip, filozof, alim) anlamlarına gelmektedir. 19.yüzyılda Esther Jacobson (1993) ve Berthold Laufer (2017) Moğol Tibetlerinden Hunlara gelen kelime olarak açıklamaktadır. Sayan-Altay bölgelerinde yaşayan Hunlar “şaman” yerine “kam” kullanmaktadır. “Kam” bir Türk kelimesidir. Kam’da Moğol şamanları gibi hem filozof hem de müzik yapabilen yetenekli insanlardan oluşmaktadır (Laufer, 2017: 363-364, Jacobson, 1993: 206).

Şaman gelenekleri yaşayan Mogolistan, Kazakistan, Çin ve Batı Rusya’da Altay, Tuva halkları, güney Afrika’da yaşayan Hosa (Xhosa) ve kuzey Kanada’nın yerli halkı İnuitler’in, gırtlaktan ve

boğazdan söylenen şarkıların geleneksel kültüre ait olduğu görülmektedir (David Dargie, 1991:33, Theodore Levin ve Michael Edgerton, 1999:84) Bu coğrafyalarda yaşayan halkların gırtlak müziği o halkların geleneklerinden izler taşımaktadır. Müziğin özelliği ise gırtlak şarkıcıları uzun süre ikiden fazla sesi bir araya getirmektedir. Kendi çabalarıyla gırtlak şarkıları söylerler, doğal çevrenin, hayvanların, dağların, akarsuların ve bozkırın sert rüzgârlarının seslerini taklit ederlermiş. Tuva halk şarkılarının %95'i gırtlaktan söylenmektedir.

Tuva halkının animistik dünya görüşü, doğadaki objelerin sadece biçimlerine ya da konumuna değil ayrıca onların manevi yönüne ve seslerine dayanır. Bu yüzden, doğadaki seslerin insanlar tarafından taklit edilmesi gırtlak müziğinin kökeni olarak görülür. Gerçekten de, bu bölgenin müzik kültüründe; hayvan, rüzgar ve su seslerini çıkarmak için çok fazla enstrüman ve teknik geliştirilmiştir. Ek olarak gırtlak müziği yayılırken, giderek çeşitlenmiştir. Tuva halkının gırtlak müziği icralarında geniş bir çeşitlilik vardır ve altı perdeli armonilerin öncülerindedir (Süzükei, 1989:83).

Gırtlak şarkılar, hiçbir müzik aleti çalmadan ağız, gırtlak, dudak, dil ve diğer organlarını kullanarak müzik icra etmektedir. Tuva Gırtlak Şarkılarının bir başka özelliği, şarkıcının aynı anda ikiden beşe kadar farklı müzik sesi çıkartabilmesidir. Dünyada “gırtlak müziği” olarak da bilinen “Tuva Höömei”, 1980’li yılların ortalarından itibaren, rock müziği ile artan etkileşimi ile birlikte modernleşme yolunda adımlar atmaya başlamıştır.

1991’de Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra, Tuva halk müziği, yani gırtlak şarkıları dünya müziğine ve uluslararası izleyicileri etkilemiştir. Batı, gırtlaktan çıkararak söylenen herhangi bir müziği “şaman müziği” değil göçebe bir duyarlılığa sahip olan eski bozkırlarda söylenen müzik olarak şekillendirmiştir. Bununla birlikte, Sovyet sonrası döneminde, Tuva müzisyenleri tarafından yeniden şekillendirilen gırtlaktan söylenen şarkıları “yeni geleneksel göçebe minimalizmi” (neotraditional nomadic minimalism) olarak adlandırılmıştır. Şu anda Batı’da Tuva halk müziklerin genç nesil müzisyenleri tarafından yapılmasının popüler kültürü etkilediği belirtilmektedir (Beahrs, 2014:64).

Bununla birlikte Sovyetler Birliği’nin dağılması, Tuva halk şarkılarının söyleyebilen dini ritüeller ve uluslararası festivallerin sayısının artması ile görülmektedir. Bu festivallere “Üstü-Hüre” festivali örnek olmaktadır.

1.2. SSCB Çöküşünün Ardından Tuva Halk Şarkılarının Modernleşmesi

SSCB’de soğuk savaş bittikten son “perestrojka” dönemi başladı. Perestrojka, SSCB’de 1980’li yıllardan itibaren gerçekleştirilen ekonomik ve siyasi sistemi yeniden yapılandırma ve reform hareketleri demektir (Hertek, 2007: 208-228). İlk olarak 1979’da Leonid Brejnev tarafından önerilmiş, daha sonraki dönemin devlet başkanı Mihail Gorbaçov tarafından desteklenmiş ve teşvik edilmiştir. 1991 yılında, Sovyetler’in çöküşüyle Tuva, 28 Ağustos’ta “Tuva Cumhuriyeti” adını almıştır. SSCB’de sosyalizmin artık işlemez hale gelmesi üzerine ekonomiyi biraz serbestleştirerek devletin bütünlüğünü korumaya çalışan Gorbaçov, beklentinin aksine devletin parçalanmasına sebep olmuştur. 2000’lerde Rus dergilerinde “How Rock music Brought the Soviet Union Down” denilen makaleler yazılmaya başladı. Rock’un 80’lerin sonunda daha tehlikeli bir alt-kültür olduğunu birkaç siyasetçi yazmıştır (www.pri.org Brigid McCarthy, May 19, 2011).

SSCB sonrası dönemde “90 devrimleri” ile patlayan geleneksel kültür, Sovyetler Birliği’nin çökmesiyle ön plana çıkmıştır. Buna sebep olan “folklor devrimi” 1960’lardan itibaren otuz yıl süresince SSCB’yi giderek etkisi altına aldı. Edward Alekseev “Modernleşme Dönemindeki Geleneksel Kültür Kavramı” (Alekseev, 1988: 129–134) adlı kitabında Tuva geleneksel müzik şarkıcılarının dini Üstü-Hüre Festival sahnesindeki davranışların eleştirmiştir. Geleneksel müzik şarkıcıları jazz, rock şarkıcıları gibi şarkılarını “tuhaf” hareketlerle harmanlamasıyla eski medeniyetin dönüşünü sağlamışlardır (a.g.e.). Alekseev’e göre, Mozart’ın senfonilerinde, jazz, salsa, rock arasındaki çelişki çözümlenmeye çalışılırken, her birinin kendini eşit haklara sahip olarak farklı bir tarzda ifade edebileceğini söyleyerek, aslında hepsinin eşit değerlere sahip olduklarını belirtmektedir. “Bazı müzik türlerine ve diğerlerinin yanında bu türleri kabul veya reddeden grupları da içermek üzere yer vermezsek ne onların varoluş nedenlerini ne de izleyicilerinin nasıl oluştuğunu açıklayamayız”. Tuva gibi ülkelerin halk müziklerden yapılan blues, jazz ya da rock’u Alekseev, “Rusya’nın yeni ürünleri” olarak kabul etmekteyiz” diye açıklamaktadır (Alekseev, 1988: 135).

Nina Julanova’nın (2000) “Gençlerin Folk Devrimi” kitabında “80’lerin folk-rock şarkıcılarının çoğunun uyuşturucu kullandığını, halk şarkılarını sahnede söylemelerini kültüre karşı çıkma olarak göstermektedir. 80’lerin gençleri daha zor, daha yaramazlardır diye de yazmaktadır”. “Gençlerin Folk Devrimi” kitabının “Sibirya folk gruplarının devrimi” adlı bölümünde, “80’lerin folk müzik devrimi

çoğunlukla Asya yüz hatlarına sahip gençler tarafından yapılmaktadır” diyerek 1980’ın popüler rock şarkıcısı Viktor Tsoy (Kore kökenli, Rus folk-rock şarkıcısı) hakkında da bahsetmektedir (Julanova, 2000: 3–29).

SSCB sonrası dönemde geleneksel müziklerin modernleşmesinde kahramanlık yapmak için savaşa gitmenin gereği yoktu. Viktor Tsoy’un “Peremen” (Changes) müziği ile Sovyetler Birliğini protesto, itiraz etmek amacıyla bir “modernleşen kahraman” yaratılmıştır (Taubman, 2017 :113).

Bu dönemde geleneksel müziklerin modernleşmesi yeni bir kültürü ortaya çıkardı. Modernleşme sürecinde kökenleri aynı olan halklar birleşmeye başladılar. Örneğin “Tuva- Rock”şarkısı gençleri ve bütün dünyada yaşayan Tuvaları bir araya getirdi. Bu şarkının nakaratında:

“My ancestors are Hun and ancient Turki,
Ancient Uigur and ancient Kyrgyz.
Also Khakas, Salchak and Irgit,
Some Mongol, and Communist.
And I am a nomad But playing rock – Tuva.Rock” .

Türkçe:

“Atalarım Hun ve eski Türkler,
Eski Uygur ve eski Kırgızlar,
Ayrıca Hakas, Salçak ve İrgit var,
Bazıları Moğol ve Komünist.
Ve ben bir göçebeyim Ama rock oynayan - Tuva.Rock”.

Modernleşme döneminde kapitalist ülkelerde aynı kültüre sahip halklar ulaşım araçlarının ve medyanın gelişmesi ile birlikte hem kolay hem de hızlı biçimde birbirlerine destek olabilmek için şehirlerarasında gelip gidiyorlardı. Böylece SSCB sonrası dönemde geleneksel kültürü korumaya çalışan “alt kültürün” destekleyicileri dünyanın bir tarafından diğer tarafına popülerleşmeye katkıda bulunuyorlardı (Turner, 2013: 93).

İngiliz bilim adamı William John Thomas (1846) geleneksel kültür, belli bir sınırdan çıkarsa, “diğer kültürlere hastalık gibi bulaşabilir” diye tanımlayarak, ilk medeniyete ait bütün kültür, insan gelişmesinin duracağını söylemiştir. Thomas, Batıda 70’lerin sonunda yayılan “Hippi”, “Viking Metal”, “Folkers”, “Folk Rock”, “Celtomania”, “Neopaganizm”, “Rave” kültürlerini, “alt kültür”, “ilk medeniyet” olarak görmektedir (Turner, 2013:44).

Barry Turner’e göre 60-70’lerde gençlerin “geriye” eski, unutulması gereken geleneksel kültürü savunduğu hakkında yazmaktadır. Turner’e göre “Aborojenlik ilişki” gençlerin sosyal hayata karşı etkisinin var olduğunu göstermektedir (Turner, 2013:76). Çünkü “Aborojenlik ilişki” kavramı toplumların çoğu geleneksel kültürü, temel, arkaik, ilk medeniyet olarak kabul ederek modernleşmeye karşı bir alt-kültür olarak tanımlamıştır. Örneğin 60’ların sonundaki yırtık kıyafetleri, SSCB’de yaşayan etnik gruplarının giydiği geleneksel kıyafetleri, folk müzikleri anlatan şarkı sözlerini modernleşmeye “karşı çıkma” amacıyla yapılan kültürel devrim gibi görmektedir SSCB Çöküşünün ardından Sibiry halk müzikleri egemen bir güç olarak Batı ülkelerinde değerlendirilmektedir (Turner, 2013: 180).

İlk olarak 1999’da düzenlenen Üstü-Hüre Festival’inde gençler, halk müzik aletleri ile elektro gitar, klavye ve bateri gibi enstrümanlarla beraber vokal melodi (gırtlak şarkılar) söylemişlerdir. Günümüzde bu tarz müzikler, “folk-rock” müzik tarzının şeklini vermektedir. SSCB’nin çöküşünün ardından Sayan Dağları arasında yaşayan Tuva ülkesine kadar yayınlanan rock plakaları, sadece sanat avantgardı değil, İngilizce ve Rusça bile bilmeyen Tuva halk şarkıcılarının ilgisini çekmiştir. Saydana Hertek’in (2007) yazdığı gibi Tuva için rock, kendi geleneksel müzik seslerin taşıyan ve günlük hayatta söylenen müzik türü olarak kabul edilmektedir. Nüfusun az, şehir kültürünün olmadığı ve Rusya dışında yaşayan Tuvalar, Rock müziğini yadırgamamışlardır (Hertek, 2007: 207). Tam tersine her Tuva köyünde Vokal Çalgılar Grupları (VÇG) kurulmaya başlanmışlardır. Her köyün kendi VÇG’si vardı. Artık, Üstü-Hüre festivalinde genç vokal gruplar rock, blues ve jazz tarzlarında gırtlak şarkı söylemeye başlamışlardır. Daha sonrasında, festival organizatörler tarafından en iyi “Modernleşen Gırtlak Şarkılar” üzerinde ödüller verilmeye başlamışlardır.

1.3. SSCB Çöküşünün Ardından Tuva’da Şamaniziminin Yeniden Canlandırılması

1990’larda Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte inanç uygulamalarındaki yasakların kalkması, Şamanizm’in de yeniden canlanmasını beraberinde getirmiştir. Diğer inanç sistemlerinden

farklı olarak, tapınak, ruhban ve yazılı kaynaklar gibi kurumsallaşmış araçları olmayan Şamanizm, başta bu uygulamaları gizli yürüten veya ailede bu geleneğe özgü bilgileri taşıyan kimseler aracılığıyla canlandırılmıştır.

Tuva Şamanizmi'nin Batıda bilinir hale gelmesine Michael Harner, önemli rol oynamıştır. Harner, 1993-1994 yıllarında, Tuva'ya keşif gezisi düzenlemiştir. Finli antropolog Heimo Lappalainen girişimiyle bu keşif gezisi Thomas Anderson yönetmenliğinde filme alınmış ve 1996'da "Shamans and Spirits" adıyla yayınlanmıştır (Brunton, 1994:54). Etnosentrik yaklaşımı açısından eleştirilebilecek bu yapım, Tuva Şamanizmi'nin popülerleşmesinde önemli rol oynamış, Tuva'da Şamanizmin yeniden canlanma hareketinin dünyada tanınmasını sağlamıştır.

Tuva etnograf Prof. Dr. Monguş Kenin-Lopsan, Tuva Şamanizmi'nin yeniden canlandırılması girişimlerinde ve Batı'ya tanıtılmasında üstlendiği rol ile bir fenomen haline gelmiştir. Kenin-Lopsan'ın 1960'lardan itibaren Sosyalizm süresince gizli olarak yürüttüğü Tuva Şamanizmi'ne dair derleme çalışmaları, 1990'larda Şaman Merkezi kurma girişiminin de kaynağı olmuştur.

Hoppal'a göre (1996) Tuva'da 1995'te yaşanan "Şamanizm Rönesans'ı" eski komünist liderlerin milliyetçiliği desteklerken, Şamanizm ve Lamaizm'in canlanmasında da destekleyici rol oynamasından kaynaklanmaktadır. Tuva'nın başkenti Kızıl'da kurulan ilk Şaman Merkezi "Düngür*"ün günümüzde "modern (post-komünist) kentleri"nde uygulama yapan merkezler içerisinde önemli bir fenomen olduğunu vurgulamaktadır (Hoppal, 1996:38). Bu merkezin klasik Tuva geleneklerine uygun olan yapısını ise, Tuva folklorunun uzun zamandan beri yerel ve yabancı uzmanlar tarafından çalışılmış bir alan olmasıyla da ilişkilendirmektedir. Bu çerçevede, yerel geleneklerle birlikte Şamanlığın canlandırılması Tuva'da başarılı olmuştur.

Sibirya'da "post-modern şamanlar" iki ana modele ayrılabilir. Birincisi, az veya çok geleneklerini kesintisiz bir şekilde sürdürebilmiş olan gurupların Şamanlarıdır. Bunlar da kendi aralarında ikiye ayrılırlar. Birinci grup, Şamanlığın kesintiye uğramaksızın süregeldiği gruplardır. Diğeri ise Şamanlığın yok edildiği süreçte son anda tesadüfen kurtulan Şamanlar tarafından sürdürüldüğü gruplardır. İkinci ana model ise kentlerde ortaya çıkan Neo-Şamanizm olarak adlandırılabilen fenomendir.

Tuva'da yukarıda söz edilen her üç unsuru da görmek mümkündür. 1993 yılından itibaren Şaman merkezleri veya bağımsız çalışan Şamanlar Kızıl'da ve kasabalarda faaliyet göstermektedir. Tuvalar, sosyalizm döneminde gizlilik içerisinde sürdürebildikleri geleneklerini yeniden canlandırmış, bu Şamanlardan bir kısmı uygulamalarını kentlere taşımıştır.

20. Yüzyılda Şamanlığın kapsamının ne olduğu ve kimlerin "şaman" olarak adlandırılabilceği sorusuna verilen cevapların da sınırları genişlemiştir. Yüz yılı aşkın yazın birikimi de Şamanizm'i kapsamı ve içinde barındırdığı tartışmalarla sunma olanağı vermiştir. 2004 yılında yayınlanan ve Walter ve Fridman'ın editörlüğünü yaptığı iki ciltlik "Shamanism An Encyclopedia of World Beliefs, Practices, and Culture (Şamanizm, Dünya İnançları, Uygulamaları ve Kültürü Ansiklopedisi)" başlıklı eserde Şamanizm'in "kültür aşırı bir bakış açısıyla hem evrensel hem de tikel ve yerel unsurlarıyla" ele alınması hedeflenmiştir (Fridman, 2004: xii). Bu ansiklopedik çalışmada SSCB sonrası döneminde Tuva şamanlarının ritüellerin festival şeklinde düzenlenmesi anlatılmaktadır.

2. YÖNTEM

Bu çalışmanın yöntemi niteliksel olup Saha (Alan) araştırması deseninde uygulanılmaktadır. Gözlem analizi yöntemini kullanılarak, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulmasına yönelik nitel bir süreç izlenmiştir. Tuva gırtlak şarkıları ve dini ritüeller hakkında yapılmış görsel çalışmalardan belgesel filmler yorumlanarak açıklanmıştır. Ayrıca, literatür taraması yapılmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma kavramının birçok tanımı mevcuttur. Turhanoğlu (2012), Nitel araştırma yöntemi kavramını insanların bakış açılarını ve sosyal gerçekliği nasıl inşa ettiklerini anlamaya, sosyal olguları derinlemesine ve ayrıntılı bir şekilde betimlemeye ve sosyal olgu ve olayları ve bunlar arasındaki karmaşık ilişkileri kendi bağlamı içinde yorumlamaya çalışan bir yöntem olarak ifade etmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2008:39) göre "Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" şeklinde tanımlanmıştır.

Nitel araştırma yöntemi kavramının, araştırmada izlenen yol ve kullanılan tekniklerin üzerinde durulduğu konu, araştırma konusu, Tuva halk müziğinin ve inanışlarının SSCB sonrası dönemde

modernleşmesidir. Tuva'nın gırtlaktan söylenen müziği, yüzyıllar boyunca icra edildiği toplumun kendi öz ekinleri ile bezenen, halk tarafından genel kabul gören bir müzik türüdür.

Araştırma evrenini Rusya sınırında yaşayan Tuvalar oluşturmaktadır. Bu bölgede geleneksel kültürlerin korumak için halen ritüeller yapılmaktadır. Ritüellerin en büyüğü "Üstü-Hüre" ve bayramlardan en geniş Nadım bayramıdır. Son yıllarda çeşitli nedenlerle hızlı bir kültürel değişim süreci festival halinde yaşadığı gözlemlenmektedir. Araştırmanın örneklem grubu; nüfusunun tamamını sadece Tuvalar değil Tuva'ya gırtlak şarkıları için göç eden yabancılardan da oluşturulmuştur.

3. BULGULAR

3.1. Tuva Halk Kültürünün Canlandırılması: Nadım Bayramı

Tuva'da gelenek ve göreneklerde olduğu gibi, yerleşim düzenini, yaşam standartlarını belirleyen en önemli unsurlardan biri, mevsimlerle eşgüdümlü olarak hayvanların yaşam döngüsü ve buna bağlı olarak mahsul elde etme süreçleridir. Tuva'nın coğrafi özellikleri açısından, Vainshtein'in sınıflamasında "dağ-yamaç tipi göçerlik" olarak tanımlanan modele uygun olan Tuvalarının göçerliği, yerleşim özellikleri bakımından Vainshtein'in sınıflandırmasında "yarı göçer" kategorisine girmektedir (Vainshtein, 1979:69).

Tuva Türkleri, Budist ve Şamanist olmak üzere iki dini inanca sahiptir. Günümüzde Budizm'i resmi din olarak kabul eden tek Türk topluluğudur. Budizm ve Şamanizm'in bir arada uyum içinde yaşamasındaki en büyük etken, tabiata duyulan saygıdır. SSCB çöküşünün ardından bu iki dinin törenlerinin Tuva festivallerinde bir arada yapılması gittikçe artmaktadır. Örnek olarak 12 Temmuz Üstü-Hüre Festival'inden önce halkın büyük katılımıyla geleneksel olarak kutlanan "Nadım Festivali" yapılmıştır. Bu iki festivalin bir arada olması, Tuvaların yaşamları ve inançları için çok önemlidir.

Tuva halkının kültüründe, Nadım bayramı özel bir yer almaktadır. Nadım, Türk-Moğol halklarının arasında yayınlanan geleneksel oyunların ve dini inançlarını içermektedir. Buryat'larda Nadım geleneksel bayramının beş anlamı vardır:

1. Oyun, eğlence;
2. Gece, gece dansı;
3. Konser, gösteri
4. Şaka, alaycı;
5. Bağımsız kuş anlamını da taşımaktadır;

Moğollar'da ise, Nadım anlamı: bayram, yarışma, oyun ve geleneksel yaşam anlamına gelmektedir (Pang, 2010:23). Tuva'nın geleneksel Nadım bayramında erkeklere ait üç spor yarışması yapılmaktadır: at yarışması ("at çarışırarı"), okçulukları ve güreş (Roy, 2005: 45)

Genel olarak Nadım bayramında Tuva geleneksel güreş yarışması gerçekleştirilmektedir. Diğer Türk halkında olduğu gibi eski Tuvalılar göçebe savaşçılardı. Bu nedenle hiç bir Tuva ulusal bayramı güreş, at yarışları ve ok atma yarışmaları olmadan düzenlenmezdi. Tuva güreşte kaybederse de kazanan da aynı şekilde saygı görmektedir. Kim kazanırsa Gök tarafından seçildiğini kaybedirse de (yenilse) halk tarafından seçildiğine inanmaktadır. Bu tiplene güreşi kazanan tarafından icra edilen "devig" yani kartal dansında yansıtılır. Bu ifadenin kökü Tuvaca "deviskeer", "deeskinip" kelimeleri ile ilgilidir. Her ikisi de yırtıcı kuşların yerden havalanması anlamına gelir. Güreşçiler, kartal kanatlarını açarak ileri doğru koşmaya başlar, amacı hava akımını yakalamaktır. Tuvalı kartal dansı yaparken sanki kartal gibi göklere uçmayı, "dünya işlerinden uzaklaşmayı hayal ediyorum" demek istemektedir. Eski göçerlerde kartal Göğün yerdeki elçisidir, alt ve üst dünyalar arasında bir aracıdır. Bu nedenle "devig" aynı zamanda insanın Ebedi Mavi Göğe olan saygısını dile getiren bir şaman ritüelidir (Pang, 2010: 18,145)

Üstü-Hüre festivalinde de Tuvalar ulusal bayramları sırasında spor karşılaşmalarında yarışmalar, kartal dansı da dahil ulusal dansları göstermişlerdir. Bugün bu danslara eskisi gibi ritüel bir anlam verilmez, ancak yine de Tuva'nın kültür sembolleri olarak kabul edilmektedir (Mannai-ool, 1995:56).

Güreşçilerin kıyafeti, deri kenarlı kısa, açık gömlekten oluşmaktadır. Ayaklarına yumuşak halk ayakkabısı giymekte ve geleneksel şapka takmaktadırlar. Güreşçilerin açık giyinmesinin de sebebi vardır: "Tuva geleneğinde kızların güreşmesi yasaktır. Eskiden Tuva'da yaşayan bir cesur kız varmış. O, bayramlarda erkek gibi giyinerek bütün erkekler ile hem görüşüyor hem de onları yeniyormuş. O dönemde yenilen kişi şapkayı kazanan kişiye veriyormuş. Onun kadın olduğunu kimse de bilmiyormuş. Bir gün Cengizhan'ın bir askeri kızı yenip, şapkasını çıkartmasını istemiş. Kız şapkasını çıkarttığında bütün yenilen erkekler, Cengizhan'a şikâyet etmişler. Cengizhan da güreşe kızların

katılmaması için kıyafetlerinin önü açık ve kısa şortu önermiş. Bundan sonra güreş sporu sadece erkeklere ait olarak kabul etmişlerdir” (Bkz. Resim 1).

Resim 1.
Tuva Güreş Kıyafeti

Kaynak: Tuva 24, 14.07.2017

Türk savaş kültürünün ve göçebe yaşam tarzının bir parçası olan okçuluk, Tuvaların hayatında oldukça önemli görülmüştü. Türkler okçuluk aletleri ve teknikleri konusunda üstün özelliklere sahiptiler. Ok, savaş aracı olarak kullanılmasının yanı sıra av silahı olarak da kullanılmıştır. Ok ve Okçuluk Türk Kimliğine öylesine nüfuz etmiştir ki, bu iki kavramı birbirinden ayırmak mümkün değildir. Okçuluk faaliyetleri, hedef vurma (puta atışı) ve cisim delme (darp vurma) gibi disiplinlerden gerçekleştirilmektedir. Okçulukta, Türkler, ok ve yayı en iyi şekilde kullanan milletler arasında önde gelmektedir. Hedef vurma (Putu atışı) ok atma yarışları; 200–300 adım mesafeye konan putları; ayakta, oturarak ve diz üstü pozisyonda ok atarak vurma yarışlarıdır. Darp vurma (“kara adarı”) yarışları ise, sert yaylar ve demir uçlu oklar ile hedefe konulan kuzu derisini delme, ayna gibi hedefleri parçalama yarışlarıdır. Darp vurmanın en iyi sonucu kuzu derisinin göğüs kısmını vurmaktır (Roy, 2005:46).

Nadım bayramında gerçekleşen at yarışması (“at çarıştırarı”) Tuva halkları hariç Türk ülkeleri arasında da (Özbek, Kırgız, Tatar, Altay, Kazak vs.) en eski ve en popüler oyunların biri olarak kabul edilmektedir (Pang, 2010: 49). Fakat, bu yarışmadaki Tuva atları, diğer Türk atlarından farklıdır. Tuva ve Moğolistan’daki atlar tıknaz ve kısa boylu ama çok güçlü hayvandır. Bu hayvanlar 250-270 kg ağırlığında ve 120-145 cm. boyundalardır. Bu, Tuva-Moğol atları hiç ara vermeden on kilometreye kadar koşabilirler. Oyunun en önemli tarafı taktik savaşı yapan usta kazanmaktadır. Tuva Türkleri bu yarışın yaşanılan hayat tarzına yani çiftçilik hayatına ve atın terbiyesine büyük katkı sağladığı görüşündedirler. Zira yarışa katılacak at önceden seçilir ve uzun bir süre eğitime tâbi tutulur. Bu süre içerisinde at yetiştiricisi küçük yaşta yani tay iken alınarak yetiştirilir. At ve onu kullanacak genç, seyisin idaresinde her gün antreman yapar. Genç ata at da gence alıştırılır. Eğer yarışmada kazanılırsa “Tuva Buda”larının “mavi (zafer rengi) atın önüne çıkması yasaktır” diye atın önüne kimse de çıkmamaktadır. Eğer yenilirse şamanların inançlarına göre “kuyruk kesme” ritüeli yapılmaktadır. Kuyruğu kesilen atı halk “başarsız at” olarak tanımlamaktadır (Pang, 2010: 54).

3.2. Üstü-Hüre Festivali: Canlı Müzik ve Dini Konuşmalar

Üstü-Hüre manastırı, 1905-1907’lerde kurulmuştu. İnşaat, özel olarak davet edilen Tibet Laması, Kuntan Rimpoche projesi ile yapılmıştır. Fakat Tuva’nın Çarlık Rusya ile birleşmesi sonucu Üstü-Hüre’yi kapatmak zorunda kalmışlardır. SSCB çöküşünden sonra 1999 yılında Rus hükümeti, Üstü-Hüre’yi restore etmeye karar vermişlerdir. Üstü-Hüre manastırına restorasyonuna kaynak (para) toplamak için eski şaman ve Buda ritüellerini gerçekleştirdiler. Bununla birlikte, konser yöneticisi İgor Duluş, ritüel yerine festival kelimesini kullanarak her sene aynı ayda düzenlenen “Üstü-Hüre: Canlı Müzik ve İnançlar (Dini Konuşmalar) Festivali” gerçekleştirmişlerdir (Karelina, 2009:438).

Üstü-Hüre (“Üstü”, üst, yukarı anlamını verir, “Hüre” ise, manastır, tapınak diye çevirilmektedir), Tuva’nın en büyük ve en ünlü Budist manastırlarından biridir. Çadan nehrinin sağ

kıyısında ve Çadan şehrinin 7 km güneydoğusunda yer almaktadır. Üstü-Hüre, Tuva toplumunun ruhani, siyasi, ekonomik ve kültürel yaşantısının merkezi olarak değerlendirilmiştir.

1905-1907 yıllarında inşa edildikten kısa bir süre içinde manastır, Tuva'nın en prestijli eğitim merkezlerinden biri haline gelmişti. Fakat, Tuva'da gerçekleşen 1921 Halk Devriminden sonra 1930'da, Stalin'in "Ülkede Tek Sosyalizm" politikasının kabulünden sonra Tuva manastırları kapatılmaya başlandı. 1937'de Tuva'nın ana tapınağı, Tsogçen'i kapatma kararı alınmıştı. 1956 yılına kadar Tuva'daki bütün tapınak binaları kapatılmıştı. 1929'da 15 buda tapınağı, 4 binden fazla olan lama keşişleri ve gırtlak şarkısı söyleyen şamanların sayısı iki sene sonra azalmış, 2 Buda tapınağı ve 740 lama keşişleri kalmışlardır. Daha sonrasında şamanlar ve keşişler, sosyalizme karşı mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Fakat şamanların Rus topraklarında yaşamaya devam etmesi için, sosyalizm parti tarafından, gırtlak şarkılarını söylenmesi ve şaman kıyafetlerinin giyilmesi yasaklandı (Kenin-Lopsan, 2006: 172).

SSCB yıkıldıktan sonra, Eylül 1992'de, 14. Dalai Lama başkanlık yaptığı dönemde Tuva'ya resmi ziyaret gerçekleştirdi. Üstü-Hüre'nin yıkıntılarının kaldığı yerleri ziyaret ederek, "Bu yerlerde inanç alevlerinin henüz sönmedi" demiştir. Tibet lideri, tapınağın yeniden inşa edilmesini istemiştir. Buda keşişleri tapınağının yıkıntılarının kaldığı yere altı çadır koyup dini törenler yapan ibadethane yaptılar.

Sovyet sonrasında şaman ritüelleri "festival" haline dönüşmüştür. Her sene şaman ritüellerinde söylenen gırtlak şarkıları artık 1999'dan itibaren Budizm manastırı Üstü-Hüre festivalinde söylenmektedir. Festival, Sovyet Birleşik Ülkeleri yıkıldıktan sonra, ilk defa festivalde gırtlak şarkılarının söylenmesine izin vermişlerdir (Mannai-ool, 2005:58).

Uluslararası "Üstü-Hüre: canlı müzik ve inançlar" festivali 1999 yılından bu yana Tuva'nın parlak bir kültürel etkinliği olarak sayılmaktadır. Festivalin programı, "canlı müzik" ve "dini konuşmalar" olmak üzere iki şematik konseptten oluşmaktadır. "Dini Konuşmalar" bölümünde, Tuvaların şamanizm inancını ve Budizmin canlandırılması için ritüeller ve törenler gerçekleştirilmektedir. "Canlı müzik" bölümünde ise, halk müziklerinin farklı stillerinde söylenen bir konser programından oluşmaktadır. Tuva halk müziği, gırtlak şarkıların benimsemesi ve rock, blues ve jazz tarzı müziklerini kullanması Üstü-Hüre festivalinde gerekli görülmektedir. Festivale katılan yabancı şarkıcılar da Tuva gırtlak şarkılarını söylemektedirler.

Festivalin ilk gününe şaman "oyun"ları ile başlanmıştır. Tuvalar, "Oyun" kelimesini şaman ritüellerinde yapılan danslar için kullanmaktadır. Tuva halk terminolojisinde, "dans" kelimesi yoktur. Birçok alan araştırmacıları, Tuvaların milli dansının yok olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin Grumm Grzhimailo'nun araştırmalarında (1926:47) "Tuvalar'da Kalmuklar gibi "beleşa" (vücut dansı), Türkistanlıkların "sedıra" dansı ve Hakaslar'ın "segerge (zıplayarak dans etmek)" kelimesini kullanmaktadır. Genellikle Şaman "Oyun"ları (Ritüelleri) "oyun-şık" adlı şaman atribütlerini kullanmaktadır. Bazı atribütler müzik aletleri de içermektedir: Demir homus, orba, düngür-dorba, kengire, kongura, kongulur vb.

Üstü-Hüre Festivaline katılan bütün şamanlar ve müzisyenler bu müzik aletlerini kullanmaktadır. Demir homus, Batılıların Jew's harp dedikleri bu çalgı, Tuva'nın, hatta tüm Orta Asya'nın en yaygın ve eski çalgılarından birisidir. Çatal ön dişlere dayanır ve parmaklarla dil titreştirilir. Ağız boşluğunun rezonans kutusu gibi kullanılması ile çalınır. Eski şamanlar bu çalgıyı ayinlerinde kullanırlarmış. Ancak günümüzde sadece törenlerde kullanılmaktadır. Örneğin, orba şaman davulunun tokmağıdır Ancak orba tek başına da ses çıkaran bir çalgı aleti sayılır. Çünkü üzerindeki değişik boylarda zil ve metal parçalar orbanın sallanmasıyla sesler çıkarır. Davula vuran yüzü kıllı deri ile kaplıdır. Aşı pençesinden yapılan orbalar da vardır. Düngür-Dorba vurmali çalgısının adında geçen "dorba" kelimesi ise orbadan türetilmiştir. Yani Orba ile çalınan çalgıdır. Şaman davuludur. 40-60 cm. çapında, 10-15 cm derinliğinde bir tarafı açık diğer tarafı deri ile kaplı kutsal çalgıdır. Deri üzerinde göğü, yeri, kutsal ruhları sembolize eden şekiller bulunabilir. Kasnağın açık tarafına şeklinde tutturulmuş iki sopa hem sol elle davulun tutulmasını hem de üzerine çingirak ve kutsal parçaların bağlanmasını sağlar. Şaman ayininin vazgeçilmez aksesuarıdır. Kengeri ise, metal bir halkaya takılmış üç metal çubuktan oluşur. Tuvalar, 18. Yüzyılda Budizmi kabul ettikten sonra gelen vurmali çalgı türüdür. Genellikle şaman elbisesinin sırtına iliştilir ve ayin sırasında şamanın hareketleriyle ses çıkarır. Kongura, bir ipe bağlı metal küre ve içine konulan parçalardan oluşan bir çeşit çan. Genellikle Şamanların kıyafetlerine dikilir ve borbanadır¹ şarkısı yapılırken ses çıkarır. Kongulur da, Çan formunda çingirak. Uç türlü formda yapılır. Birincisi küçük

¹ Borbanadır, Tuva gırtlak şarkı söyleme stildir.

oluyor. Onları beşikteki çocuğun başlığına takılır. Orta formlar kızlar evlendiğinde saçlarına takar. Üçüncüsünü ise Konguluru şamanlar elde tutarlar (Süzüki, 2007:49).

Festivalde şamanlar ile birlikte Buda keşişleri tarafından yapılan ritüellede önem kazanmaktadır. “Üstü-Hüre” festivalinin gerçekleştiği kamp alanından başlayarak, Budist Tuvalar ve Keşişler, Çadan şehri boyunca eski Üstü-Hüre tapınağının kalıntılarına doğru yola çıkmışlardır. Yürüyüş sırasının en önünde yolculuğunun ilk sırasında “Çam” adlı orkestra dans ederek müzik çalgıların çalmışlardır. Çam, antik dönemden, Buda’dan önce gerçekleşen tören müzisyenleridir (Bkz. Resim 2). Maske takan orkestra üyeleri 16 km. boyunca aralıksız gösteri yapmışlardır. Orkestra önünde Buda keşişleri mantra okumaktadır. Orkestranın çoğu saksafoncuları içermektedir. “Çam” orkestrasının sesi bütün Çadan halkı duyması için demir *hutsul trembitada* çalmaktadır. Hutsul Trembita, eskiden 10 km’lik bir yerleşim alanında yaşayan insanlara bir uyarı veya çağrı anlamında mesaj göndermek için kullanıldığı bilinmektedir. 3 – 4 metrelik demir konik bir enstrümandır. 3 ile 8 kilo arasında bir ağırlığı vardır. Bugün çoğunlukla Tibet keşişleri tarafından kullanılmaktadır.

Resim 2. Çam Orkestrası

Kaynak: Aidana Kulmanova, 15.07.2017

Saksafon, demir davul ve demir hutsul trembita çalan “Çam” orkestrası, birkaç saat sonra Üstü-Hüre tapınağının dışarısından üç kez dolaşmışlardır. Ara vermeden Buda tapınağının içerisine girip Tibet keşişleri tarafından gırtlak sesiyle mantra okunmuştur. Törene çoğunlukla keşişler, rahipler ve şamanlar katılmıştır. Mantra 2 saate kadar devam etmiştir. Mantra bittikten sonra üç dini ritüel yapılmıştır. İnsanlar cebindeki bütün altın, para ve cüzdanların avuçlarında tutarak göstermişlerdir. Mantra bittikten sonra halka keşişler, renkli boyalarla boyanan pilavlar dağıtmıştır.

Bunun gibi, Buda dini ritüelleri gerçekleştikten sonra, Tuva şamanları ve Buda keşişlerinin beraber ateş ritüelini yapmışlardır. Festivalin son gününde yakılan ateş, sembolik olarak, törenin sürekli devam etmesinin anlamına gelmektedir. Ateş güzelce yandığında şamanlar ateşe dönerek dans etmişlerdir. Tuvalarının anlayışında ateş, evin sürekliliğini ifade eder ve ateş iyesi ise, kadın olarak tasavvur edilmektedir. Her evin ateşinin de o evi sahiplenen, koruyan bir iyesi olduğu kabul edilir. Böylece, törenlerde “vatan” kelimesi anne ile birlikte ifade edilmiş olmaktadır. Ateş, hem dönüştürücü hem de üretici ilke olarak, neslin devamının, üremenin, sosyal yaşamda evin ve evliliğin sembolüdür. Şaman yeni yakılan ateşe sunu olarak tereyağı ve ardıç atar, ardından ateşin önünde üç kez secde eder. Tereyağı ve ardıç Tuvaların ateşe verdiği sunuların başında gelir. Bunlar iyi birer tutuşturucu olduğundan, ateşin harlı şekilde yanması Ateş İyesinin “sevinmesi” olarak yorumlanmaktadır.

SONUÇ

Bu makalede Tuva geleneksel kültürünün modernleşmesi ve halk müziklerinin dünyaya nasıl tanıtıldığını araştırmak amaçlanmıştır. SSCB sonrası dönemi ardından gırtlak şarkılarının, dini inanışların ve geleneksel kültürün nasıl modern bir tarzda geliştiği analiz edilmeye çalışılmıştır. Güney Sibirya Tuvalarının incelendiği bu çalışma, toplumları “geleneksel” veya “modern” olarak tanımlayan sosyokültürel çalışmalar için bir alternatif sunmaktadır. Bu inceleme, kültürün geleneksel ve modern unsurları arasında keskin ayrımlar yapmak yerine bu unsurların birlikteliğini ve iş birliğini ortaya

koymaktadır. Ayrıca Üstü-Hüre ritüelinin festival halinde değişmesi daha geniş bir perspektife sahip olmamızı sağlayarak gelenek ve modernliğin eşit ve yan yana, var olduğunu gösterir.

Gelenek anlayışı, hem genel hem de sosyal teori anlamında, geçmişten günümüze aktarılan bir ana-öz veya değişmez nitelikler tasavvur etmiştir. Handler ve Linnekin'e (1984:286) göre gelenek hiç değişmeden geçmişten geleceğe aktarılan kültürün çekirdeğini oluşturur. Gelenek sembolik bir süreç ve ona yüklenen bir anlamdır. Geçmişin sürekli ve şu anda kurulduğunun fark edilmesine dayanır. Bu anlamda Tuvalar arasındaki SSCB sonrası dönemde gerçekleştirilen festival ve bayramlar Hosbawm ve Ranger'in (1922) "gelenek icat edilmiştir" anlayışına yakındır. "Gelenek" adını verdiğimiz şeyin sürekli değiştiği, tarihsel kültür unsurlarını modern olandan ayırmanın ne kadar güç olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

SSCB sonrası dönemi Tuvaların modernleşen müzikleri, şamanların nesnelere ve ritüelleri, Üstü-Hüre Festivalleriyle karşılaştırıldığında oldukça sade görünmektedir. Bununla birlikte, her sene düzenlenen dini festivaller ve bayramlar yeni bir çerçeveye kazandırmıştır. Bu bakımdan, SSCB sonrasında dini şarkılarının ve halk şarkılarının yeniden biçimlenmekte olduğu söylenebilir. Halihazırda nesli olan Buda keşişleri, şamanlar ve gırtlak şarkıcıları kendilerinden sonraki varislerini belirlemişlerdir. Alan çalışmasının yürütüldüğü dönem içerisinde Nadım Bayramı ve Üstü-Hüre Festivali Tuva geleneğinin dönüşümünü izlemek açısından yeni bir çalışma konusu olabilmektedir.

Geleneksel şamanlıktan neo-şamanlığa, gırtlak şarkılarından folk-rock şarkılarına ve ritüellerde festivallere geçiş yapan sürdürme biçimi ve varisi olarak seçtiği kızına bu geleneği nasıl aktardığı, yine gelecek çalışmalara dahil edilebilecek bir diğer konu olabilir.

Bu çalışmanın bulgularından biri de, Tuva'da SSCB çöküşünün ardından ortaya çıkmış törenler ve festivaller fenomenidir. Bu fenomenin benzerleriyle, Fridman'ın da işaret ettiği üzere, Budist ve Şamanlığın bir arada bulunduğu coğrafyalarda karşılaşmaktadır (Fridman, 2004a).

İlk olarak "şaman müziği", ardından "göçebe müziği" olarak tanınan Tuva gırtlak şarkıları da ilk olarak Üstü-Hüre Festivali sayesinde modernleşmiştir. Son zamanlarda, bu tip müzikler sadece Üstü-Hüre Festivali'nde değil CD ve DVD şeklinde dünyanın bütün müzik marketlerinde de satılmaktadır. Artık, Tuva gırtlak şarkıcıları her gün yeni müzikler üretmektedirler.

KAYNAKÇA

- Anohin, Andrei (1924). *Altay Şamanları Hakkında Kaynaklar* (4. Cilt). St. Petersburg: Klassik.
- Alekseev, Edward (1988). *Modernleşme Dönemindeki Geleneksel Kültür Kavramı*, Moskova: Sovremenni Kompozitor
- Assmann, Jan (1997). *Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, (Çeviren: Ayşe Tekin), İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Behrs, (2014). *Post-Soviet Tuvan Throat-Singing (Xöömei) and the Circulation of Nomadic Sensibility*, Ph.D. Diss. Berkeley: University of California.
- Brunton, Bill (1994). "Tuva, Land of Eagles. The Foundation's 1993 Expedition to Tuva", *The Foundation for Shamanic Studies Journal*, Shamanism, Vol. 7 (1), Spring, Available on site: <http://www.shamanism.org/articles/article08.html>.
- Crehan, Kate (2006). *Gramsci Kültür Antropolojisi*, İstanbul: Kalkedon yayınları.
- David, Dargie (1991). "Umngqokolo: Xhosa Overtone Singing and the Song Nondel'ekhaya", *International Library of African Music*, Vol:7. No:1, s. 33-47.
- Dırtık-ool, (2016). "1920-1940'larda Geçen Genişler Devrimi: Foto Tarih (Fotoistochniki po İstorii pionerskih Dvijeniya v Tuve, 1920-1940)", *Journal of Cultural Studies and Art History*, Tomsk. Vol:23, No:3, s. 172-179.
- Fridman, (2004a). *Sacred Geography: Shamanism Among The Buddhist Peoples of Russia*. Budapest: Akadémiai Kiadó Published for the International Society for Shamanistic Research.
- Fridman, (2004b). *Shamanism Encyclopedia of World Beliefs, Practices and Cultures*, (Ed. Mariko Namba Walter, Eva Jane Naumann Fridman), USA: ABC Clio Inc.
- Guenon, Rene (2005). *Modern Dünyanın Bunalımı*, Ankara: Hece Yayınları.
- Handler, R. ve Linnekin, J. (1984). "Tradition, Genuine or Spurious?", *Journal of American Folklore*, Vol: 97, No:385, s. 273-290.
- Hobsbawm, E. ve Ranger T. (1992). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hertek, Saydana (2007). *Popüler müzik dünyasının bağlamındaki Tuva Rock* (Тувинский рок в контексте мировой популярной музыки), Moskova: Canlı ses.

- Hoppal, M. (1993). "Shamanism: Universal Structures and Regional Symbols", *Shamans and Cultures*. Los Angeles: International Society for Trans-Oceanic Research.
- Jacobson, Esther (1993). *The Deer Goddess of Ancient Siberia: A Study in the Ecology of Belief (Studies in the History of Religions)*, Boston: Brill Academic, January.
- Julanova, Nina (2000). "Gençlerin Folk Devrimi", *Folklor ve Gençler* (Фольклор и Молодёжь). Moskova, s. 3-29.
- Kenin-Lopsan, M (2006). *Tuvaların geleneksel kültürü*. Tuva: Kyzyl.
- Kuban, Doğan (2015). *Doğan Kuban Yazıları Antolojisi: Sanat, Mimarlık, Toplum Kültürü Üzerine Yazılar* (Cilt:1), İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Laufer, Berthold (2017). "Origin of the Word Shaman", *American Anthropologist*, Vol: 19, No:3, July - September, s. 361-371
- Levin, Theodore C. ve Edgertan, Michel E (1999). "The Throat Singers of Tuva", *Scientific American Journal*, (September 1999), s.80-87.
- Mannai-ool, M. (1995). Moğolistan Tuvaları: gelenek ve modernleşme. *Tuva Studies*, Vol:18. s. 56-61.
- McCarthy, B. (2011). "How Rock Music Brought the Soviet Union Down", www.pri.org, 19.05.2011, 6:40 PM CDT <http://www.pri.org/stories/2011-05-19/how-rock-and-roll-brought-soviet-union-down> 26.01.2018 tarihinde erişildi
- Pierre, Nora (2006). *Hafıza Mekanları*, (Çevirmen Mehmet Emin Özcan), İstanbul: Dost Kitabevi,
- Pang, Guek Cheng (2010). *Mongolia, Cultures of The World*. New York: Marshall Cavendish Benchmark.
- Roy, Christian (2005). *Traditional Festivals: A Multicultural Encyclopedia* (s. 45-47). Oxford: ABC-CLIO.
- Süzükei, V. Yu (2007), "Tuvan throat-singing "Hoomei" in the context of contemporaneity", *Mir nauki, kul'tury, obrazovaniia (Rus)*, No: 2, s. 48-51.
- Turner, Barry (2013). "Exploring the industrial subculture", *Springer Customer Service Center GmbH*.
- Tylor, Edward (1958). "Primitive culture", *First Harper torchbooks edition*.
- Uçan, Ali (2016). *Türk Müzik Kültürü*, İstanbul: Evrensel Müzik ve Yayınevi.
- Vainshtein, Sevyan (1979-80), "A Phenomenon of Musical Art Born in the Steppes", *Soviet Anthropology and Archaeology*, Vol: 18, No: 3, s. 68-81.
- Weber, Max (1993), *The Sociology of Religion by Max Weber*, Boston: Beacon Press (1789).
-

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar
Number: 3, p. 20-27, Spring 2018

MANAVGAT'IN (ANTALYA) ALTERNATİF TURİZM POTANSİYELİ*¹ *²

THE ALTERNATIVE TOURISM POTENTIAL OF MANAVGAT (ANTALYA)

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
31.01.2018

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
04.03.2018

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.03.2018

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Doç. Dr. Ayhan Akış
Akdeniz Üniversitesi Eğitim
Fakültesi Sosyal Bilimler ve
Türkçe Eğitimi Bölümü,
akis@akdeniz.edu.tr

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-7871-1190>

*¹ Bu çalışma, Türkiye Coğrafyacılar Derneği tarafından 17-21 Haziran 2013 tarihinden İstanbul'da düzenlenen "1. Ulusal Kongresi"nde sözlü bildiri olarak sunulmuş ve bu kongre kapsamında tam metin olarak bildiri kitabında basılan bildirden üretilmiştir.

*² Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi BAP Birimi tarafından 2013.05.0110.030 tahsis numarası ile desteklenmiştir.

Öz

Araştırma sahası Türkiye'nin Akdeniz kıyısında Akdeniz Bölgesi'nin Antalya Bölümü'nde bulunmaktadır. Antalya'nın bir ilçesi olan Manavgat 36° 38' 22" ve 37° 25' 45" kuzey enlemleri ile 31° 02' 25" ve 31° 44' 35" doğu boylamları arasında konumlanmıştır. İlçenin yüz ölçümü 2 283 km²'dir.

Araştırmanın öncelikli amacı; Manavgat'taki *alternatif turizm* potansiyelini ortaya koyarak turizmin bu faaliyet biçiminin geliştirilmesi yönünde ne gibi çabaların olabileceğinin saptanmasıdır. Çalışmanın diğer amacı ise; sahada başlamış olan alternatif turizm faaliyetlerinin uzun vadeli etkilerinin neler olabileceğinin ortaya konulmasıdır.

Diğer turizm bölgelerinde de görüldüğü gibi sahada önde gelen etkilerden birisi olarak finansal etki büyük önem taşımaktadır. Araştırma sahasında turizmin ekonomik etkilerinden yararlanmak isteyen yöre halkı, haklı olarak turizmin en fazla bu yönü ile ilgilenmektedir. O nedenle sahada turizmin birçok olumsuz etkisi yanında ön plana çıkması çevresel etkileridir. Sahada çevresel etkilerin; katı atık kirlenmesi, su kirlenmesi, doğal görünümün turizm tesisleri ile bozulması gibi birçok yönünden bahsedilebilir. Çalışma sahasında çevresel etkilerin neler olduğu tam olarak ortaya konularak bu sorunların çözüm yollarının saptanması büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de, 1980'li yıllarda *turizm patlamasının* yaşandığı yerlerden birisi olan Manavgat'ta; şelaleler, plajlar, mağaralar, akarsular, yaylalar, birçok bitki ve yaban hayvanı türleri ilçenin alternatif turizme yönelmesinde büyük oranda etkili olmuştur.

Araştırma sahasındaki turizm faaliyetlerinde *alternatif turizm* katkısının gittikçe arttığı görülmektedir. Ekolojik yürüyüş, salıcılık, yayla turizmi, av turizmi, dağ yürüyüşü gibi faaliyetler sahada geliştirilebilecek olan en önemli alternatif turizm faaliyetleri olarak dikkati çeker.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Alternatif Turizm, Eko-Turizm, Manavgat, Side

Abstract

The area of this study is located at the Mediterranean coast of Turkey in the Antalya Sub-Region of Mediterranean Region. Manavgat as one of the township of Antalya province is located between the Northern latitudes of 36° 38' 22" and 37° 25' 45", and the Eastern longitudes of 31° 02' 25" and 31° 44' 35". The area of township is 2 283 square kilometers.

The primary aim of the study is to point out alternative tourism potential in Manavgat and to determine what kind of effort can be made to improve the type of tourism activities. The other aim of this research is to determine what kind of long lead impacts of alternative tourism activities.

Having been observed in the other tourism regions as well, the financial effect is of great significance as one of the foremost effects within the region. The local community intending to benefit from the economic outcomes of tourism within the research area is mostly interested in that aspect of tourism for good reason. Thus among the numerous negative effects of tourism in the region the most outstanding of them is the environmental effects. Several dimensions of environmental effects can be discussed such as solid waste pollution, water pollution, and the distortion of natural appearance due to the tourism facilities. Determining the ways of solutions for these issues by thoroughly revealing the environmental effects in the research area is crucial.

In Turkey Manavgat is one of the places where tourism boom of the 1980s was experienced. The waterfalls, beaches, caves, streams, mountainous areas, many plant and wild animal species all lead the county to tend towards alternative tourism.

In the tourism activities in the research field, it is seen that the contribution of alternative tourism is increasing more and more. Activities like ecological walks, rafting, tableland tourism, safari, mountain trekking attract attention as prominent alternative tourism activities to be improved.

Keywords: Tourism, Alternative Tourism, Ecotourism, Manavgat, Side

GİRİŞ

Dünya ülkelerinin ekonomisinde büyük bir önem arz eden turizm gelirleri, özellikle gelişmekte olan, ülkelerin ekonomilerinde ciddi bir takım değişiklikler yaratabilecek düzeyde etkilidir. Gelişmekte olan ülkelerin gelir düzeyleri düşük ve sanayileri gelişmemiş olduğu için turizmden sağladıkları gelir bu ülkelerin genel bütçesi içerisinde büyük bir paya sahiptir. Türkiye de bu ülkelerden birisidir. Günümüzde dünyadaki turizm faaliyetlerinden elde edilen gelirlere bakıldığında ise, “kitle turizmi” turizmin en önemli faaliyet tipidir. Dünya Turizm Örgütü'nün (WTO) 2008 Raporu'na göre; 2007 yılında yabancı turist sayısı 898 milyonu bulurken, bu turistlerin bıraktığı gelir aynı yıl 856 milyar dolara ulaşmıştır.

Kitle turizmine bağlı olarak; *çevresel kirlenme, kırsal değişim, kentsel alanlarda yapısal değişim, göç üzerindeki etkiler ve yaylaların kullanım amaçlarının değişmesi* gibi birçok alanda değişim ya da bozulmalara sebep olmaktadır. Bu durum kitle turizmi üzerindeki tartışmaları arttırarak, turizm sektörünü yeni arayışlara itmiştir. Kitle turizminin olumsuz etkileri yanında turizm gelirlerinin ülke ekonomileri üzerindeki vazgeçilmez üstünlüğü turizmin bu faaliyet tipinden tamamen vazgeçilmesine değil, buna alternatif bazı turizm yöntemlerinin ortaya konulmasına yönelik çabalara yol açmıştır. Ülkelerin bu yöndeki tutumları, alternatif turizm yöntemlerinin başlangıç nedenini oluşturmuştur.

Alternatif Turizm

Batılı bilim insanları 1980'lerden itibaren alternatif turizmin en popüler biçimi olan ve bazen alternatif turizm yerine kullanılan eko-turizm konusunda ve alternatif turizmin diğer biçimleri üzerine birçok araştırma yapmışlardır. Alternatif turizm konusunda özellikle gelişmiş ülkelerin azımsanmayacak kadar projeleri olmuştur.

“Eko-turizm araştırmalarının amacı; turizmin bütün evreleri boyunca hem eko-turistler hem de yerli halk için güdüler ve etkileri keşfetmek olmalıdır” (Stronza, 2001: 261). “Eko-turizm; yerel halk açısından bir bölgeyi koruyarak eko-turizmden para kazanma ve bu durumu yönetme fikrine sahip olması bakımından oldukça önemlidir” (Hiwasaki, 2003: 123). “Eko-turizmin yöre halkının ekonomik gelişimi üzerinde önemli bir faktördür” (Stankova vd., 2008: 166). “Doğa temelli ve eko-turizm için etkileyici doğal alanlar olarak düşünülen çoğu yer ormanlık sahalardır” (Kuvan, 2010: 157). “İyi planlanmış eko-turizm projeleri bile bu gibi girişimlerin ekonomik, sosyal, eğitim ve ekolojik sonuçlarına ilişkin kaygıları arttırmıştır” (Zanotti ve Chernela, 2008: 513).

“Eko-turizm çevreyi koruyan ve yöre halkının refahını arttıran doğal alanlara yapılan seyahatlerdir” (TIES: 1990). Şeklindeki bir tanımlama; eko-turizmin yerel halkın finansal kazancına katkı sağlarken bunun yanında çevrenin korunması gerektiğine de dikkat çekmiştir. “Ekonomik açıdan geçerli turizm sektörü geliştirilerek turizmin olumsuz etkileri en aza indirilmelidir. Bunun yanında turistik yerler, doğal ve kültürel kaynaklar hem yerli halk hem de daha sonra yöreye gelecek turistler için korunmalıdır” (Dolnicar, 2010: 717).

“Yerel birlikler sadece korumacı bir metot ortaya koymaz, aynı zamanda turizm olanaklarının gelişimi ve çevreye inşaat yapılmasını, yerin duygusunun gelişimini ve çevresel eğitim olanakları sağlar” (Andreck, 2009: 496). “*Uluslararası gönüllü faaliyetler* giderek alternatif turizm olarak kabul edilmektedir” (McIntosh ve Zahra, 2007: 541). “Son zamanlarda alternatif turizm olarak “*arkası çantalı ziyaretçi ve gönüllü turizmi*” önemli oranda gelişmiştir. Gönüllü turizminin amaçları, gerçekleştiği yerde sosyal, doğa ve ekonomik çevreye olumlu katkı yapma temeline dayanmaktadır” (Ooi ve Laing, 2010: 191).

Avlanmak ve ziraat yapmak gibi eko-turizm aktivitelerinin de ekosisteme olumsuz etki yapmalarının kaçınılmaz olduğu düşünüldüğü zaman; masumane bir tutumla bir yerde gelişen eko-turizm faaliyetleri o yerde; sosyal, ekonomik, çevresel ve benzeri bir takım olumsuzluklara yol açabilir. Bu nedenle bir yerde eko-turizm faaliyetleri yürütülürken oradaki turizm aktivitelerinin dikkatli bir şekilde kontrol altında tutulması gerekir.

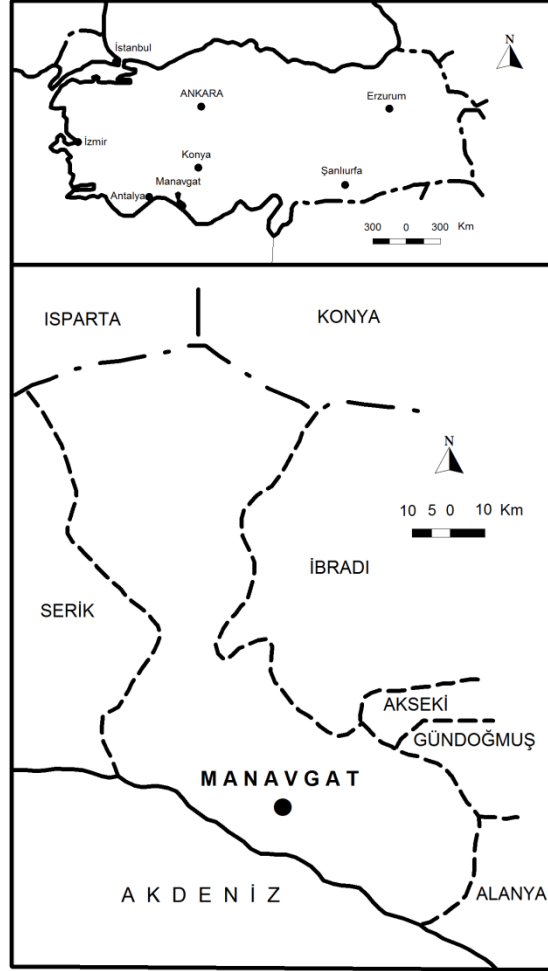
Sonuç olarak bir tanımlama yapmak gerekirse; alternatif turizm, kitle turizmi dışında kalan, özellikle doğaya ve yerel değerlere saygılı, yerel halkın kazanç temin etmesine yönelerek bölgelerarası ekonomik dengesizlikleri ortadan kaldırmayı amaçlayan tüm turizm biçimleridir.

Yukarıda ortaya konulan çalışmalara bakıldığında alternatif turizm olarak; dağcılık, doğa yürüyüşü, foto safari, salcılık, gönüllü turizmi, arkası çantalı turizmi, sağlık turizmi, termal turizmi ve yayla turizmi dikkat çekmektedir.

Araştırma Sahasının Sınırları

Araştırma sahasını oluşturan Manavgat ilçesi; Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nin Antalya Bölümü'nde yer alır. Saha batıdan Serik (Antalya), kuzeyden Sütçüler (Isparta), kuzeydoğudan

Derebucak (Konya), doğudan İbradı, Akseki ve Gündoğmuş, güneydoğudan Alanya (Antalya), güneyden ise Akdeniz ile çevrilidir (Şekil 1).

Şekil 1: Manavgat'ın Lokasyon Haritası

İlçe, $37^{\circ} 25' 45''$ ile $36^{\circ} 38' 22''$ kuzey enlemleri ve $31^{\circ} 02' 25''$ ile $31^{\circ} 44' 35''$ doğu boylamları arasında yer almaktadır. Araştırma sahasını oluşturan Manavgat ilçesi $2\,283\text{ km}^2$ 'lik bir yüzölçümüne sahiptir.

Araştırmanın Amacı, Materyal ve Metodu

Araştırmanın amacı Manavgat'ta bulunan şelaleler, plajlar, mağaralar, akarsular, dağlık sahalar, bitki ve yaban hayvan türleri gibi doğal zenginliklere bağlı olarak araştırma sahasında gerek halen yapılan gerekse geliştirilebilecek olan; ekolojik yürüyüş, salcılık, yayla turizmi, av turizmi, dağ yürüyüşü gibi alternatif turizm faaliyetlerinin ne olduğunu ortaya koymak ve turizmin bu faaliyet biçiminin geliştirilmesi yönünde ne gibi çabaların olabileceğini saptamaktır.

Manavgat'ın turizmle alakalı verilerini ortaya koyabilmek için Kültür ve Turizm Bakanlığı, ATİM (Antalya Turizm İl Müdürlüğü), ATSO (Antalya Ticaret ve Sanayi Odası), MATAB (Manavgat Çevre Koruma Turizm Alt Yapı Tesisleri Yapma ve İşletme Birlik Başkanlığı) ve MATSO (Manavgat Ticaret ve Sanayi Odası) gibi kuruluşların turizmle alakalı çalışmalarından yararlanılmıştır. Manavgat'la ilgili haritaların oluşturulmasında HGK'nın (Harita Genel Komutanlığı) saha ile alakalı 1/100 000'lik topografya haritalarından yararlanılmıştır.

Ayrıca sahada bazı turizm varlıklarını ve turizmin etkilerini gözlemlemek için birçok arazi çalışması yapılmıştır. Bu arazi çalışmaları esnasında bölge halkıyla görüşmeler yapılarak onların da alternatif turizm hakkındaki fikirlerinden yararlanılmıştır.

BULGULAR

Manavgat ilçesi, Türkiye'nin en fazla doğal güzeleğe sahip alanlarından birisidir. İlçe doğal güzellikleri yanında tarihi ve kültürel değerleriyle de dikkat çeker. İlçedeki doğal güzelliklerin başında turizmin başlangıç nedenini de oluşturan Manavgat Şelalesi gelir. İlçede yer alan; Side Antik Tiyatrosu, tarihi suyolları ve su kemerleri gibi birçok tarihi kültür mirası bulunmaktadır. İlçenin kılık, kıyafet ve yemek kültürü turizme değer katacak diğer unsurlardır.

Manavgat'ın Coğrafi Özellikleri ve Doğal Turizm Potansiyelleri

Manavgat'ın turizm potansiyelini oluşturan unsurların başında ilçenin sahip olduğu fiziki coğrafya özellikleri gelir. Bu zenginlikler; sıcak ve güneşli bir iklim, deniz, ince kumlu plajlar, yaylalar, ormanlık sahalar, dağlık sahalar ve akarsular olarak tanımlanabilirler.

Manavgat sahip olduğu fiziki coğrafya özellikleri açısından oldukça zengindir. Araştırma sahasının kuzey kesiminde yer alan dağlık sahaların yüksekliği bazen 2 500 metreyi bulur. Hasandağı (2 287 m) ve Bozburun (2 468 m) ilçenin en yüksek dağlarıdır. Dağlık sahalar yanında platoların yaygınlığı Manavgat'ta yaylacılık faaliyetlerinin önem kazanmasına neden olmuştur. Güğlen Pınar, Beloluk ve Yörüğün Deresi Yaylaları ilçedeki birçok yayladan sadece birkaç tanesidir.

Manavgat, *3S (güneş, deniz, kum) turizmi* açısından büyük öneme sahip olan kıyılar ve plajlar bakımından zengindir. İlçenin ince kumlu ve altın renkli *Side, Akçasaz* ve *Alara* plajları dünyaca ünlüdür.

Araştırma sahasının kuzeyinde bulunan dağlık saha karstik bir yapıya sahip olduğu için burada çok sayıda mağara bulunur. Bu mağaralardan en dikkat çekenleri; *Ahmetler Köyü, Gebece-Simoluğu* ve *Oymapınar-Tilkiler*'dir (Şekil 2).

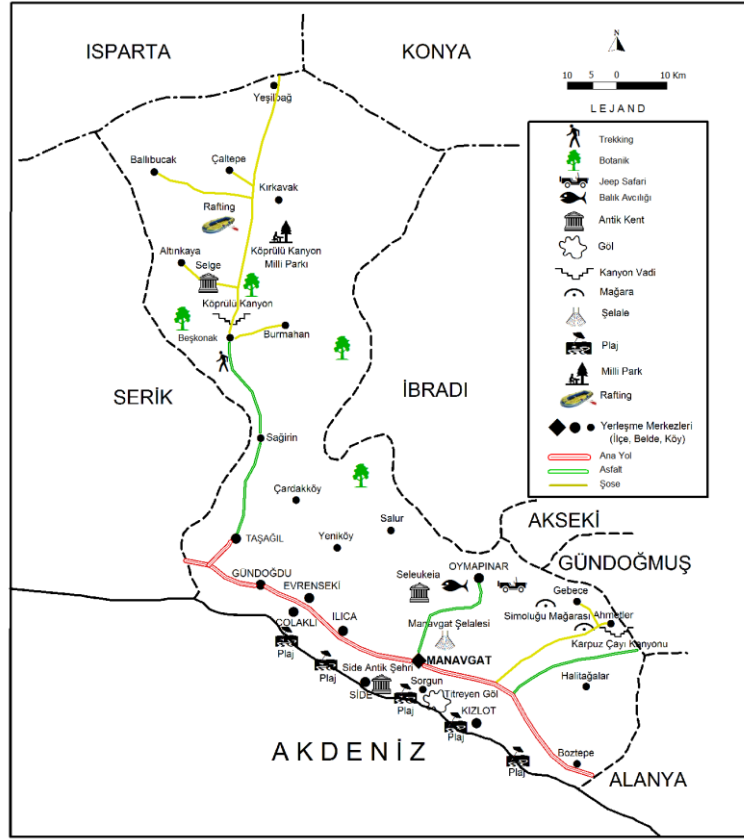
İlçede Köprü, Manavgat, Alara, Karpuz çayları; Naras, Üçirmak ve Cerle dereleri yer almaktadır. Manavgat ve Köprü çayları hem eko-turizm hem de diğer alternatif turizm potansiyelleri açısından büyük önem arz ederler.

Araştırma sahası doğal göl bakımından oldukça kısıtlıdır. İlçenin tek doğal gölünü bir kıyı set gölü olan *Titreyen Göl* oluşturmaktadır. Manavgat Baraj Gölü ise; ilçenin suni gölü olarak dikkat çeker.

Manavgat Çayı üzerinde doğal güzeleği ve turizme katkısı ile dikkat çeken biri büyük ve biri de küçük *Manavgat Şelalesi* olmak üzere iki tane şelale bulunmaktadır.

Manavgat "yazları sıcak ve kurak kışları ılık ve yağışlı" "*Karakteristik Akdeniz İklimi*"ne sahiptir. İlçede yıllık ortalama sıcaklık 19,2 °C olup, ağustos ayı sıcaklık ortalaması 27,8 °C'dir. İlçenin ortalama deniz suyu sıcaklığı 21,5 °C iken, en yüksek ortalama deniz suyu sıcaklığı ağustos ayında 28,3 °C ile görülür. İlçenin ortalama güneşleme süresi günlük 7,4 saat/dakika iken, en yüksek güneşleme süresi temmuz ayında günlük ortalama 11,57 saat/dakikadır. İlçenin yukarıda verilen sıcaklık, deniz suyu sıcaklığı ve güneşleme sürelerinin yüksekliği 3S (güneş, kum, deniz) turizmi açısından ilçeye büyük bir avantaj sağlamıştır.

Bitki örtüsü açısından zengin olan ilçe, kıyından itibaren iç kesimlere doğru orman vejetasyonu, maki vejetasyonu ve alpin vejetasyonu olarak sınıflandırılabilir. Orman vejetasyonu kıyı ve kıyıya yakın dağlık kesimlerde asıl Akdeniz ormanlarıyla temsil edilir. Bu ormanların karakteristik bitkisi kızılçam (*Pinus brutia*)dır. Bu vejetasyonun tahrip edildiği alanlarda maki bitkilerinin yoğunlaştığı görülür. Makilerin önemli elemanları Delice (*Olea europea*), Kermes meşesi (*Quercus coccifera*), Defne (*Laurus nobilis*), Mersin (*Myrtus communis*), Keçiboynuzu (*Ceratonia siliqua*), Koca yemiş (*Arbutus unedo*), Ağaç fundası (*Erica arborea*), Menengiç (*Pistacia terebinthus*) gibi bitkilerdir.

Şekil 2: Manavgat'ın Alternatif Turizm Değerleri Haritası

Asıl Akdeniz ormanlarının üzerinde yarı nemli yüksek dağ ormanları kuşağı yer alır. 1250 - 1500 metreler arasında asıl Akdeniz ormanlarıyla yarı nemli yüksek dağ ormanları geçiş kuşağı oluşturur. 1500 metreden itibaren yer yer 2000 metre seviyelerine kadar bu orman kuşağının önemli elemanları olan Köknar (*Abies cilicica*), Sedir (*Cedrus libani*) ve Karaçam (*Pinus nigra*) gibi bitkiler bazen saf bazen de karışık ormanlar oluştururlar. 2000 metre seviyenin üzerinde ise daha çok otsu bitkilerden oluşan alpin vejetasyon kuşağı yer alır.

Manavgat'ın Tarihi Turizm Değerleri

Araştırma sahasında doğal turizm zenginliği yanında birçok tarihi turizm değerleri bulunmaktadır. İlçede; Side Antik Tiyatrosu, Selge Şehri Harabesi, Manavoğlu Kalesi, Kartal Kalesi, Kalelibelen Ören Yeri, Seleukeia, Delikli Ören, Dedekale, Hisar (Zindan Kalesi), Sayılısu Ören Yeri, Düzpüren Ören Yeri, Asar Tepe, tarihi yollar ve su kemerleri (Aquadukt) sahanın en önemli tarihi değerleridir.

Alanya-Konya (Koracesium-İkonium), *Side-Ormana (Erymna)*: Kesik Beli ve Side-Aspendos-Selge tarihi yollarının önemli bir kısmı turizmde en azından dağ yürüyüşü etkinliğinde kullanılabilir eserlerdir.

Manavgat'ın Alternatif Turizm Etkinlikleri

Manavgat alternatif turizm açısından büyük bir potansiyel ortaya koymaktadır. Dağlık sahalar, platolar, zengin fauna ve flora, akarsular, plajlar ve mağaralar gibi alternatif turizmde değerlendirilebilecek çok fazla değere sahiptir. Sahanın tarihi değerleri de alternatif turizm açısından potansiyel arz etmektedir.

Manavgat'ta geliştirilebilecek en önemli alternatif turizm biçimi **eko-turizm**dir. Bu konuda akarsular ve vadileri oldukça önemlidir. İlçede yer alan *Manavgat Çayı* sadece ilçenin değil aynı zamanda Türkiye'nin de en önemli akarsularındandır. Manavgat Çayı'nın toplam uzunluğu 82 km olup, ilçe sınırları içerisindeki uzunluğu 40 km'yi bulur. Manavgat Çayı'nın turizm açısından en büyük önemi; üzerinde yer alan "*Manavgat Şelalesi*"dir. Akarsuyun aşağı kesimindeki vadisinde; bazı turistik

lokantaların yer alması ve turistik gezinti teknelerinin bu kısımda gezinti amaçlı kullanması ilçenin turizmüne önemli bir katkı sağlamaktadır.

İlçede yer alan diğer önemli akarsu olan *Köprüçayı*, Isparta'nın Aksu ilçesinden çıktıktan sonra, kabaca, kuzey güney istikametli olarak akıp Serik (Antalya) sınırlarından Akdeniz'e dökülür. Toplam uzunluğu 120 kilometre olan Köprüçayı'nın, yaklaşık, yarısı (58 km) Antalya il sınırlarında yer alır. Bunun da çoğunluğu Manavgat ilçesi sınırları içerisinde kalır.

Köprüçayı üzerindeki dünyaca ünlü "*Köprülü Kanyon*" Manavgat ilçesinin Beşkonak Beldesi'nde bulunur. Rafting yapmaya oldukça uygun olan Irmak'ta **rafting sporları** ilk olarak 1992 yılında İsraililer tarafından başlatılmıştır. Köprülü Kanyon, günlük, binlerce turist tarafından ziyaret edilmekte ve bir o kadar turist de rafting faaliyetlerine katılmaktadır. Hem yabancı hem yerli turizme büyük katkısı olan Köprüçayı'nın; Köprülü Kanyon ve yakın çevresi "*milli park*"tır.

Sahaya **ekolojik gözlem** açısından bakıldığında; Köprülü Kanyon'un yakın çevresindeki maki birlikleri görülmeye değer manzaralar oluşturmaktadır. Ayrıca Selge yakınlarındaki "*Cupressus Sempervirens (Servi) ormanı*" dünyanın, Servi türünü ihtiva eden, en büyük ikinci ormandır. Bu orman bu konuya meraklı turistler açısından görülmeye değer bir özellik göstermektedir.

Köprülü Kanyon ve Karpuzçay Kanyonu gibi bazı yerler **tırmanış sporları** açısından da zengindir. Çünkü saha birçok kolay ve zor parkur barındırdığı için tırmanış sporu açısından önemlidir. Çünkü tırmanış sporu yapanlar eşsiz doğal güzellikleri arasında bu faaliyeti yapma olanağı bulmuş olacaktırlar.

Sahada Köprüçayı ve Manavgat Çayı vadileri **doğa yürüyüşü** açısından eşsiz güzelliklere sahiptir. Bu vadilerin bazı yerlerinde doğa yürüyüşü yapılarak hem doğal güzelliklerin (bitki ve yaban hayvan türleri) gözlenmesi hem de yürüyüş yapma olanakları bulunmaktadır.

Sahada yaban hayvan varlığı da önemlidir. Yaban domuzu, geyik, tilki, kurt ve birçok kuş türü sahadaki en önemli yaban hayvanlardır. Burada yapılması gereken öncelikli husus; sahada yaban hayvan türleri tespit edildikten sonra yaban hayvanların doğal ortamlarında meraklıları için gözlenmesine olanak sağlanmasıdır. Bunun için sahada yaban hayvan ve kuş türleri açısından zengin olan yerler uzmanlar tarafından tespit edilerek gözlem evlerinin yapılması gerekmektedir. Bir diğer husus ise; başta yerel olmak üzere turist rehberlerinin ilçenin fauna ve flora bakımından zengin olan yerlerinin tanıtımlarına katkılarının temin edilmesidir. Sahadaki yaban hayvanların varlığına bağlı olarak **avcılık turizmi** de geliştirilebilir.

Manavgat'ta turizme açılmamış **mağaralar**, mağaracılığa meraklı turistlerin hizmetine sunulmalıdır. İlçedeki *Ahmetler Mağarası* turizme açılmamış, sadece profesyonel mağaracıların ziyaret edebildiği bir mağaradır. Bu da, Ahmetler Mağarası'nı gezmek isteyen diğer turistler açısından olumsuz bir sonuç doğurmaktadır.

Manavgat'ın kuzey kesiminde yüksekliği 2 500 metreye ulaşan dağlar bulunmaktadır. İlçede dağlık ve plato sahaların fazlalığı yaylaların da fazla olmasına neden olmuştur. Güğlen Pınar, Beloluk ve Yörüğün Deresi ilçenin belli başlı yaylalarındandır. İlçeye yaklaşık 2 milyon yabancı turist geldiği düşünülürse yaylacılık için gerekli olan pazar hazırdır. Öncelikle seçilen bazı yaylalar hazırlanan projeler kapsamında alt yapıları hazırlandıktan sonra **yaylacılık turizmine** açılmalıdır. Çünkü buralarda turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkileri çok belirgin olacaktır.

Manavgat'ın Ulaşım Olanakları

Antalya'nın doğusunda yer alan Manavgat'a kara, deniz ve hava yollarıyla ulaşım olanağı olsa da bu ulaşım biçimlerinden özellikle karayolu ulaşımı sahada en yaygın olanıdır. İlçede karayolu ulaşımı hem saha içerisinde hem de sahanın dışarıya bağlantısında diğer ulaşım olanaklarından çok daha etkilidir. İlçe doğu, batı ve kuzey yönlerden Türkiye'nin her tarafıyla bağlantılıdır. Karayoluyla Antalya'ya 75 km mesafede bulunan Manavgat, Antalya Havalimanı'na 65 km uzaklıkta yer alır. Ayrıca ilçe ulaşım açısından bağlı olduğu Antalya ilinin deniz ve hava ulaşımı imkânlarından yararlanmaktadır. Dolayısıyla ilçeye gelen yerli ve yabancı turistler ulaşım açısından herhangi bir zorlukla karşılaşmazlar.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Köprülü Kanyon ve çevresi sadece sahada değil aynı zamanda Türkiye'de en önemli alternatif turizm yörelerinden birisi olarak dikkat çekmektedir. Çünkü burada; rafting, kampçılık, dağ yürüyüşü, tırmanış gibi alternatif turizm biçimlerinin şekillendiği ve geliştirilebileceği görülmektedir.

Eko-turizm çalışma alanında doğal ve geleneksel değerleri koruyarak ekonomik girişimcilik sağlamaktır. Bu nedenle sahada yaşayan halk birer eko-turizm müteşebbisi olarak yönlendirilmelidir.

Gerekirse devlet tarafından bölge halkına uygun kredi olanakları tanınarak alternatif turizm faaliyetlerinde yer almaları sağlanarak yerel halkın gelir düzeyi arttırılabilir.

Köprülü Kanyon'da rafting sporunda yer alan firmalardan bazıları yabancı firmalardır. Bu yabancı firmalar küresel oldukları ve ilçede bir kısmına ait büyük otel bulunduğu için bu firmalar kendi otel müşterilerine kendileri rafting yaptırmaktadır. Bu da, yerli halkın kazançlarına engel olan en önemli nedenlerden birisidir. Hâlbuki alternatif turizmde yerel halkın kazanç temini bu turizm faaliyetinin en önemli özelliklerindedir. Buna bağlı olarak, alternatif turizm faaliyeti amacına ulaşmaktan uzaklaşmaktadır. Bundan dolayı da ilçede alternatif turizmde küresel firmaların faaliyetleri ya ciddi anlamda kısıtlanmalı ya da faaliyetlerine son verilmelidir. Eğer bu gibi engelleyici tedbirler alınmazsa ilçede alternatif turizm yapılabilecek alanlarda da kitle turizmi yapılmış olur ki bu da çalışma sahasında eko-turizm amaçlanırken kitle turizmi yapılması sonucu şeklinde anlamsız bir durum ortaya koyar.

Önemli kısmı sahada yer alan; Alanya-Konya (Koracesium-İkonium), Side-Ormana (Erymna): Kesik Beli ve Side-Aspendos-Selge tarihi yollarının önemli bir kısmı turizmde dağ yürüyüşü etkinliğinde kullanılabilir tarihi turistik eserlerdir. Bu tarihi yollar restore edilerek dağ yürüyüşünde kullanılarak alternatif turizmin içerisinde değerlendirilmelidir.

Sahada yaylacılık, geliştirilebilecek alternatif turizm biçimlerinden birisi olarak dikkat çekmektedir. Yaylacılık turizmi geliştirilirken dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan birisi çevresel bozulmaların önüne geçmek için önceden projelerin hazırlanması gerekliliğidir. Bu projelerde çevrenin korunması birinci konu olmalıdır. Çünkü kırsal alanlarda turizmin en dikkati çeken olumsuz etkisi çevresel kirlenmelerdir. Eğer yaylalarda turizm faaliyeti geliştirilirse yerel halkın ekonomik kazançlarında artışlar olacaktır. Çünkü bu alanlarda yaşayan halkın ekonomik gelir seviyeleri düşüktür.

Sahadaki eşsiz doğal güzellikler broşür ve kitap gibi yayınlarla tanıtılarak sahanın alternatif turizm etkinliklerinin olduğu yerlere turistler çekilerek turizm gelirlerinin arttırılması söz konusu olabilir. Aynı zamanda turistlerin çevre konusunda daha bilinçli davranmaları bu tarz yayınlarla sağlanabilir.

Manavgat'taki alternatif turizm faaliyetlerinin en önemli tanıtıcıları yerel rehberlerdir. Bu nedenle yerel rehberlerin eğitimlerine önem verilmelidir. Alternatif turizm konusunda iyi bir şekilde eğitilen yerel rehberlerin hizmetlerinden yörede yararlanılabilir.

KAYNAKÇA

- Andereck, K. L. (2009). "Tourists' Perceptions of Environmentally Responsible Innovations at Tourism Businesses", *Journal of Sustainable Tourism*, 17 (4): 489-499.
- ATİM (Antalya Turizm İl Müdürlüğü). (2009). *Yıllık Bülten*, Antalya.
- Clifton, J. & Benson, A. (2006). "Planning for Sustainable Ecotourism: The Case for Research Ecotourism in Developing Country Destinations", *Journal of Sustainable Tourism*, 14 (3): 238-254.
- Dolnicar, S. (2010). "Identifying Tourists with Smaller Environmental Footprints", *Journal of Sustainable Tourism*, 18 (6): 717-734.
- Dolnicar, S., Crouch, G. I. & Long, P. (2008). "Environment-friendly Tourists: What Do We Really Know About Them?", *Journal of Sustainable Tourism*, 16 (2): 197-210.
- Hiwasaki, L. (2003). "Tourism in Japan's Parks and Protected Areas: Challenges and Potential for Sustainable Development", *International Review for Environmental Strategies*, 4 (1): 107-126.
- Kuvan, Y. (2010). "Mass Tourism Development and Deforestation in Turkey", *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 21 (1): 155-168.
- McIntosh, A. J. & Zahra, A. (2007). "A Cultural Encounter through Volunteer Tourism: Towards the Ideals of Sustainable Tourism?", *Journal of Sustainable Tourism*, 15 (5): 541-556.
- Ooi, N. & Laing, J. H. (2010). "Backpacker Tourism: Sustainable and Purposeful? Investigating the Overlap between Backpacker Tourism and Volunteer Tourism Motivations", *Journal of Sustainable Tourism*, 18 (2): 191-206.
- Stankova, S., Chenkova, N., Penerliev, M., Vladev, D. & Krastev, T. (2008). "The Protected Territories in the North-Eastern Bulgarian Black Sea Coast and Their Part in the Alternative Tourism Development", *Geographical Forum-Geographical Studies and Environment Protection Research*, 7 (7): 157-166.
- Stronza, A. (2001). "Anthropology of Tourism: Forging New Ground for Ecotourism and Other Alternatives", *Annu. Rev. Anthropology*, 30: 261-283.
- TIES (The International Ecotourism Society). (2010).

Akış, A. (2018). *Manavgat'ın (Antalya) Alternatif Turizm Potansiyeli. Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar, Number: 3, Spring, p. 20-27.*

Zanotti, L. & Chernela, J. (2008). "Conflicting Cultures of Nature: Ecotourism, Education and the Kayap'o of the Brazilian Amazon", *Tourism Geographies*, 10 (4): 495-521.

WTO. (2008). *World Tourism Barometer*, Madrid: World Tourism Organization Press.

İnternet Kaynakları

http://www.ecotourism.org/site/c.orLQKXPCLmF/b.4835303/k.BEB9/What_is_Ecotourism_The_International_Ecotourism_Society.htm adresinden 7.11.2010 tarihinde erişildi.

<http://www.antalyakulturturizm.gov.tr/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF8EA1CD9E2C2273EF1ECB17909A585E2A> adresinden 10.12.2009 tarihinde erişildi.

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar
Number: 3, p. 28-38, Spring 2018

BIST 30 İÇİN (2016-2017 DÖNEMİ) BETA KATSAYISI ANLAMLILIK TESTİ

SIGNIFICANCE TEST OF BETA COEFFICIENT FOR BIST 30 (2016-2017 PERIOD)

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
15.02.2018

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
28.03.2018

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.03.2018

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Öğr. Gör. Ogün Şen
Giresun Üniversitesi Dereli Meslek
Yüksekokulu Mülkiyet Koruma ve
Güvenlik Bölümü,
ogun.sen@giresun.edu.tr

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-2412-1937>

Öz

Dünyanın çeşitli borsalarında tek hissenin veya portföylerin üzerinde beta katsayısı aracılığı ile yatırım kararları alınmaktadır. Bazı pazarlarda bu yardımcı katsayı ile isabetli tahminlere ulaşılabilirken bazılarında ise tahminler tamamen yanlış çıkmaktadır.

Bu çalışmada amaçlanan, BİST (Borsa İstanbul) hisse senedi piyasasında beta katsayısı ile alınan yatırım kararlarının, özellikle BİST30 (Borsa İstanbul'un lokomotif hisseleri) üzerinde tek tek hisse senetlerinin betaları veya portföy betalarının anlamlı olup olmadığıdır.

Beta katsayısı ve Pazar getirisi ilişkisinde daha güvenilir bir yargıya ulaşabilmek için, en düşük standart hataya sahip oldukları düşünülen, günlük getiriler üzerinden hesaplamalar yapılmış ve regresyon analizine tabi tutulmuşlardır. Bu amaçla önce BİST30 hisselerinin herbiri 2016-2017 (24 ay) dönemi için, ulusal Pazar getirisi karşısında beta katsayılarının duyarlılığı ve daha sonra da rasgele seçim ile 10 adet ve 20 adet hisseden oluşan portföylerin betalarının ulusal Pazar getirisiyle kıyaslanarak duyarlılıkları test edilmiştir. 30 hissenin tek tek analizleri sonucunda elde edilen 4 adet hissenin anlamlı beta katsayısına sahip olduğu görülmüştür, fakat 4/30 oranının düşük bir değer oluşu ve güvenilir bir karar aldırıcı (yardımcı) olamayacağı düşünölmüştür. Tek hisse ve portföy betaları ile yapılan regresyon analizleri sonucunda, BİST-30 için beta katsayısının iyi bir karar aldırıcı olarak kullanılamayacağı kanaatine varılmıştır..

Bu ulaşılan sonucun muhtemel sebeplerine de ayrıca sonuç bölümünde değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Beta Katsayısı, BİST 30, Anlamlılık Testi, Yatırım Kararları, Regresyon Analiz

Abstract

Investment decisions are made on various stock markets all around the world based on beta coefficient for single stocks or portfolios. For some markets, this beta coefficient helps them make right estimations but for some, these estimations are completely wrong.

This study aims to see if the investment decisions made in Borsa İstanbul stock market, especially in BİST30 (locomotive shares of Borsa İstanbul) based on beta coefficient or portfolio betas are competible with the significance test on every single stock.

In order to make a more reliable conclusion on beta coefficient's relationship with market return, calculations are made based on the daily incomes that has the lowest standart defect rates and then they are put to regression analysis. With this purpose, first every single stock in BİST30 and after, portfolios of 10s and 20s which are chosen randomly are evaluated to see the relationship between market income and beta coefficient for 2016-2017 period for 24 months. After analyzing every one of 30 stocks and seeing that only 4 stocks had meaningful beta coefficient, a ratio for 4/30 seemed low and decided not to be a significant decision making tool. After the results of regression analysis with single stock and portfolio betas, beta coefficient appeared as not a good decision making foundation for BİST-30.

Possible reasons for this particular outcome is also researched in this paper at the conclusion part.

Keywords: Beta Coefficients, BİST 30, Significance Test, Investment Decisions, Regression Analysis

GİRİŞ

Borsada yatırım yapmak, belirsiz olan gelecekte risk üstlenerek piyasa faiz oranları (risksiz getiri oranları) üzerinde para kazanmaya çalışmaktır. Kural olduğu üzere risk varsa getiri/kayıp yüksek olurken, riskin olmadığı durumda da getiri/kayıp düşük düzeyde olacaktır. Beta katsayısı üstlenilecek risk faktörlerinden birisidir. Tanım olarak beta, bir hisse senedinin getirisinin, pazar getirilerinde oluşabilecek değişimlere ne derece duyarlı olduğunu gösteren bir değerdir. Beta katsayısı için de yukarıdaki risk kuralı aynen geçerli olacak ve beta 1 den büyükse Pazar getiri/kayıplarından daha fazla getiri/kayıp elde edeceği, beta 1'den küçük ise pazarın getiri/kayıplarından daha düşük düzeyde getiri/kayıp elde edeceği varsayılmaktadır. Şayet beta 1 olursa da Pazar getiri/kayıplarıyla paralel bir getiri/kayıp söz konusu olacaktır.

Betanın 1'den büyük-küçük veya eşit olması durumundaki varsayımlara göre tanımı tekrar ele aldığımızda, beta katsayısı: bir hisse senedi getirisinin pazarın getirisi ile arasındaki ilişkidir elde edilen bir katsayı olduğunu söyleyebiliriz. Bu katsayı sayesinde elde tutulan veya yatırım yapılması hedeflenen hisse senedi veya hisse senetlerinden oluşan portföyün, Pazar ile ilişkisini ölçmek veya tahminler yapmak mümkün olabilmektedir (Okka, 2015: 267).

Bu bilgilerden yola çıkarak, 2016-2017 yıllarını kapsayan değerler ile hesaplanacak beta katsayıları sayesinde Pazar-beta ilişkisi ve tahmin aracı olup olmayacağı konusu regresyon analizi ile test edilecektir.

Pinches'in de dediği gibi geçmiş yıllardaki hisse getirilerinin pazarın getirisine göre davranışlarını dikkate alan beta katsayısını ölçmek suretiyle, bu hisse senedinin gelecek dönemlerde de benzer beta değerlerinde benzer Pazar ilişkisinin aynen devam edeceğini kabul ederiz (Pinches, 1992: 146). Bu varsayımla hareket ettiğimizde, rassal yürüyüş (random walk) teorisi bir bakıma reddedilmekte yani gelecekteki hareketlerin tesadüfi olduğu görüşüne aykırı olarak, geleceği geçmişe göre tahmin etme yöntemi benimsenmektedir (Cootner, 1964)

Çalışmamızdaki beta katsayıları hesaplanırken, kullanılan formül şöyledir;

$$\beta_i = \frac{\text{Kovaryans } (R_i, R_m)}{\text{Varyans } (R_m)}$$

R_m = Pazarın getirisi

R_i = Hissenin getirisi

Formülde hisse senedi getirileri ile Pazar getirileri arasındaki kovaryans bulunduğundan sonra, bulunan bu değer Pazar getirilerinin varyansına bölünerek hesaplanmaktadır. Beta katsayısının duyarlılığını artırmak amacıyla hisse senedi getirileri ve Pazar getirilerinde "günlük getiri" aralığı kullanılmıştır. Daha sonraki karşılaştırma ve yaklaşımlar için de elde edilen veri setleri ile aylık getiri aralıklarından yararlanarak da beta değerleri hesaplanmış ve analizler yapılmıştır.

LİTERATÜR TARAMASI

Sadece beta katsayısı ya da beta katsayısı ile ilişkili çalışmalar oldukça farklı ve fazladır. Çeşitli borsalarda beta katsayıları ve Pazar getirileri arasında bir anlam bulunup bulunmadığı ya da tek bir hisse betası yerine kaç tane hisse veya nasıl portföylerle betanın daha anlamlı hale getirilebileceği, betaların dönemler içindeki farklı hareketleri ve sebepleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Levy, Blume, Baesel, Porter, Ezzel, Alexander-Chervany, Mayer gibi araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda elde ettikleri benzer bulgulara göre çıkan 2 sonuç şöyledir (Harrington, 1987);

- Tek bir hisse senedi için beta istikrarlı değildir.

- Belirli bir sayıda ve hatta tesadüfi olarak oluşturulan portföylerin betaları oldukça istikrarlıdır (Levy'ye göre 10, Blume ve Alexander-Chervany'ye göre ise 20 hisse senedi).

Acaravcı vd.'nin yapmış olduğu çalışmada, düzeltilmemiş beta katsayılarının yanlış yatırım kararına sebep olması mümkünken, Blume-Vasicek yöntemi ile hesaplandıktan sonra düzeltilen beta katsayılarının daha sağlıklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Acaravcı vd., 2009). Korkmaz vd.'nin 1993-2007 aralığında BİST-100 üzerine yaptıkları çalışmada FVFM'den birisi olan beta katsayısının BİST-100'ün incelenen dönemi için genellikle örtüştüğü bulunmuştur (Korkmaz vd., 2010). Tetik ve Uğur çalışmalarında; özellikle günlük veriler bazında yaptıkları analizlerle elde edilen beta katsayılarının, pazara olan duyarlılığının düşük olduğu sonucuna ulaşımlardır (Tetik ve Uğur, 2010).

Yapılan başka bir çalışmadan elde edilen sonuca göre de “zorunlu ihtiyaç maddeleri üreten sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin kazançlarının istikrarlı seyretmesi sebebiyle betalarının da düşük seyrettiği görülmüştür” (Alexander, 1989). İlerleyen tablolarda da göreceğiniz ve değerlendirmelerimizde de kullanacağımız BİST30’da yer alan BİM A.Ş.’nin 2017 ortalama betası 0,43 olmasına karşılık pazar getirisinin aynı yıl için %47,6 olduğu bir dönemde bu kadar düşük bir beta değerine rağmen şirketin Pazar getirisinden oldukça fazla (pazara göre yaklaşık %25 daha fazla) %59,4 kazanması, betası ile getirisi arasında bir anlam yaratmasa da (Alexander, 1989), bu sektör hissesinin betasının da düşük seyredeceği iddiasını tamamen destekler niteliktedir. P.R. Daves’in 2000’de yapmış olduğu bir çalışmaya göre de beta hesaplamasında en doğru sonuçlar için günlük getiriler üzerinden betaların hesaplanması gerektiğini, çünkü günlük getirilerin en düşük standart hataya sahip olmaları yüzünden olduğunu söylemektedir (Daves vd., 2000). Hammoudeh ve Al-Gudhea’nın 2006’da yaptığı bir çalışma da beta katsayılarının sektörlere göre dağılımında, düşüş ve yükseliş trendlerinde verdikleri tepkilerin anlamlı olduğunu, yani düşüş dönemlerinde tarım sektörünün anlamlı olduğu ve buradaki hisseler, yükselişte ise sanayi, çimento ve elektrik sektörlerinin beta katsayılarının anlamlı ve yatırım yapılabilir olduğunu vurgulamışlardır (Hammoudeh ve Al-Gudhea, 2006). Akdeniz vd.’nin yaptığı çalışmada, getirilerle işletme büyüklüğü arasında negatif bir ilişki varken piyasaya ait beta değerlerinin getiri ile hiçbir ilişkisi olmadığını ortaya koymuşlardır (Akdeniz vd., 2000). Karatepe vd.’nin BİST30 üzerine yaptıkları bir çalışmada FVFM (Finansal Varlık Fiyatlama Modeli, CAPM) yönteminin öngördüğü gibi beta katsayıları ile hisse getirileri arasında bir ilişki bulunmadığını söylemişlerdir (Karatepe vd., 2002: 21-36). Fama ve McBeth’in yaklaşımlarıyla elde ettikleri araştırma sonucuna göre, portföylerin beta katsayıları ile gerçekleşen getirileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı ortaya koyulmuştur (Fama ve Macbeth, 1973: 667-636).

HESAPLAMALAR VE ANALİZLER

Bu çalışma için BİST30 hisselerini seçme sebebimiz borsa İstanbul’a yön veren bu hisselerin spekülasyondan diğer hisse senetlerine göre daha uzak oluşları ve bu sebeple daha anlamlı sonuçlar elde edilebileceğine inanıyor olmamızdır. 01 Ocak 2018’den geçerli olmak üzere birinci 3 aylık dönemde yer alacak Bist30 hisse senetleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Güncel BİST30 Hisse Senetleri

Sıra	Kısa Adı	Şirketin Açık İsmi	Sıra	Kısa Adı	Şirketin Açık İsmi
1	AKBANK	Akbank T.A.Ş.	16	OTKAR	Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş.
2	ARÇELİK	Arçelik A.Ş.	17	PETKM	PETKİM Petrokimya Holding A.Ş.
3	ASELSAN	Aselsan Elektronik Sanayi Ve Ticaret A.Ş.	18	PGSUS	Pegasus Hava Taşımacılığı A.Ş.
4	BİM. A.Ş.	BİM Birleşik Mağazalar A.Ş.	19	SAHOL	Hacı Ömer Sabancı Holding A.Ş.
5	DOHOL	Doğan Şirketler Grubu Holding A.Ş.	20	SISE	T. Şişe Ve Cam Fabrikaları A.Ş.
6	ECİLC	EİS Eczacıbaşı İlaç Sınai ve Finansal Yatırımlar A.Ş.	21	SKBNK	Şekerbank T.A.Ş.
7	EKGYO	Emlak Konut Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş.	22	TAVHL	TAV Havalimanları Holding A.Ş.
8	EREGLİ	Ereğli Demir Ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş.	23	TCELL	Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş.
9	GARANTİ	T. Garanti Bankası A.Ş.	24	THYAO	Türk Hava Yolları A.O.
10	HALKBNK	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	25	TKFEN	Tekfen Holding A.Ş.
11	İSCTR	Türkiye İş Bankası A.Ş.	26	TOASO	Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş.
12	KCHOL	Koç Holding A.Ş.	27	TTKOM	Türk Telekomünikasyon A.Ş.
13	KOZAA	Koza Anadolu Metal Madencilik İşletmeleri A.Ş.	28	TUPRS	TÜPRAŞ, Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş.
14	KOZAL	Koza Altın İşletmeleri A.Ş.	29	VAKBN	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
15	KRDMRD	Kardemir Karabük Demir Çelik Sanayi Ve Ticaret A.Ş.	30	YKBNK	Yapı Ve Kredi Bankası A.Ş.

Yapılan bu çalışmada kullanılan veriler, 01.01.2016 – 31.12.2017 tarihleri arasındaki Borsa İstanbul'un günlük kapanış verileridir. Toplanan verilerle 2 yıllık bir dönem için günlük getirilerle ve aylık getirilerle hesaplanan aylık beta katsayıları kullanılarak hisse getirisi ile Pazar getirisi arasındaki ilişkiyi görebilmek için regresyon analizleri yapılmıştır. Öncelikle rasgele seçilmiş 5 hisse senedinin tek tek beta katsayısına duyarlılıkları sonra da 10 adet ve 20 adet hisseden oluşan portföylerin beta değerlerinin regresyon analizi ile anlamlılığı test edilmiştir. Tablolar büyük oldukları gerekçesi ile bölünerek verilmiştir. İlk tablomuz 24 aylık dönemi kapsayan Bist30 hisselerinin tümünü gösteren günlük getiriler ile hesaplanan aylık beta katsayıları tablosu Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Günlük Getiriler ile hesaplanan Beta katsayıları

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
		AKBANK	ARÇELİK	ASELSAN	BİM-A.S.	DOHOL	ECİLC	EKGYO	EREGLİ	GARANTİ	HALKBANK	İSCTR	KCHOL	KOZAA	KOZAL	KRDMRD
2016	OCAK	1,31	0,90	0,57	0,73	0,16	1,04	0,98	1,29	0,99	1,07	1,17	1,06	1,76	1,67	0,73
	ŞUBAT	1,10	1,66	0,54	0,59	0,52	1,09	1,47	0,85	1,30	1,35	1,17	1,15	0,90	0,16	1,07
	MART	1,41	0,64	0,76	0,57	0,17	0,76	1,51	1,26	0,91	2,12	1,15	1,25	0,46	0,88	0,80
	NİSAN	1,39	1,51	0,37	0,82	0,65	0,32	1,31	0,71	1,28	1,17	1,16	0,91	0,32	1,23	1,42
	MAYIS	1,51	0,94	0,88	1,19	0,53	0,70	0,71	0,35	1,34	1,25	1,23	1,33	1,64	1,54	0,86
	HAZİRAN	1,07	1,37	0,68	0,61	0,52	0,89	1,13	1,18	1,23	1,14	1,06	1,46	0,13	0,43	0,77
	TEMMUZ	1,11	0,59	0,92	0,53	0,84	0,85	1,44	0,92	1,15	1,38	1,09	0,97	2,59	2,06	1,51
	AĞUSTOS	1,45	0,65	0,58	0,01	1,73	1,01	1,05	1,31	1,50	1,42	1,43	1,16	0,02	-0,12	1,14
	EYLÜL	1,33	1,00	0,78	0,81	1,58	1,03	1,15	0,88	1,44	1,56	1,06	1,06	0,57	0,61	1,05
	EKİM	1,46	0,35	0,38	0,70	1,57	0,65	1,43	1,15	1,35	1,45	1,27	0,67	-1,90	-0,21	1,00
	KASIM	1,24	0,33	-0,09	0,97	1,95	1,56	0,92	1,25	1,22	1,46	1,12	0,98	1,41	0,81	1,51
	ARALIK	1,02	0,91	0,76	0,87	1,50	1,16	1,15	1,41	1,15	0,96	1,05	0,97	0,78	0,94	0,82
2017	OCAK	1,57	0,48	0,57	0,86	1,01	0,47	0,89	1,35	1,34	2,09	1,41	0,90	0,38	0,36	1,27
	ŞUBAT	1,62	1,21	-0,30	0,49	1,33	1,92	0,94	0,70	1,92	2,00	1,58	1,53	0,21	0,88	0,73
	MART	1,52	0,99	0,50	0,18	0,49	0,66	1,13	0,79	1,46	2,41	1,14	1,34	1,01	0,61	0,59
	NİSAN	1,81	1,13	0,44	0,22	0,38	0,31	0,96	1,04	1,43	1,25	2,08	1,18	1,04	0,54	0,52
	MAYIS	1,15	1,31	0,29	0,96	0,89	-0,23	1,02	0,86	1,20	1,57	1,04	1,11	1,21	1,25	0,95
	HAZİRAN	1,16	1,43	0,20	0,89	1,00	0,83	0,68	1,25	1,26	1,22	0,97	0,62	2,04	2,46	1,63
	TEMMUZ	1,49	0,99	0,39	0,68	0,26	0,20	0,69	0,82	1,62	1,32	1,37	0,91	1,95	1,50	1,06
	AĞUSTOS	1,13	0,97	0,74	-0,31	2,31	1,56	1,17	1,44	1,09	1,19	1,28	1,06	4,13	2,41	1,63
	EYLÜL	1,17	0,47	1,33	0,34	2,18	1,51	1,31	0,83	1,57	1,40	1,00	0,81	1,56	1,99	2,75
	EKİM	1,53	1,41	0,56	0,38	1,42	1,39	1,02	0,93	1,45	1,41	1,15	1,08	0,86	0,77	1,13
	KASIM	1,30	0,62	2,02	0,33	1,04	1,17	1,00	0,89	1,43	1,29	1,48	0,89	1,12	0,91	2,11
	ARALIK	1,65	0,61	1,03	0,10	0,39	0,73	1,40	1,68	1,71	1,96	1,16	1,46	0,29	0,23	1,25
2016 ortalama	1,28	0,90	0,59	0,70	0,98	0,92	1,19	1,05	1,24	1,36	1,16	1,08	0,72	0,83	1,06	
2017 ortalama	1,43	0,97	0,65	0,43	1,06	0,88	1,02	1,05	1,46	1,59	1,31	1,07	1,32	1,16	1,30	
genel ortalama	1,36	0,94	0,62	0,56	1,02	0,90	1,10	1,05	1,35	1,48	1,23	1,08	1,02	1,00	1,18	

Tablo 2. (devamı)

		16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
		OTKAR	PETKM	PGSUS	SAHOL	SISE	SKBNK	TAVHL	TCELL	THYAO	TKFEN	TOASO	TTKOM	TUPRS	VAKBN	YKBNK
2016	OCAK	0,28	0,59	0,92	1,10	1,21	0,55	1,02	1,37	0,91	1,08	1,24	1,16	0,88	0,96	0,98
	ŞUBAT	0,35	0,82	0,86	0,94	0,58	0,74	1,20	0,82	1,34	0,79	0,55	1,12	0,66	1,52	1,29
	MART	0,56	0,39	0,70	1,18	0,51	-0,87	1,01	0,62	1,19	0,77	1,18	0,00	0,98	1,63	1,30
	NİSAN	-0,03	0,34	1,15	1,33	0,85	0,05	0,93	0,66	1,14	0,17	1,74	0,74	1,38	1,48	0,99
	MAYIS	0,86	0,50	0,49	1,38	0,74	0,96	0,90	0,81	0,76	0,55	0,75	0,40	0,76	1,61	1,11
	HAZİRAN	0,44	0,82	0,76	1,20	1,01	0,55	1,16	0,87	0,59	0,90	1,62	1,07	0,68	1,07	1,05
	TEMMUZ	0,74	0,60	1,22	1,08	0,71	1,09	1,73	0,65	1,35	0,76	0,67	0,79	0,64	1,27	1,21
	AĞUSTOS	0,34	0,48	1,30	0,84	0,82	0,87	1,19	0,76	1,45	0,12	0,54	0,85	0,61	1,19	1,28
	EYLÜL	0,53	0,37	0,71	1,08	1,17	0,57	0,53	0,40	0,82	0,91	1,19	0,44	0,83	1,59	1,29
	EKİM	0,71	0,65	1,18	1,20	1,11	1,37	0,83	0,67	1,08	0,87	0,49	0,07	1,19	1,69	1,22
	KASIM	0,84	0,95	0,96	0,83	0,77	0,63	1,06	0,68	1,24	1,29	0,92	0,98	0,97	1,39	1,15
	ARALIK	0,53	1,80	1,42	0,97	1,21	0,72	0,99	0,31	1,47	1,39	1,43	1,44	0,56	0,92	1,54
2017	OCAK	0,74	1,17	1,40	0,93	1,20	0,39	0,54	0,48	1,33	0,81	0,57	0,84	0,60	1,87	1,95
	ŞUBAT	0,04	0,23	1,22	0,98	0,25	1,80	0,80	0,08	1,54	0,91	0,22	0,11	0,38	1,70	1,36
	MART	1,45	0,38	1,38	0,87	0,93	0,49	1,17	1,07	1,36	1,31	0,61	0,34	0,61	1,39	1,22
	NİSAN	0,43	0,93	0,56	0,98	0,84	0,62	0,64	0,48	1,17	1,32	0,92	0,03	0,48	1,81	1,10
	MAYIS	0,58	0,53	0,97	0,92	0,69	0,68	1,43	1,38	0,96	1,21	1,30	0,55	1,08	1,40	1,46
	HAZİRAN	-0,29	0,69	1,11	0,76	1,14	0,85	1,30	1,23	1,27	1,04	0,42	0,55	0,97	1,53	1,23
	TEMMUZ	0,18	0,85	0,69	1,52	0,74	1,83	0,99	0,67	0,84	0,71	0,99	0,95	0,97	1,62	0,94
	AĞUSTOS	0,94	1,49	1,60	1,17	1,08	0,90	1,45	0,65	1,43	0,38	1,20	0,45	0,68	1,30	1,26
	EYLÜL	0,87	1,32	2,07	0,75	0,67	1,40	0,87	0,50	2,10	0,64	0,53	0,89	0,58	1,19	1,82
	EKİM	0,99	0,82	1,74	0,80	0,91	1,57	1,30	0,28	2,16	0,89	0,71	0,94	0,67	1,63	1,39
	KASIM	1,07	0,94	2,07	0,63	0,73	0,99	0,83	0,82	1,82	0,55	0,33	1,24	0,93	1,83	1,30
	ARALIK	0,05	0,37	1,27	1,09	1,85	-0,10	-0,35	0,85	1,12	1,36	0,45	0,06	0,50	2,05	1,35
2016 ortalama	0,51	0,69	0,97	1,09	0,89	0,60	1,05	0,72	1,11	0,80	1,03	0,76	0,84	1,36	1,20	
2017 ortalama	0,59	0,81	1,34	0,95	0,92	0,95	0,91	0,71	1,42	0,93	0,69	0,58	0,71	1,61	1,37	
genel ortalama	0,55	0,75	1,16	1,02	0,90	0,78	0,98	0,71	1,27	0,86	0,86	0,67	0,77	1,48	1,28	

Tablo 2 en alt 3 satırında elde edilmiş beta katsayılarının 2016 ve 2017 yılları için ortalamaları ile beraber 24 ayı kapsayan dönemin ortalamaları verilmiştir.

Beta katsayılarını gösteren tablonun yanı sıra hisselerin ve ulusal endeksin getiri oranlarını da Tablo 3 ve Tablo 4'de gösterilmektedir.

Tablo 3. Hisselerin aylık getiri oranları

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
		AKBANK	ARÇELİK	AŞELSAN	BİM.A.Ş.	DOHOL	EGİLC	EKGYO	EREĞLİ	GARANTI	HALKBANK	İSCTR	KCHOL	KOZAA	KOZAL	KRDMDR
2016	OCAK	0,0731	0,1031	0,0735	-0,0271	-0,0526	0,1415	-0,0077	0,0164	0,0435	-0,0202	0,0043	0,0814	-0,0826	0,0212	0,0000
	ŞUBAT	0,0278	0,2401	-0,0254	0,0959	-0,0185	0,0289	0,0000	0,1165	-0,0094	-0,0177	-0,0216	0,0948	-0,0180	0,2951	0,0000
	MART	0,0853	0,0026	0,0374	0,1151	0,0189	0,0562	0,1124	0,2290	0,1196	0,0470	0,0310	0,1059	0,1835	0,1127	0,3211
	NİSAN	0,0723	-0,0193	0,0907	0,0090	0,0556	0,0798	0,0488	0,1014	0,0461	0,0267	0,0536	0,0224	0,0853	0,0127	0,0278
	MAYIS	-0,0733	0,0436	-0,0010	-0,0601	-0,1228	-0,1444	-0,1030	-0,1178	-0,1230	-0,1730	-0,0815	-0,1039	-0,1786	-0,2492	-0,0878
	HAZİRAN	0,0326	-0,0347	-0,0552	-0,0320	-0,0800	0,0988	0,0593	-0,0146	0,0026	-0,0394	0,0111	0,0008	-0,1565	-0,0735	-0,0519
	TEMMUZ	-0,0644	0,0787	0,0032	-0,0152	0,3696	-0,0150	-0,0664	0,1182	-0,0330	-0,0796	0,0088	-0,0244	-0,1134	-0,2042	0,0391
	AĞUSTOS	0,0156	0,0362	0,0000	-0,0815	0,4444	0,0570	0,0899	-0,0198	0,0409	0,1298	0,0457	0,0031	0,3140	0,3653	0,0526
	EYLÜL	0,0281	-0,0019	-0,0042	-0,0128	-0,1209	0,1331	0,0447	-0,0719	0,0419	0,0270	-0,0125	0,0039	0,5310	0,2242	-0,0929
	EKİM	0,0286	-0,0322	-0,0011	0,0070	0,0000	-0,0063	0,0395	0,0169	0,0579	0,0307	0,0568	0,0008	0,3295	0,0384	-0,0079
	KASIM	-0,0871	-0,0196	0,1766	-0,0437	-0,1250	-0,0735	-0,0854	0,1214	-0,1332	-0,0649	-0,0398	-0,0349	-0,0913	-0,1109	-0,1825
	ARALIK	0,0358	0,0579	0,1492	0,0166	0,0857	0,0759	0,0346	0,0913	0,0453	0,0626	0,0747	0,1084	0,0239	0,0454	0,1165
2017	OCAK	0,0742	0,0783	0,0747	0,0990	0,1053	0,0417	0,0268	0,1304	0,0919	0,2024	0,1506	0,1007	-0,0421	0,0857	0,0783
	ŞUBAT	0,0345	-0,0866	0,1091	-0,0269	-0,1548	0,0277	0,0195	0,0224	0,0361	0,0036	0,0621	-0,0237	0,0146	0,0614	-0,0161
	MART	-0,0184	0,0852	0,1215	0,0668	-0,0423	0,1018	-0,0735	-0,0067	0,0278	-0,0799	0,0474	0,0351	-0,0625	0,0579	-0,0492
	NİSAN	0,1149	0,0459	0,1495	0,0385	0,0882	0,1522	0,0172	0,1034	0,0824	0,1360	0,0573	0,0879	0,0513	-0,0306	0,1379
	MAYIS	0,0021	0,0304	0,1234	0,0810	0,0000	0,0943	0,0339	-0,0184	0,0010	0,0781	0,0000	-0,0395	0,0829	-0,0523	0,1364
	HAZİRAN	0,0283	0,0672	-0,0036	0,0398	0,0000	0,0194	-0,0361	0,1033	0,0198	0,0354	0,0628	0,0087	0,3378	0,1191	0,1667
	TEMMUZ	0,0673	-0,0023	0,1006	0,0513	0,1216	0,0148	0,0816	0,1121	0,0766	0,1475	0,0161	0,0124	0,6498	0,5771	0,1543
	AĞUSTOS	-0,0115	-0,0769	0,1222	0,1152	0,1084	-0,0521	-0,0755	0,0485	0,0190	-0,0179	-0,0106	0,1013	0,4143	-0,0050	0,1782
	EYLÜL	-0,0909	-0,0533	-0,0259	-0,0294	-0,0543	-0,0549	-0,0884	-0,0596	-0,0987	-0,1822	-0,0948	-0,0937	0,0188	-0,0292	-0,0462
	EKİM	0,0649	-0,0880	0,2905	0,0418	0,0575	0,0721	-0,0149	0,1514	0,0775	-0,0875	0,0531	0,0373	-0,1317	0,0538	0,0661
	KASIM	-0,1019	-0,0439	-0,0189	-0,0646	-0,1304	-0,0911	-0,0682	-0,0326	-0,0786	-0,1971	-0,1359	-0,0277	-0,2447	-0,0821	-0,1074
	ARALIK	0,0957	0,0863	-0,0450	0,0795	0,0875	0,0525	0,1423	0,1638	0,1155	0,2140	0,1297	0,1207	0,3909	0,2657	0,4861

Tablo 3. (devamı)

		16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
		OTKAR	PETKM	PGSUS	SAHOL	SİSE	SKBANK	TAVHL	TCELL	THYAO	TKFEN	TOAŞO	TTKOM	TUPRS	VAKBN	YKBNK
2016	OCAK	0,0702	0,1373	-0,0530	0,0326	-0,0632	-0,0893	-0,0379	0,0626	-0,0108	-0,0470	0,0755	-0,0110	0,0761	-0,0157	0,1277
	ŞUBAT	-0,0198	0,0057	0,0451	0,0199	0,1310	-0,0131	-0,0029	0,0532	0,0014	0,1039	-0,0137	0,0685	0,0134	0,0955	0,0108
	MART	0,1465	0,1400	-0,0109	0,1170	0,0842	0,0596	-0,0367	0,0695	0,0642	0,2800	0,1373	0,1577	0,0455	0,1404	0,1067
	NİSAN	0,0019	0,0301	-0,0512	0,0370	0,0680	-0,0063	-0,0297	0,0211	-0,1142	0,0993	-0,0315	0,0120	-0,0693	0,0488	0,0313
	MAYIS	-0,1003	0,0341	-0,0779	-0,0901	-0,1000	-0,1384	-0,0717	-0,1107	-0,0986	0,1973	0,0000	-0,1080	-0,0982	-0,0972	-0,0350
	HAZİRAN	-0,0036	-0,0965	-0,0977	0,0250	0,0101	-0,0438	-0,1856	-0,0177	-0,0804	0,0293	0,0678	0,0033	-0,0428	0,0112	-0,0363
	TEMMUZ	0,0639	0,1224	-0,1422	-0,0541	0,0200	-0,0687	-0,1127	-0,0199	-0,0962	-0,0014	-0,0017	-0,0017	0,0016	-0,0200	-0,1332
	AĞUSTOS	0,0378	0,0650	0,0404	0,0247	0,0196	-0,0492	0,0548	-0,0415	-0,0019	-0,0027	-0,0780	-0,0116	-0,0932	-0,0158	0,0551
	EYLÜL	-0,0430	-0,0087	-0,0116	0,0175	-0,0705	0,0000	0,0719	-0,0222	-0,0039	0,0518	0,0064	-0,0503	-0,0190	0,0552	0,0082
	EKİM	-0,0029	-0,0769	0,0902	0,0065	0,0207	0,0086	0,0283	0,0268	0,0584	0,0168	0,0639	0,0088	0,1100	-0,0022	0,0082
	KASIM	0,2055	-0,1310	-0,0421	-0,0631	0,0203	-0,0598	0,0165	-0,0943	-0,1158	-0,2268	-0,0798	-0,0332	0,0864	-0,0895	-0,1568
	ARALIK	0,0828	0,0137	0,1320	0,0445	0,1556	0,0727	0,0851	0,0797	0,0416	0,0643	0,1493	-0,0452	0,0328	0,0432	0,0994
2017	OCAK	0,0097	0,1378	0,1208	0,0907	0,0544	0,0085	0,1069	0,1631	0,1058	0,1672	0,0568	0,0663	0,1583	0,1287	0,1166
	ŞUBAT	0,0245	0,0261	-0,0441	0,0090	-0,0299	0,0000	-0,0232	0,0476	-0,0144	0,0464	0,0438	0,0231	0,0390	0,0794	0,0052
	MART	-0,1406	0,1736	-0,0528	-0,0070	0,0644	-0,0084	-0,0448	0,0076	0,0018	0,0963	0,0015	0,0243	0,0593	0,0113	-0,0130
	NİSAN	0,1189	-0,0316	0,1100	0,0580	0,0684	0,0169	0,0214	0,0368	0,1079	0,0590	0,0867	0,0814	-0,0078	0,1325	0,1342
	MAYIS	-0,0203	0,1263	0,1493	0,0113	0,0567	0,0000	0,1682	-0,0201	0,1947	0,0524	-0,0095	0,0110	0,0615	0,0560	0,0209
	HAZİRAN	-0,1477	0,0958	0,0246	0,0215	-0,0233	0,0250	0,0914	-0,0477	0,1119	-0,0954	-0,0137	-0,0326	0,0653	0,0094	0,0205
	TEMMUZ	0,1444	0,0611	0,2840	-0,0110	0,0740	0,1301	0,1298	0,1105	0,0969	0,2534	0,0692	0,1619	0,0711	0,0881	0,0111
	AĞUSTOS	-0,0891	-0,0295	0,1635	-0,0194	-0,0133	0,0935	-0,0047	0,0272	0,1053	0,1720	0,0227	-0,0097	0,0821	0,0227	0,0705
	EYLÜL	-0,1255	-0,0417	-0,1113	-0,0547	-0,0766	-0,0461	-0,1682	-0,0394	-0,1035	-0,0859	-0,0228	-0,0543	0,0367	-0,1292	-0,1111
	EKİM	0,0911	0,1104	0,2014	0,0519	0,0854	0,0552	0,0691	0,1166	0,1863	0,0939	0,0000	-0,0501	0,1225	0,0096	0,0648
	KASIM	-0,0290	-0,0181	-0,1142	-0,0351	-0,0584	-0,1242	0,0344	0,0734	0,1811	0,1054	0,0104	-0,1178	-0,1121	-0,0853	-0,0978
	ARALIK	0,1570	0,1917	0,2745	0,0934	0,1217	0,3657	0,1506	0,0178	0,2798	0,2006	0,0583	0,1318	0,0025	0,1693	0,0458

Tablo 4. Endeks getiri oranları

		XU AYLIK GETİRİ	XU YILLIK GETİRİ
2016	OCAK	0,0245	0,0894
	ŞUBAT	0,0318	
	MART	0,0983	
	NİSAN	0,0247	
	MAYIS	-0,0882	
	HAZİRAN	-0,0127	
	TEMMUZ	-0,0184	
	AĞUSTOS	0,0075	
	EYLÜL	0,0069	
	EKİM	0,0268	
	KASIM	-0,0578	
	ARALIK	0,0560	
	2017	OCAK	
ŞUBAT		0,0137	
MART		0,0168	
NİSAN		0,0642	
MAYIS		0,0305	
HAZİRAN		0,0297	
TEMMUZ		0,0706	
AĞUSTOS		0,0231	
EYLÜL		-0,0646	
EKİM		0,0703	
KASIM		-0,0559	
ARALIK		0,1091	
XU = ULUSAL100 ENDEKS (BİST100)			

Yukarıdaki tablolardaki verilerden hareketle yapılan analiz ve işlem sonuçları şöyledir. Tek tek beta katsayılarını test etmek için Bist30’da yer alan tüm hisse senetleri kullanılmıştır. Makale de örnek teşkil etmesi ve açıklayıcı olması açısından içlerinden bir tanesi detaylı olarak gösterilmiş, diğer hisse senetleri de aynı işlemlere tabi tutulduktan sonra Tablo 6’da gerekli olan “R kare” ve “Anlamlılık F” değerleri ile birlikte gösterilmiştir.

BİM A.Ş.’nin 24 aylık beta katsayıları (bağımsız değişken) ile 24 aylık getirileri regresyon analizi yapıldığında elde edilen sonuçların özet kısmı Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. BİM A.Ş. regresyon analizi özet sonuçları

ÖZET ÇIKIŞI					
<i>Regresyon İstatistikleri</i>					
Çoklu R	0,181313771				
R Kare	0,032874684				
Ayarlı R Kare	-0,011085558				
Standart Hata	0,05997214				
Gözlem	24				
ANOVA					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Anlamlılık F</i>
Regresyon	1	0,00268968	0,00268968	0,747827639	0,396496624
Fark	22	0,079126466	0,003596658		
Toplam	23	0,081816146			

Sonuçlara bakıldığında BİM A.Ş.’nin getiri oranlarının ancak %3’lük bir kısmı beta katsayısı ile açıklanabilirken, 0,39 çıkmış olan anlamlılık değeri 0,05 den büyük olduğu için anlamsızdır ve aylara göre elde edilen getiri oranlarının mevcut beta katsayıları ile açıklanamayacağı açıktır. Endeks açısından

2016 ve 2017 yılının getirilerinin de birbirlerinden oldukça farklı oluşu sebebiyle [2016 yılı ulusal endeks getirisi %-4,58 (kayıp) ve 2017 yılı ulusal endeks getirisi %59,39 (kazanç)] beta katsayıları kendi yılları içinde de ayrıca değerlendirilmiş (12 aylık değerler) ve şu sonuçlara ulaşılmıştır.

2016 yılı	R kare = 0,000436	Anlamlılık F = 0,94864908
2017 yılı	R kare = 0,003474	Anlamlılık F = 0,85561631

BIST'in kayıp ile kapattığı 2016 yılı ve kazanç ile kapattığı 2017 yıllarının ayrı ayrı incelenmiş olması da bu hissenin beta katsayılarının elde ettiği getiri oranlarını da açıklamaya yetmediği görülmektedir.

Tek tek betaları ele alınacak hisseler (24 aylık analiz ile) Tablo 6'da "R kare" ve "Anlamlılık F" değerleri ile birlikte topluca verilmiştir.

Tablo 6. Tek tek Betalar için regresyon analiz sonuçları.

	Şirket İsmi	R kare	Anlamlılık F
1	AKBANK	0,19749397	0,0295*
2	ARÇELİK	0,02320938	0,4772
3	ASELSAN	0,20301624	0,0271*
4	BİM.A.S.	0,03287346	0,3964
5	DOHOL	0,00183714	0,8423
6	ECİLC	0,11399883	0,1066
7	EKGYO	0,06366839	0,2342
8	EREĞLİ	0,22054940	0,0205*
9	GARANTİ	0,00353856	0,7824
10	HALKBNK	0,05301789	0,2790
11	İSCTR	0,01672460	0,5469
12	KCHOL	0,01506829	0,5677
13	KOZAA	0,00010603	0,9619
14	KOZAL	0,09087242	0,1522
15	KRDMRD	0,01768347	0,5356
16	OTKAR	0,04611946	0,3135
17	PETKM	0,14692673	0,0644
18	PGSUS	0,00216627	0,8290
19	SAHOL	0,00044202	0,9223
20	SISE	0,03058173	0,4137
21	SKBNK	0,04536808	0,3176
22	TAVHL	0,09160266	0,1505
23	TCELL	0,09262988	0,1481
24	THYAO	0,02731516	0,4402
25	TKFEN	0,04692073	0,3093
26	TOASO	0,06566984	0,2267
27	TTKOM	0,15006643	0,0614
28	TUPRS	0,00001747	0,9845
29	VAKBN	0,19629709	0,0301*
30	YKBNK	0,00314866	0,7945

Tablo 6'ya bakıldığında sadece 4 adet hisse senedinin (Akbank, Aselsan, Ereğli ve Vakıfbank) anlamlılık testleri 0,05'den küçük çıkarak beta katsayıları ile getiri oranları arasında bir anlam bulunduğunu söylememize izin vermekteyken, kalan 26 hisse senedi için anlamsızdır sonucuna ulaşıldı. 4/30 = %13'lük bir değere denk geldiği için, tek tek beta katsayılarını dikkate alarak yatırım yapmak için yetersiz bir orandır. Bu testler sonucunda %50 ve üzerinde anlamlı sonuçlara ulaşılabilseydi, tek tek beta katsayılarına bakarak da yatırım yapılabileceği konusunda olumlu görüş verilebilirdi. Literatür taraması bölümünde de bahsedildiği üzere 10'lu ve 20'li portföyler oluşturarak (portföy katkı oranları eşit olmak kaydıyla) ortalama beta katsayıları ve ortalama getiri oranları ile beta katsayısının anlamlı olup

olmadığını gösteren tablolar şöyle olacaktır. 10'lu ve 20'li portföyler seçilirken herhangi bir özel kriter uygulanmayıp Tablo 1'de verilen hisse sıralaması ilk10 ve son20 olarak seçilmiştir. İlk 10 hisseden oluşan 10'lu portföyün beta, getiri, R kare ve Anlamlılık F değerleri Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. 10 hisseden oluşan portföy değerleri

Hisseler	Dönem	Beta ortalaması	Getiri ortalaması	Endeks Getirisi	R kare	Anlamlılık F
AKBANK ARÇELİK ASELSAN BİM. A.Ş. DOHOL ECİLC EKGYO EREGLİ GARANTİ HALKBNK	OCAK.2016	0,90	0,0344	0,0245	0,07231	0,20385
	ŞUBAT.2016	1,05	0,0438	0,0318		
	MART.2016	1,01	0,0823	0,0983		
	NİSAN.2016	0,95	0,0511	0,0247		
	MAYIS.2016	0,94	-0,0875	-0,0882		
	HAZİRAN.2016	0,98	-0,0062	-0,0127		
	TEMMUZ.2016	0,97	0,0296	-0,0184		
	AĞUSTOS.2016	1,07	0,0713	0,0075		
	EYLÜL.2016	1,15	0,0063	0,0069		
	EKİM.2016	1,05	0,0141	0,0268		
	KASIM.2016	1,08	-0,0334	-0,0578		
	ARALIK.2016	1,09	0,0655	0,0560		
	OCAK.2017	1,06	0,0924	0,1044		
	ŞUBAT.2017	1,18	-0,0015	0,0137		
	MART.2017	1,01	0,0182	0,0168		
	NİSAN.2017	0,90	0,0928	0,0642		
	MAYIS.2017	0,90	0,0426	0,0305		
	HAZİRAN.2017	0,99	0,0274	0,0297		
	TEMMUZ.2017	0,85	0,0771	0,0706		
	AĞUSTOS.2017	1,13	0,0179	0,0231		
EYLÜL.2017	1,21	-0,0738	-0,0646			
EKİM.2017	1,15	0,0565	0,0703			
KASIM.2017	1,11	-0,0827	-0,0559			
ARALIK.2017	1,13	0,0992	0,1091			

Rasgele seçilmiş Bist30'un 10 adet hissesi ile oluşturulan portföyümüz anlamlılık değeri 0,05 den büyük çıktığı için beta katsayısı ortalaması ile getiri ortalamaları arasında bir anlamlılık yoktur diyebiliriz. Tablo değerlerine bakarak yatırım yapıldığı varsayımıyla yukarıdaki 10'lu portföyün Ocak-2016 betası olan 0,90 katsayısı ile yatırım kararı alındığında (bu karar Ocak ayına bakarak Şubat ayı için tahmin aracı olacaktır) Şubat-2016 döneminde borsanın aylık getirisinden veya kaybindan %10 kadar daha düşük bir getiri veya kayıp hedeflenmiş olacaktır. Oysa Ocak ayı betası ile alınan yatırım kararı Şubat ayında şöyle gerçekleşmiştir;

Pazar bu dönem için aylık %3,18 civarında getiri sağlamışken portföyümüzün %2,8 civarı bir getiri elde etmesi gerekirdi, oysa aynı dönem için portföyümüzün getirisi %4,38 oranında gerçekleşerek pazardan daha yüksek, yani Pazar getirisinden yaklaşık %38 daha fazla bir getiri ve beklenti gelirinden de yaklaşık %56 daha fazla bir getiri elde ederek anlamlı olamayacağını göstermiştir.

Aynı analizi kalan 20 adet hisse için 20'li portföy olarak Tablo 8'de tekrarlanmıştır.

Tablo 8. 20 hisseden oluşan portföy değerleri

Hisseler	Dönem	Beta ortalaması	Getiri ortalaması	Endeks Getirisi	R kare	Anlamlılık F
İSCTR KCHOL KOZAA KOZAL KRDMRD OTKAR PETKM PGSUS SAHOL SISE SKBNK TAVHL TCELL THYAO TKFEN TOASO TTKOM TUPRS VAKBN YKBNK	OCAK.2016	1,03	0,0139	0,0245	0,06808	0,21813
	ŞUBAT.2016	0,90	0,0425	0,0318		
	MART.2016	0,79	0,1128	0,0983		
	NİSAN.2016	0,90	0,0124	0,0247		
	MAYIS.2016	0,96	-0,0798	-0,0882		
	HAZİRAN.2016	0,88	-0,0364	-0,0127		
	TEMMUZ.2016	1,14	-0,0369	-0,0184		
	AĞUSTOS.2016	0,81	0,0392	0,0075		
	EYLÜL.2016	0,84	0,0318	0,0069		
	EKİM.2016	0,76	0,0391	0,0268		
	KASIM.2016	1,03	-0,0611	-0,0578		
	ARALIK.2016	1,06	0,0710	0,0560		
	OCAK.2017	0,96	0,0932	0,1044		
	ŞUBAT.2017	0,83	0,0165	0,0137		
	MART.2017	0,96	0,0101	0,0168		
	NİSAN.2017	0,88	0,0648	0,0642		
	MAYIS.2017	1,03	0,0493	0,0305		
	HAZİRAN.2017	1,08	0,0400	0,0297		
	TEMMUZ.2017	1,06	0,1542	0,0706		
	AĞUSTOS.2017	1,32	0,0636	0,0231		
EYLÜL.2017	1,22	-0,0689	-0,0646			
EKİM.2017	1,09	0,0643	0,0703			
KASIM.2017	1,13	-0,0493	-0,0559			
ARALIK.2017	0,82	0,1827	0,1091			

Tablo 8’de yer alan portföyün analiz sonucuna göre de 0,21813 olan anlamlılık değerinin 0,05 den büyük olması nedeniyle anlamlılık yakalanamamıştır.

SONUÇ

Yapılan analizler sonucunda çeşitli bulgulara ulaşıldı. Öncelikle BİM AŞ. betasının 1’den küçük çıkmasına rağmen pazar getirisinden daha fazla getiri elde etmesi beta katsayısının anlamını yitirmesine sebep olurken, önceden yapılmış bir çalışmayı (Alexander, 1989) tamamen destekler nitelikte çıkması olumlu bir tespittir.

Çalışmanın 30 adet hisse içeren BİST-30 üzerine olmasından dolayı, 4 adet hisselerin beta katsayısı, anlamlı çıkarken (Akbank, Aselsan, Ereğli, Vakıfbank); kalan 26 hisselerin beta katsayısının anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tek tek beta katsayıları haricinde rast gele seçilmiş 10/30 ve 20/30 hisse senedinden oluşan portföylerde de beta katsayısı ile pazar getirisi arasında hiçbir anlam bulunamamıştır.

Hesaplamalar ve Analizler bölümünde de bahsedildiği üzere, incelenen BİST-30 endeksinin %13’lük bir kısmının beta-pazar ilişkisini desteklemesi ve kalan %87’lik kısmının bu ilişkiyi desteklememesi, betaların tek tek ele alınıp yatırım kararları verildiğinde olumlu sonuç doğurmayacağını açıklar niteliktedir. Ayrıca 10’lu ve 20’li portföy üzerine yapılan analizlerde de beta-pazar ilişkisinin anlamlı çıkması, incelenen dönem ve yakın tarih itibarıyla BİST-30 üzerinde beta katsayısının iyi bir karar aracı olamayacağını göstermek açısından yeterlidir. Fakat elde edilen bu anlamsız beta-pazar

ilişkinde, incelenen 2016-2017 yılları arasındaki 24 aylık dönemin kendisinin de sebep olmuş olması ihtimal dâhilindedir.

Aynı çalışma başka dönemler için de uygulandığında da aynı sonuçlara ulaşacağımız ve beta katsayısının güvensiz olduğu anlamına gelmeye ihtimalde her zaman vardır. Dönemin genel ekonomik göstergeleri, ülkedeki siyasi konjonktür ve incelenen şirketlerinin aynı dönem için uygulamış olduğu yönetim politikaları çalışmamızda olumlu bir sonuç elde edemeyişimize sebep olmuş olabilir. Ayrıca hala gelişmekte olana borsalar arasında yer alan BİST pazarının finansal analiz yöntemlerinden birisi olan beta katsayısını tam desteklemiyor oluşu, tamamen kesin bir yargı olarak ileri sürülemeyeceği gibi gelecekte de her zaman veya her seferinde benzer şekilde sonuçlar vereceğini söylememize yetmeyecektir.

Sonuç olarak; incelenen dönem ve hisseler bazında beta katsayısı ile Pazar getirisi arasında bir ilişki kurulamamıştır.

KAYNAKÇA

- Acaravcı, S. K., Kandır, S. Y., Erişmiş, A., (2009). "Hisse Senedi Beta Katsayılarının Tahmini ve Düzeltilmesi: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Üzerine Bir Uygulama, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (2), 270-280.
- Akdeniz, L., Salih, A., Aydoğan, K. (2000). Cross Section of Expected Stock in ISE, *Russian and East European Finance and Trade*, 36 (5), 6-26.
- Alexander Gordon J. L., (1989). *Fun of Financial Management*, 4.baskı, Prentice Hall, Harper Collins Publ., Fundamentals of investments, Prentice.
- Cootner, P. H., (1964). *The Random Character of Stock Market Prices*, Risk Classics Library.
- Daves, P.R., Ehrhardt, M.C., ve Kunkel, R.A., (2000). Estimating Systematic Risk: The Choice of Return - Interval and Estimation Period, *Journal of Financial and Strategic Decisions*, 13: 7-13.
- Fama, E. F., MacBeth, J. D., (1973). Risk Return and Equilibrium: Empirical Tests, *The Journal of Political Economy*, 81, 607-636.
- Hammoudeh, S., ve Al-Gudhea, S., (2006). Pricing Risk, Oil and Financial Factors in Saudi Sector Index Returns, *Middle Eastern and North African Economies*, vol: 8.
- Harrington, D., (1987). *Modern Portfolio Theory*, Prentice Hall, 99-144.
- Karatepe, Y., Karaaslan, E., Gökgöz, F., (2002). Koşullu CAPM ve İMKB'de Bir Uygulama, *İMKB dergisi*, 6, 21-36.
- Korkmaz, T., Yıldız, B., Gökbulut, R. İ., (2010). FVFM'nin İMKB Ulusal 100 Endeksindeki Geçerliliğinin Panel Veri Analizi ile Test Edilmesi, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39 (1), 95-105.
- Okka, O., (2015). *Analitik Finansal Yönetim, Teori ve Problemler*, 2. baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, 265-273.
- Pinches, G. E., (1992). *Essential of Financial Management*, 4. baskı, Harper Collins Publ., N.Y.
- Tetik, N., Uğur, A., (2010). Beta Katsayısının Tahmininde Getiri Aralığının Sektörler İtibariyle Analizi: İMKB'de Bir Araştırma, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24 (1), 15-24.

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar
Number: 3, p. 39-45, Spring 2018

ANTİKÇAĞ'DA KONYA OVASINI TAŞELİ PLATOSUNA BAĞLAYAN YOLLAR ROADS CONNECTING THE KONYA PLAIN TO THE TAŞELI PLATEAU IN ANCIENT PERIOD

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
05.02.2018

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
08.03.2018

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.03.2018

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Kürşat Bardakcı
Erciyes Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi
Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi,
kbrdkci@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0001-7893-4434>

Öz

Konya Ovası, Batı Anadolu'dan Akdeniz'e ulaşımı sağlaması itibarıyla önemli bir konuma sahiptir. Kavşak noktasında bulunan Konya Ovası'ndan Akdeniz kıyısına çeşitli yollarla ulaşım sağlanmaktadır. Bu ulaşım ağlarından birisi de Taşeli Platosu güzergâhıdır. Taşeli Platosu yol güzergâhlarının bazıları antik dönemden beri kullanılmaktadır. Söz konusu bu yolları Göksu Nehri ve kolları oluşturmuştur. Antik dönemde Kalykadnos (Göksu) Vadisi yolu olarak bilinen yolun en önemli güzergâhı; Seleukeia (Silifke)-Olba (Uzuncaburç)-Claudiopolis (Mut)-Laranda (Karaman) üzerinden İkonium'a (Konya) uzanan güzergâhtır. Ayrıca Sertavul Geçidi ile de ovoidan kıyıya ulaşım sağlanmıştır. Sertavul Geçidi ile Konya-Ermenek-Anamur ya da Konya-Mut-Silifke üzerinden Kıbrıs ve Mısır bağlantısı sağlanmıştır. Bu geçit stratejik konumu sebebiyle antik dönemde uğrak yeri olmuştur. Bu geçidin önemli özelliklerinden birisi de iklimsel geçiş noktası olmasıdır. Bunun yanı sıra, bu geçit daha kestirme olmasına rağmen Gülek Geçidi daha sık kullanılmıştır. Bunun sebebi de Sertavul Geçidi çevresinin dağlık yapısı ve bölgede yaşayan dağlı kavimler olmuştur. Özellikle Hellenistik dönemde bölgede büyük bir otorite sahibi olan korsanlar bu geçidi ellerinde tutmaya çalışmışlardır. Buraya egemen olan siyasi gücün, bu geçitten geçiş ücreti aldığı da düşünülmektedir. Bu geçiş ücreti ile ekonomik gelir elde edilmekteydi. Ayrıca günümüzde kullanılan yayla yolları da antik dönem yol güzergâhlarına benzerliğiyle dikkat çekmektedir. Bu çalışmanın amacı da, eskiçağda kullanılan bu yolları, antik kaynaklar ve modern çalışmalar ışığında ortaya çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Antikçağ, Yol, Konya Ovası, Taşeli Platosu, Göksu Nehri

Abstract

Konya Plain has an important position in terms of providing access from the Mediterranean from the Western Anatolia. From Konya Plain, which is located at the crossroads, provides transportation to the Mediterranean coast in various roads. One of these transportation networks is the path of the Taşeli Plateau. Some of the Taşeli Plateau road routes have been used since ancient times. In question these roads, Göksu River and its branches formed these roads. The most important route in ancient times known as Kalykadnos (Göksu) Valley road; Seleukeia (Silifke)-Olba (Uzuncaburç)-Claudiopolis (Mut) It is the route extending from Laranda (Karaman) to İkonium (Konya). Also with the Sertavul Pass, the plain was transported to the shore. Cyprus and Egypt connections were provided via the Sertavul Pass with Konya-Ermenek-Anamur or Konya-Mut-Silifke. Due to its strategic position, this pass has been haunt in ancient era. One of the important features of this pass is the climatic transit point. In addition, although this pass is a more shortcut, the Gülek Pass has been used more frequently. The reason for this is the mountainous structure of the Sertavul Pass and there have been mountain tribes living in the region. Particularly in the Hellenistic period, pirates, who had a great authority in the region, tried to keep this pass in their possession. It is also thought that the political power that dominates here is getting a toll from this gate. Economic income was obtained with this transition fee. In addition, the highland roads used today also attract attention with its similarity to ancient era road routes. The aim of this study is to of using these roads in ancient era, reveal in the light of ancient sources and modern works.

Keywords: Ancient Period, Road, Konya Plain, Taşeli Plateau, Göksu River

GİRİŞ

Konya Ovası, Konya ile Ereğli arasında bulunan yarım ay şeklinde geniş bir ovadır. Ova, kuzey-güney yönünde 80 km. ve doğu-batı yönünde 50 km.lik bir alanı kapsar¹. Antik dönemde ise Konya Ovası, Grek ve Romalılar tarafından Lykaonia (Hrt. 1) olarak adlandırılıyordu².

Konya Ovası'nın güneyinde Toros Dağları bulunmaktadır. Toros Dağları, Akdeniz ve İç Anadolu bölgeleri arasında bir sınır vazifesi görmektedir. Batı Toroslar dağ silsilesi, yüksek, sarp, çetin ve geçit vermez bir yapıya sahiptir. Bu sıradağlar kavisli bir yapıdadır. Bu sıradağların kavisli yapısı bölgenin coğrafi konumunu da etkilemiştir. Bu yapı nedeniyle Anadolu'nun güney sahili Taşeli Yarımadası tarafından ikiye ayrılmıştır. Bu ayırım sonucunda Taşeli Yarımadası'nın denize en yakın konumunda Anamur Burnu bulunmaktadır. Taşeli olarak adlandırılan bu bölge, batıda Anamur, doğuda Erdemli, kuzeyde Taşkent ve güneyde Mersin-Arslanköy dörtgeni içindeki yüksek platodan oluşan sarp, dağlık olan bölgedir. Söz konusu bu bölgeyi Grek ve Romalılar antik dönemde Dağlık Kilikia (Kilikia Trakheia/Cilicia Aspera)³ sınırları (Hrt. 1) içerisinde göstermişlerdir. Torosların dik ve sarp yapısının yanı sıra dağların bir anda yükseklik kazanması, günümüzde de Antalya, Mersin ve Konya illerinin ulaşım şartlarını oldukça zorlaştırmaktadır⁴.

Batı Toroslar ile Doğu Toroslar'ı birbirinden Silifke, Mut ve Hadim hattı ayırmaktadır. Torosların en yüksek noktası olan Aladağ hattı bu hattın doğusunda yer almaktadır⁵. Kısaca Taşeli Platosu, içinden bir ırmağın geçtiği, denize doğru inen büyük bir dağ kitlesinden meydana gelmektedir⁶.

Göksu Nehri ise, Antalya il sınırlarından doğar ve kuzeye doğru akarak Konya il sınırlarına girer. Daha sonra doğuya doğru kıvrılarak güneye yönelir ve Mersin'den Akdeniz'e dökülür. Göksu Nehri'nin uzunluğu ise 250 km.den fazladır⁷.

Göksu'yu bölgenin "can damarları" olarak tanımlamak abartı olmayacaktır. Antik dönemde Göksu, Kalykadnos olarak adlandırılmaktaydı. Ancak Kalykadnos isminin, nehrin kuzey kolunu mu yoksa güney kolunu mu kastettiği konusunda çeşitli görüşler ortaya atılmış; genel olarak Kalykadnos'un Göksu'nun her iki koluna da söylendiği kabul edilmiştir⁸.

Göksu Nehri, geniş havzasından dolayı bol su taşır. Bu sebepten dolayı havzada birçok antik yerleşme kurulmuştur. Günümüzde büyük yerleşim yerleri olan Ermenek (Germanikopolis), Mut (Claudiopolis) ve Silifke (Seleukeia) kentleri antik dönemde kurulmuştur. Silifke (Seleukeia) bütün bölgede tarıma elverişli önemli büyüklükteki tek alandır. Ayrıca, Torosların ulaşım açısından Akdeniz'e kapısı olan Göksu Vadisi, aynı zamanda Akdeniz'in ılıman etkisini iç kesime kadar taşımaktadır⁹.

¹ Bahar, 1998: 197.

² Ksenophon, Ikonion'u (Konya), Tyrianion (Ilgın) geçildikten sonraki son Phrygia şehri olarak belirtmektedir. Yani Ksenophon'a göre Ikonion, Phrygia şehridir ve Lykaonia-Phrygia sınırındadır. Bkz. Ksenophon, *Anabasis*, I, 13-20. Ancak sonraki kaynaklarda Ikonion, Lykaonia bölgesinin sınırları içerisinde gösterilmiştir. Öyle ki Strabon, Ikonion'un (Konya), Kappadokia'yı Dağlık Kilikia'dan ayıran yerde, yani Lykaonia bölgesinde olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Strabon, bu bölgenin doğusunda Kappadokia'nın, kuzeyinde Galatia'nın, güneyinde ise Torosların bulunduğunu aktarmaktadır. Kappadokia-Lykaonia sınırlarını ise Lykaonialılara ait Koropassos köyü ile Kappadokialılara ait Garsaura (Aksaray civarı) köyü olduğunu söylemektedir. Bkz. Strabon, *Geographica*, XII, 6, 1; 2, 7.

³ Kilikia olarak adlandırılan bölge batıda Alanya'dan başlayıp, doğuda İskenderun Körfezi'ne kadar uzanan ve kuzeyden Toros Dağlarıyla sınırlanan bölgeye verilen isimdir. Bu bölge, kendi içinde Dağlık Kilikia ve Ovalık Kilikia olarak ikiye ayrılmıştır. Dağlık Kilikia bölgenin batısında, Alanya (Korakesion) ile Viranşehir (Soloi-Pompeipolis) arasında kalan kısım için; Ovalık Kilikia ise, Viranşehir'den (Soloi-Pompeipolis) Issos'a (Hatay-Erzin) kadar uzanan kısım için kullanılmıştır. Bkz. Strabon, *Geographica*, XIV, 5, 1-2.

⁴ Saraçoğlu, 1989: 322; Ünal ve Girginer, 2007: 51.

⁵ Girginer, 2000: 73.

⁶ Jones, 1937: 191.

⁷ İzbırak, 1972: 86.

⁸ Ramsay, 1960: 403.

⁹ Lloyd, 2000: 217.

Harita-1: Lykaonia ve Kilikia Bölgeleri (Bardakcı 2017, Harita 2'den alınmıştır.)

1. TARİHİ DOĞAL YOLLAR

Antikçağ'da, Prehistorik dönemlerden itibaren İç Anadolu ile Akdeniz bölgesini birbirine bağlayan en önemli yolları, Göksu Nehri (Kalykadnos) oluşturmuştur. Öyle ki Göksu Nehri, Çatalhöyük ve Can Hasan gibi Orta Anadolu höyükleri ile Mersin'de bulunan Yumuktepe ve Gözlükule höyükleri arasındaki bağlantıyı sağlamış; buradan da Kargamış ve çevresine ulaşım sağlanmıştır. Söz konusu bu ulaşım ağı tarihin ilerleyen safhasında da aynı şekilde devam etmiştir¹⁰.

Hititler döneminde, Konya Ovası ve Taşeli yöresini içine alan Tarhuntaşşa bölgesinde bulunan Eflatun Pınar ve Fasıllar su kültü anıtları ile Akdeniz'den İç Anadolu'ya ulaşım sağlanmıştır. Bu ulaşım, Anamur-Ermenek-Bozkır-Beyşehir güzergâhı ile gerçekleşmiştir. Bu ulaşım sayesinde, Hitit-Kıbrıs bağlantısı da sürekli hale gelmiştir. Bölgedeki antik yol sistemleri de bu bağlantılar kapsamında oluşturulmuştur¹¹.

Bununla birlikte Göksu Vadisi yolu, Kuzey Suriye ve Orta Anadolu arasında çok önemli ticaret yollarından birini oluşturmuştur. Bu ticaret sırasında Zallara¹² ve Ura¹³ kentleri önemli rol oynamıştır. Ura limanında boşaltılan yüklerin, Tarhuntaşşa şa'nın otoritesinde ve izni ile Göksu Vadisi'ne, buradan da Konya içlerinden geçerek Hattuşa'ya (Boğazköy) ulaşmış olduğu düşüncesi, bilim adamları tarafından kabul görmektedir¹⁴.

Klasik, Hellenistik ve Roma dönemlerinde Göksu Vadisi yolu olarak bildiğimiz, İkonium (Konya), Laranda (Karaman), Claudiopolis (Mut), üzerinden Seleukeia'ya (Silifke) ulaşan güzergâh dışında, bu iki bölgeyi birbirine birçok ana yol bağlamaktaydı (Hrt. 2). Bu ana yollar:

1. Göksu'nun batısından geçerek Adrassos'tan (Mut\Yalnızcabağ-Balabolu) Germanikopolis'e (Ermenek) gelir. Germanikopolis'e ayrılan bu yol iki Göksu kolunun birleştiği Suçatı köyünden,

¹⁰ French, 1965: 177; Ward, 1886: 51.

¹¹ Mellaart, 1962: 112-114; Ward, 1886: 51.

¹² Zallara'nın lokalizasyonu için çeşitli görüşler bulunmaktadır. Forrer'e göre Zallara, Ereğli yöresinde Çorla civarındadır. Bkz. Forrer, 1926: 38. Gargstang ve Gurney ise bu kentin Tuz Gölü'nün kuzeybatısında olabileceğini düşünmüşlerdir. Bkz. Gargstang ve Gurney, 1959: 64.

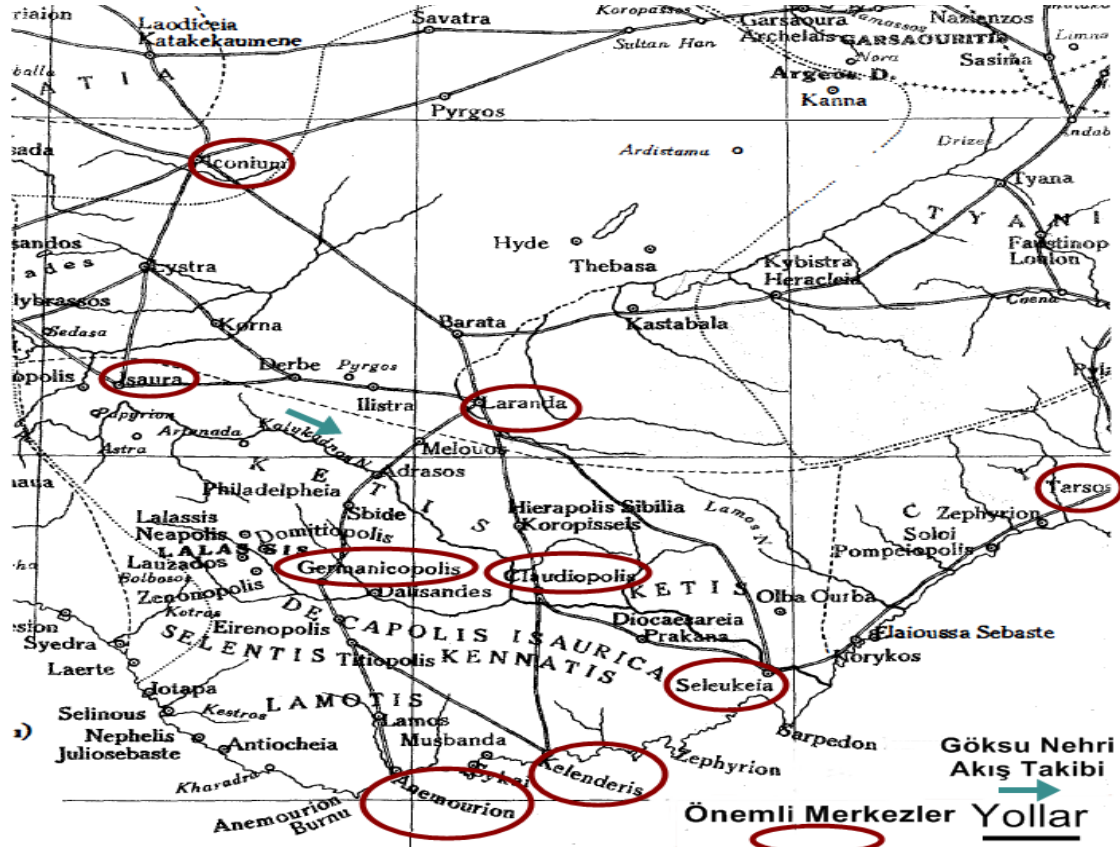
¹³ Ura'nın genel olarak Uzuncaburç olduğu kabul edilse de bu bilgi net değildir. Ayrıntılar için bkz. Wiseman, 1956: 88.

¹⁴ Doğanay, 2005: 60-61.

Göksu'nun batı kıyılarını izleyerek, önce Sütlüce, ardından Kirşu'ya¹⁵ (Gülнар yakınları) ulaşır. Yol, Kirşu'da Seleukeia'dan (Silifke) ve Kazancı'dan gelen yolla birleşir ve Kelenderis'e (Aydıncık) gider.

2. İkonium (Konya), Laranda (Karaman), Olba (Uzuncaburç) üzerinden Seleukeia'ya (Silifke) ulaşan güzergâh,

3. İkonium'dan (Konya) ya batı yönde Leontopolis (Bozkır), Lystra (Hatunsaray), Germanikopolis (Ermenek), Anemurium (Anamur) güzergâhı, ya da doğu yönde Laranda (Karaman), Germanikopolis'ten (Ermenek) Anemurium'a (Anamur) ulaşılan güzergâhtır¹⁶.

Harita-2: Yollar (Ramsay, 1960: 366'dan düzenlenmiştir.)

Roma İmparatorluk döneminde, Augustus zamanında inşası başlayan ve eyaletleri birbirine bağlayan Via Sebaste'nin (imparator yolu) bazı kolları bölge kentlerine de ulaşımı sağlamaktaydı. Bunlardan biri İkonion (Konya)-Lystra (Hatunsaray)-Isauria (Zengibar Kalesi) üzerinden Germanikopolis (Ermenek) ve kıyı kenti Anemurium'a (Anamur) ulaşan güzergâhtır. Bu güzergâhın, Germanikopolis-Anemurium hattının, Hadrianus tarafından tamamlandığı düşünülmektedir. Ayrıca bu güzergâha Hadrianus (MS 117-138), iletişim faaliyetleri çerçevesinde, Anemurium ve Eirenopolis (Ermenek-İrnabol) üzerinden Germanikopolis'e (Ermenek) uzanan yolu da eklemiştir (MS 137). Hadrianus'un bu çalışmaları Laranda'ya (Karaman) kadar devam etmiş, Germanikopolis (Ermenek) üzerinden Claudiopolis'i (Mut) de içine almıştır. Bununla birlikte Septimus Severus (MS 193-211) dönemine tarihlenen bir mil taşının Anemurium (Anamur)-Germanikopolis (Ermenek)-Isauria (Bozkır çevresi) arasındaki yolu işaret ettiği düşünülmektedir¹⁷.

¹⁵ Kirşu, Ura'nın 65 km. kuzeybatısındadır. Genel olarak Gülнар yakınlarındaki Meydancikkale'ye lokalize edilmektedir. Kirşu, Babil döneminde Pirindu krallığının başkentiydi. Bkz. Wiseman, 1956: 88.

¹⁶ Ramsay, 1960: 401-402; Özsait, 1985: 92-93; Zoroğlu, 1994: 25.

¹⁷ Cronin, 1902: 109-110; Hall, 1959: 122-123; Doğanay, 2005: 48, 66.

2. SERTAVUL GEÇİDİ

Sertavul Geçidi, Mersin-Silifke-Mut-Karaman üzerinden iç kesimlere ve tersi yönde Konya Ovası'ndan Taşucu'na bağlantıyı sağlayan çok önemli bir geçittir. Geçidin denizden yüksekliği 1650 m.dir. Torosların Bolkar Dağ silsilesinin üzerinde yer almaktadır¹⁸.

Tarihin bütün devirlerinde Torosların en önemli geçidi, İç Anadolu'yu Çukurova'ya bağlayan ve Kilikia kapıları olarak isimlendirilen Gülek Geçidi'dir (Pylae Kilikia)¹⁹. Ancak Sertavul Geçidi, kıydan platoya ya da platodan kıyıya daha kolay bir biçimde ulaşımı sağlamaktadır. Bu yönüyle söz konusu geçit, Kilikia kapılarına alternatif tek yoldur (Hrt. 3). Sertavul Geçidi bitki örtüsü bakımından da bir geçiş noktasıdır. Akdeniz floristik bölgesinin kuzey sınırı buraya kadar uzanır. Sertavul Geçidi'nden itibaren İran-Turan florası görülmeye başlar. Yani bu geçit, bitki örtüsü bakımından da bir geçit ya da sınır teşkil etmektedir²⁰.

Sertavul Geçidi günümüzde olduğu gibi tarih boyunca da çok kullanılmıştır. Öyle ki Frig kralı Midas Torosları bu geçitten geçerek, Silifke civarında, Asur kralı II. Sargon ile savaşmıştır. Bu savaşın ardından yenilen Midas büyük ihtimalle aynı geçidi kullanarak Konya Ovası'na kaçmıştır. Aynı şekilde Pers kralı Kyros'un Kunaksa'ya düzenlediği seferde, kendisine yardım eden Kilikia kraliçesini, komutanlarından Menon'u görevlendirerek Sertavul Geçidi ile ülkesine göndermiştir. Kyros ise Gülek Geçidi'ne yönelmiştir. Kilikia kraliçesinin daha kısa olan yoldan gönderilmesine rağmen, Kyros'un yolu uzatmasının sebebi, Sertavul üzerinden geçmeyi kendisi için riskli bulması olarak değerlendirilebilir²¹. Ayrıca Septimus Severus, Niger'e karşı Torosların savunmasını yıkmak için yaptığı seferde, Gülek Boğazı yerine Sertavul Geçidi'nden geçerek Kalykadnos (Göksu) Vadisi'ne gelmiştir (MS 194). Severus, Sertavul Geçidi'nden geçtiği sırada Germanikopolis (Ermenek) yakınında bulunan Athena mabedinde, Severus zafer alayının kutlamaları yapılmıştır²².

Harita-3: Geçitler(<https://maps.google.com> adresinden yararlanılmıştır.)

¹⁸ Ünal ve Girginer, 2007: 521; Girginer, 2000: 73.

¹⁹ Ramsay, 1960, 387. Gülek geçidinin denizden yüksekliği 1050 m. olup, Orta Toroslar'daki Bolkar Dağları'nın doğusunda yer almaktadır. Gülek Geçidi'nden geçen yolun uzunluğu 350 km.dir. Aynı zamanda bu geçit, geçiş açısından bütün şartlara uygundur. Büyük orduların geçişleri dahi rahatça sağlanabilir. Bkz. Ünal ve Girginer, 2007: 41.

²⁰ Kurt, 2009: 166; Uca, 2012: 72.

²¹ Bahar, 1995: 234; 2015: 283-285.

²² Doğanay, 2005: 67.

3. YAYLA YOLLARI

Toroslarda iklimin yükseltiyle birleşerek yaz ve kış mevsimleri arasında sağladığı farklılık, özellikle küçükbaş hayvanların beslendiği bitkilerin yetişmesine olanak sağlamıştır. Torosların, ova ve kıyı alanlarını birbirine bağlaması, bölgede yaylacılık faaliyetlerinin gelişmesine sebep olmuştur. Nitekim yaylacılıkta başlıca etken, serin dağlar ile kurak ovaların yan yana bulunmasıdır. Bu yüzden Toroslar, yaylacılık faaliyetlerine oldukça uygundur²³.

Ovadan kıyıya doğru inildikçe yayla sayısı hızla artmaktadır. Bu yaylalarda konaklayan göçerlerin kullandıkları yollar, bize yayla yolları güzergâhları konusunda bir fikir vermektedir. Yörükler, genellikle Taşkent'in güneyinde bulunan Barçın Yaylası'nı kullanarak Anamur ve Alanya'ya ulaşım sağlamaktadırlar. Bu bölgenin coğrafi koşulları düşünüldüğünde antik dönemde de günümüze benzer bir ulaşım ağının ve yaşam tarzının olduğunu söylemek yanlış olmaz. Nitekim bu yaylalar ve çevresinde Hellenistik, Roma ve Bizans dönemi yerleşimleri ortaya çıkarılmıştır. Kuyucak Dağı Yaylası, Tekeçatı, Balkusan, Sariat ve Yunt Yaylası gibi birçok yaylada Roma yerleşim izleri görmek mümkündür. Ayrıca, Sertavul Yaylası çevresinde Roma dönemine ait hamam kalıntıları bulunmuştur. Bu yaylalar arasındaki ulaşım, coğrafi şartlar sebebiyle zor olmuş ve belli başlı güzergâhlarla sağlanmıştır. Bu sebepten dolayı antik dönemde kullanılan yayla yollarının günümüzde de kullanıldığı söylenebilir. Bu güzergâhlardan en sık kullanılanı, Barçın Yaylası-Başyayla-Ermenek-Kazancı-Abanoz Yaylası-Anamur güzergâhıdır²⁴.

SONUÇ

Sonuç olarak, antik dönemde Konya Ovası ile Taşeli Platosu arasındaki ulaşım, hem Batı medeniyetleri hem de Akdeniz ve Mısır medeniyeti açısından son derece önemlidir. Özellikle Akdeniz'e gidecek olan bir ticari malın ya da savaş hazırlığında olan ve Akdeniz'e yönelmesi gereken bir ordunun mecburi olarak Konya Ovası'ndan geçmesi şarttı. Her ne kadar Torosların geçit vermez yapısı ulaşımı aksatsa da, Konya Ovası'ndan Taşeli Platosu ve Akdeniz'e geçmek için Torosların aşılması zorunluydur. Bu durum günümüzde de geçerlidir. Şartlar göz önüne alındığında günümüz İç Anadolu Bölgesi ile Akdeniz Bölgesi arasındaki ulaşımın, antik dönemdeki ulaşımından farkı, yolların asfaltlanmış olmasıdır.

Göksu Nehri'nin akış yönü kıyı ile ova ulaşımının sağlanmasında belirleyici faktördür. Göksu Nehri dışında antik dönemlerde de sıkça kullanılmış olan Sertavul Geçidi, ovadan kıyıya bağlantıyı sağlamaktadır. Sertavul Geçidi, özellikle Silifke, Kıbrıs ve Mısır çevresine inişte, Gülek Geçidi'ne göre daha kestirmedir. Antik dönemde bunun farkında olanlardan birisi de Frig kralı Midas olmuştur. Midas, Asur kralı II. Sargon ile yapacağı savaş için bu geçitten geçmiş; yenilince de aynı geçitten geri dönerek Konya Ovası'na kaçmıştır. Söz konusu yolların ve ulaşım ağının yanı sıra yayla yolları da antik dönemde, günümüzdeki gibi kullanılmıştır. Hatta günümüz yayla yolları antik dönemdeki yolların devamı niteliğindedir. Çünkü belirttiğimiz gibi Torosların zor ve aşılmaz yapısı başka ulaşım olanağı bırakmamaktadır.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Ksenophon (1998): *Anabasis, (Onbinlerin Dönüşü)*, (Çev: T. Gökçöl), İstanbul: Sosyal Yayınlar.
Strabon (1993): *Geographica (Antik Anadolu Coğrafyası: XII, XIII, XIV)*, (Çev: A. Pekman), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Modern Kaynaklar

Alagöz, C. A. (1993): *Türkiye'de Yaylacılık Araştırmaları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
Bahar, Hasan (1995): "Konya Çevresi Tarih Araştırmaları-I: Hititlerden Romalılar'a Kadar Isauria Bölgesi", *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi* (9-10): Konya, 219-246.
Bahar, Hasan (1998): "Konya Araştırmaları III; Lykaonia (Konya Merkez Bölgesi)", *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*(12): Konya, 197-206.
Bahar, Hasan (2015): "Eskiçağ'da Konya", *Şehirlerin Sevdalısı İbrahim Hakkı Konyalı Armağanı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü(7): Konya, 271-297.
Bardakcı, Kürşat (2017): *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Kilikia Bölgesi ile Lykaonia Bölgesi Arasındaki İlişkiler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

²³ Alagöz, 1993: 24-25.

²⁴ Kurt, 2001: 65; Bardakcı, 2017: 11; 22.

- Cronin, H. S. (1902): "First Report of a Journey in Pisidia, Lycaonia and Pamphylia", *The Journal Hellenic Studies*, Vol. (22): 94-125.
- Doğanay, Osman (2005): *Ermenek ve Yakın Çevresindeki Antik Yerleşim Birimleri*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Forrer, E. O. (1926): *Forschungen I*, Berlin: Selbstverl.
- French, David (1965): "Prehistoric Sites in the Göksu Valley", *Anatolian Studies*, Vol. (15): London, 177-201.
- Gargstang J. ve Gurney O. R. (1959): *The Geography of the Hittite Empire*, London: British Institute of Archaeology at Ankara.
- Girginer, K. S. (2000): "Tepebağ Höyük (Adania) Kizzuwatna Ülkesinin Başkenti Miydi?", *Efsaneden Tarihe Tarihten Bugüne Adana: Köprübaşı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 71-83.
- Hall, A. S. (1959): "The Site of Misthia", *Anatolian Studies*, Vol. (9): London, 119-124.
- İzbrak, Reşat (1972): *Türkiye I-II*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Jones, A. H. M. (1937): *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford: Oxford University Press.
- Kurt, Mehmet (2001): *Eskiçağ'da Göksu (Kalykadnos) Havzası*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurt, Mehmet (2009): "Karaman'da Eskiçağlara Ait Kültürel Unsurlar ve Turizm Açısından Önemi", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 21* (2009), Konya: 165-196.
- Lloyd, Seton (2000): *Türkiye'nin Tarihi: Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları*, (Çev: Ender Varinlioğlu), Ankara: Tubitak Popüler Bilim Kitapları 50.
- Mellaart, James (1962): "The Late Monuments of Eflatun Pınar and Fasıllar near Beyşehir", *Anatolian Studies*, Vol. (12): London, 111-117.
- Özsait, Mehmet (1985): M. Özsait, *Hellenistik ve Roma Döneminde Pisidia*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Ramsay, W. M. (1960): *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, (Çev: Mihri Pektaş), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Saraçoğlu, Hüseyin (1989): *Akdeniz Bölgesi*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Uca, Alaaddın (2012): "Karaman'da Kırsal Turizmin Örneği: Sertavul", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* (2): Karaman, 71-75.
- Ünal A. ve Girginer K. S. (2007): *Kilikia-Çukurova İlk Çağlardan Osmanlı Dönemi'ne Kadar Kilikia'da Tarihi Coğrafya*, İstanbul: Homer Kitabevi.
- Ward, W. H. (1886): "Unpublished or Imperfectly Published Hittite Monuments, I. The Façade at Eflatun-Bunar", *The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts*, Vol. (2/1): Baltimore, 49-51.
- Wiseman, D. J. (1956): *Chronicles of Chaldean Kings*, London: The Trustees of the British Museum.
- Zoroğlu, Levent (1994): "Kelenderis'in İlkçağ Tarihine Ait Notlar", *Türk Tarih Kurumu-XI/1*: Ankara, 437-448.